

HRVATSKI POLITIČKI PLAKAT
1940 - 1950
POLITIČKI

SRVATS
POLITICK
DI A K

PROBUJEN FRONT
U SRJEZU NASE
TRUPE PREŠLE SU
DUNAV I DRINU

OSLOBODENI
SU
VINKOVCI
SUPARUNJA
BORONOVO

BEČ
OSVOJENO

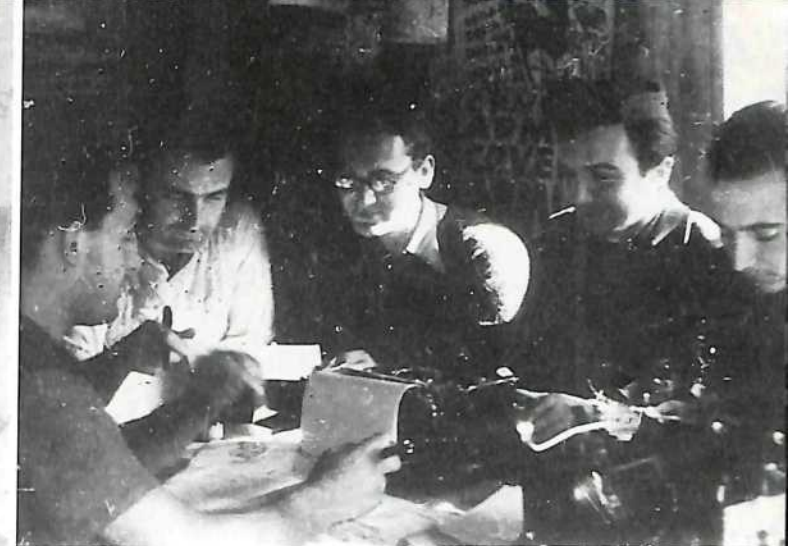
OSLOBODENI
OSIJEK

“Plakate se mora izložiti na vidnim mjestima, napr. na raskrsnicama, na javnim ustanovama, domovima kulture, prostorijama gdje se održavaju razni sastanci i drugdje. Treba ih izlijepiti i na ploče zidnih novina i nastojati da ne budu izvrgnuti kiši ili snijegu.”
 - Izvještaj Agitpropa oblasnog komiteta KPH Slavonije,
 22.6.1944

Za razliku od legalnog afiširanja ustaškog i poslijeratnog plakata sudbina partizanskog izjednačuje se, bez obzira na postojanje preciznih agitpropovskih uputa, sa alternativnim i marginalnim pristupima.

Natječaj
 ZA IZRABU PLAKATA

- Kulturno-umjetnički odjel Povjereništva Prosvjete ZAVNOH-a poziva sve umjetnike koji se nalaze na oslobođenom teritoriju da sudjeluju u natječaju za izradbu većeg broja plakata.
1. Pravo na natječaj imaju svi likovni umjetnici.
 2. Natječaj je anonimn. Radove treba obilježiti brojem ili šifrom, a uz njih treba priložiti istom šifrom ili brojem obilježeni zatvoreni kovert, u kojem će biti ime i adresa autora.
 3. Radovi se primaju do zaključno 20. travnja 1945. u prostorijama Kulturno-umjetničkog odjela ZAVNOH-a.
 4. Radove ocjenjuje žiri.
 5. Natjecatelj može da izvede prema određenim parolama, po slobodnom izboru dva ili više plakata gotovih za štampu, dok je obavezan, da u svakom slučaju izvede idejnu skicu u boji za zadatak pod brojem 1-a u spisku parola. Tekst i likovni zadržaj plakata treba da čine sintezu odgovarajuće parole.
 6. Sve pojedinosti kao parole, formati i drugo stoje na uvid u:
 - a) Kulturno-umjetničkog odjela ZAVNOH-a
 - b) Odjelu prosvjete Oblasnog NOO-a za Dalmaciju
 - c) Klubu kulturnih radnika Hrvatske za Dalmaciju u Splitu
 - d) Klubu kulturnih radnika Hrvatske za Dalmaciju u Dubrovniku.

SADRŽAJ

11	UVOD
16	BURNO DESETLJEĆE
23	POLITIČKA PROPAGANDA I NJENI ORGANIZACIJSKI CENTRI: "AGITPROP" - "PROMIČBA" - "OLIKPROP"
38	SADRŽAJNE, MORFOLOŠKE, IKONOGRAFSKE I TEHNIČKE KARAKTERISTIKE PLAKATA
94	"THE CROATIAN POLITICAL POSTER 1940 - 1950"
98	"DAS KROATISCHE POLITISCHE PLAKAT 1940 - 1950"
109	KATALOG IZLOŽAKA
128	BIOGRAFIJE AUTORA
131	BIBLIOGRAFIJA

Z a h v a l a

Svima koji su pomogli u realizaciji izložbe i kataloga srdačno se zahvaljujemo.

Posebno zahvaljujemo gospođi mr. Neli Šmidihen, voditeljici Grafičke zbirke Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu, koja nam je omogućila iscrpan uvid i posudbu većeg broja plakata iz njihovog fundusa. Također zahvaljujemo gospođi Slavici Pleše, arhivistkinji i gospođi Tatjani Mušnjak, voditeljici Laboratorija za konzervaciju i restauraciju Arhiva Hrvatske. Cijenimo susretljivost i pomoć gospođe Mire Kelemen, stručne suradnice Arhiva za likovne umjetnosti JAZU, gdje smo pronašli važnije biografske i bibliografske podatke.

Mnogi pojedinci također su nam pomogli sugestijama, izjavama ili posudbom materijala. Posebno Josip Mauri, Emil Weber, Nikola Mucavac, Veljko Klačterka, Josip Remenar, Mladen Veža, Hajrudin Kujundžić, Kiril Halačev, Belizar Bahorić, Stjepan Rajković, Branko Kovačević. Bila je to i prilika da fundus Muzeja postane bogatiji za 34 plakata koje nam je poklonio Zvonimir Faist.

⁽¹⁾ U tom smislu uputna je teza Josef Müller-Brockmanna o tome kako su "plakati pravi barometri društvenih, ekonomskih, političkih i kulturnih zbivanja i međuodnosa, kao i ogledalo intelektualnih i praktičnih zbivanja" — Josef Müller-Brockmann, *Geschichte der visuellen Kommunikation*, Teufen (Schweiz), Verlag Arthur Niggli, 1971.

⁽²⁾ Hellmut Rademacher, *Das deutsche Plakat Von den Anfängen bis zur Gegenwart*, Dresden 1965.

Kad sam još prije nekoliko godina započela s istraživanjem teme "Plakat u Hrvatskoj 1940-1950", znala sam da ću se ustvari baviti političkim plakatom, odnosno oblicima ideologijske propagande. Iako su postojale i druge tematske vrste plakata, primjerice komercijalni ili oni s područja kulture, važno je istaći da su i ti naizgled potpuno apolitični primjerci indirektno uvedeni u političke obrasce društva u kojem nastaju.

Karakteristike ratnog i poratnog razdoblja, te kulturološke tendencije uopće, nametnule su politički diskurs kao dominantan, i on se je zorno očitovao kroz sve oblike javnog informiranja. Intenzivna i gotovo sudbonosna participacija ljudi u tadašnjem političkom životu, te "pomaknuta", dramatična i neuobičajena stanja odista su preslikana i zabilježena na mnogobrojnim tragovima te, još uvijek relativno nam bliske prošlosti.

Tako je i na plakatima, na specifičan način, čitljiva spomenuta događajnost, njeni nemiri, napetosti, nesigurnosti, prijetnje i euforije⁽¹⁾.

Kada sam se, zatim, tijekom istraživanja upoznala s mnoštvom preostalog sličnog materijala, kao što su primjerice *proglasi, leci, tiskovne ilustracije* i tako dalje, činilo mi se da povremeno gubim temu. Dodirujući se i preklapajući s plakatom, ova je zanimljiva građa poticala neke druge kontekstualne situacije i međuodnose. Ipak, način njene vizualizacije ukazivao je na *drugačiji pristup* i tako je zapravo na razlikovnim kriterijima spomenutih oblika bilo moguće definirati sam pojam plakata, pa onda i političkog plakata. Podsjetimo se ovom prilikom na tezu Hellmuta Rademachera o tome kako se "sadržaj plakatnog iskaza prenosi i preko drugih izvora, često čak i u jačem stupnju, međutim način praktičnog komuniciranja njegova iskaza ujedno je i njegova prava specifičnost"⁽²⁾.

Plakat, dakle, kao područje grafičkog dizajna pretpostavlja neka sasvim određena pravila. O načinu njihova korištenja ovisi kvaliteta emisije i prijema poruke. U tom se smislu može govoriti o posebnosti plakatnog jezika koji kao bitne elemente uključuje: kadriranje, plošnost, izražajne kolorističke efekte, jake obrisne linije, stilizaciju i ostale načine pojednostavljenja, te primjereno suodnošenje

tekstovnog i slikovnog dijela. Pritom treba naglasiti značaj slikovnog dijela, to jest njegovu izražajnost koja je posebno važna, a ponekad i presudna u recepciji plakatne poruke. Činjenica, potom, da hrvatski politički plakat ratnog i poratnog vremena, iako iznimno značajan kulturno-historijski materijal, još uvijek nije primjereno i cjelovito publiciran i prezentiran javnosti, ukazivala je na potrebu ostvarenja jedne takve izložbe.

Tim više što je do sada ovaj materijal korišten vrlo fragmentarno, kao prateći dokumentarni materijal u elaboraciji neke druge teme ili je pak indoktriniran ideologijskim predrasudama uvijek bio dokinut cijeli jedan veliki dio, takozvanog "neprijateljskog", odnosno ustaškog materijala. Trebalo je konačno *realizirati izložbu koja bi negirajući ideologijske pluseve i minuse*, a zahvaljujući novim saznanjima s područja kulturne historije, dizajna i vizualnih komunikacija, promovirala bitnu kakvoću, odnosno imanentno plakatne karakteristike.

Iako naslov izložbe "Hrvatski politički plakat 1940-1950" jasno upućuje na to da se radi o *političkom plakatu samo jednog desetljeća*, važno je uočiti da baš ti plakati po svojim kvalitativnim i strukturalnim svojstvima pokrivaju većinu cjelokupnog hrvatskog političkog plakata. Naime, naročito prije, a i poslije ovog desetljeća, postojalo je, naravno, nešto što bismo po sadržajno-tematskim referencama mogli nazvati politički plakat. Međutim, posebice za cijeli onaj "dugotrajni i opširni partijski materijal" u sferi političke propagande od šezdesetih pa skoro do danas, može se reći da obiluje praznjikavim, bezmetaforičnim, nostalgično-apologetskim, nezainteresiranim, neangažiranim, neuzbuđujućim, ukratko — nekomunikativnim svojstvima. Ili komunikativnim na nekoj drugoj, ali ne političkoj razini. Naravno, i među tim primjerima ima izvanrednih grafičko-dizajnerskih rješenja, no, i tako oblikovani, oni zapravo figuriraju kao tapeta, dekoracija ili, u najboljem smislu, "poster". Naime, dugotrajna, ustajala, ograničavajuća, jednounmna, ukratko nepolitična dnevna pragma proizvodila je u ovom području samo rutinirano-obavezne primjerke na razini pukog dopadanja ili banalnih transparentija. Pitanja koja su

⁽³⁾ Vera Horvat-Pintarić je od 1974. godine serijom napisa i predavanja o političkom plakatu naznačila bitne odrednice pristupa tom materijalu. Značajniji dio tekstova objavljen je u knjizi *Od kiča do vječnosti*. (poglavlje "Politički plakat"), biblioteka "Pitanja" CKD, Zagreb 1979., str. 46-90. — Također, "O političkom plakatu" *Mogućnosti* br. 5, Split 1974.

⁽⁴⁾ Gillo Dorfles, *Oscilacije ukusa i moderne umjetnosti*, Mladost—Zagreb 1963. str. 108-113

godinama postavljali naši poznati teoretičari dizajna i vizualnih komunikacija, posebice Vera Horvat-Pintarić, o tome "*umire li politički plakat*"⁽³⁾, na žalost su i dalje ostala samo pitanja u domeni teorije, jer bi svaki imalo provokativniji, pa dakle i komunikativniji primjerak postao naprosto ekscesan. Upotreba jednog "hakenkreuz" postala bi tako, recimo, dovoljan eufemizam za radne čistke, optužbe i slično. U tom smislu zapravo je potpuno svejedno o kojoj godini govorimo, šezdesetoj, sedamdesetoj ili osamdesetoj. Većina ovih plakata je naprosto u latentnoj komi. Bili su prisutni, ali nebitni. Agresivni su postajali tek u velikim količinama, a i tada se komunikativnost nije odnosila na političnost, već na neke druge aspekte: ekološke, perceptivne i tako dalje. Kružilo je oko ovih plakata jedno vrlo dobro pitanje, ujedno i njihova najbolja moguća definicija: "kako uobličiti nešto što je tako bezoblično?" Kako dakle tražiti politički plakat u nečemu što zapravo i nije bila politika, nego naprosto stanje? U tom smislu razumljivo je zašto se plakat, kao uostalom i većinom drugih medija, nisu postavljala pitanja, nije bilo dilema, a bili smo, poznato je, informirani samo o onome o čemu smo već imali gotovu informaciju.

Bez kritičke, dijaloške i dijalektične svijesti nije bilo moguće ostvariti komunikacijski "feedback". I tako sve do nekih radikalnijih odmaka, koji su se, više posredstvom utjecaja iz Slovenije i sada već antologijskog plakata "Neue Slowenische Kunst" u povodu Dana Mladosti 1987., uopće usudili pojaviti.

Prošlogodišnji pak predizborni plakat tek je nekim manjim semantičkim pomacima, naročito ohrabrujućim i obećavajućim porukama dao naslutiti da se nešto drugačije ipak događa. Pa ako je, parafrazirajući Gilla Dorflesa⁽⁴⁾, "umiranje metafore prvi značajan primjer onog trošenja jezika koji ponekad može opravdati nerazumijevanje koje se može pripisati trošenju njenog metaforičnog značaja", onda je, dakako, uspostavljanje metafore također prvi značajan primjer ponovnog oživljavanja tog jezika. Možda se, dakle, i u tom smislu uskoro očituju neki bolji primjerci?

HRVATSKI
POLITIČKI
PLAKAT
1940–1950

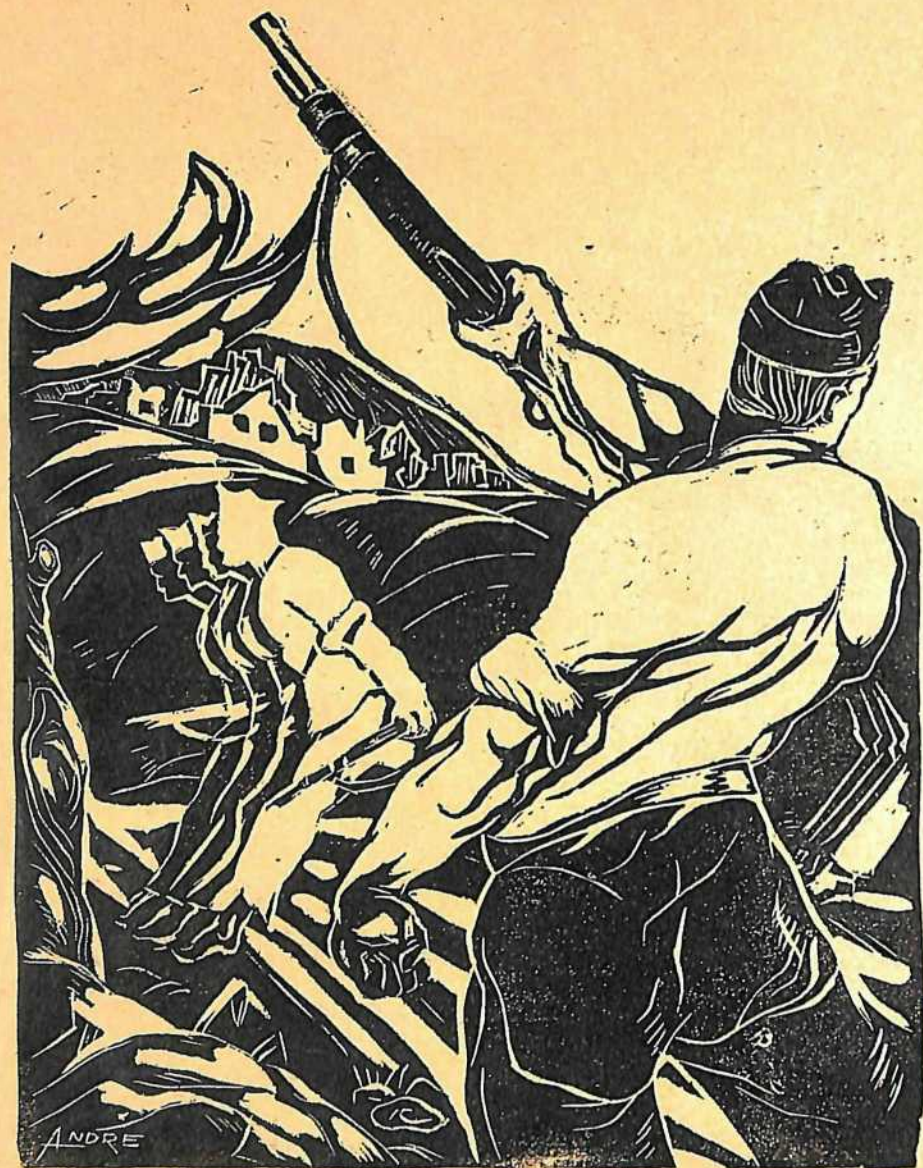
**BURNO
DESETLJEĆE**

B U R N O D E S E T L J E Ć E

5. Ferdo Bis?, 1943 ?

SVI U PARTIZANE!

Svi u Narodno-oslobodilačku
borbu!

Živjeli **IZBORI**
za **USTAVOTVORNI SABOR**
IZRAZ DRŽAVNOSTI, I
SUVERENITETA
naroda
Hercegovačke!

B U R N O D E S E T L J E Ć E

hrvatski politički plakat pe-
ne. Vrlo se brzo smjenjuju
donose i važne, ponekad ži-

Okolnosti u kojima nastaje
tog desetljeća, vrlo su bur-
događaji, ljudi, a brzo se
votno odlučujuće odluke.

Intenzivno proživljavanje svakog trenutka i per-
manentna neizvjesnost stvaraju vrlo dramatisirane i trauma-
tizirane situacije. Činjenica da se u jednom relativno kratkom
periodu definiraju tri različita koncepta državnosti i mnogo manje
interesnih sfera, te da uz Nijemce i Talijane postoje tri suprot-
stavljene domaće vojske (četnici, ustaše i partizani), upućuje na
direktno prožimanje i sukobljavanje različitih pristupa političkoj
organizaciji društva.

Potpisivanjem bezuvjetne vojne kapitulacije u
Beogradu 17. travnja 1941., Kraljevina Jugoslavija je kapitulirala.
Njemačke, talijanske, bugarske i mađarske jedinice anektirale su i
okupirale pojedina područja, a povezivanjem Hrvatske

bez većeg dijela Primorja, zatim Bosne i Hercegovine te dijela
Srijema *formirana je Nezavisna država Hrvatska*. Poznato je da
su se interesi Hitlerove nacističke Njemačke i Mussolinijeve
fašističke Italije, posebice zahvaljujući njihovim opunomoćenim
poslanicama obergruppenführeru SA Siegfriedu Kascheu i posla-
niku talijanske vlade Rafaelu Casertau, prilično dobro provodili
na našem području. No, istovremeno, Nezavisna država Hrvatska
je, kako je to zabilježeno u ondašnjim knjigama, u tisku, na lecima
i plakatima, država u kojoj se konačno ostvaruje “vjekovna težnja
hrvatskog naroda, sreća i blagostanje dugo očekivano”. Dugo-
godišnje zatomljeno hrvatstvo pokušalo je tako artikulirati svoje
karakteristike i posebnosti, ukratko afirmirati hrvatsku državnu
ideju. U organizacijskoj strukturi ova država iskazuje *karakteris-
tike represivnih totalitarnih režima*. Načelo reda, rada i disci-
pline, kao i bezuvjetne poslušnosti i hijerarhije, jer “podređenost
je plemenita podčinjenost vlastite volje propisima, odredbama i
zapovjedima odnoseći se na opće dobro majke domovine”,
neprikosnovena su i sveta pravila.

Nasuprot tome Komunistička partija Jugoslavije,
više se naime ne radi o nezavisnom hrvatskom konceptu te je opet
na djelu jugoslavenska ideja, započinje *partizanski, narodno-
oslobodilački rat*, a i borbu za novo društveno-političko uređenje.
Organiziraju se tako oružane akcije u pojedinim dijelovima
zemlje i vode ilegalne borbe po gradovima. Vremenom nastaju i
ostale društvene i vojne formacije: JNOF-a i NOO-i, koji su dje-
lovali kao organi vlasti, te narodno-oslobodilačka vojska. Formi-
raju se i masovne antifašističke organizacije poput: AFŽ-a,
USAOH-a i saveza pionira.

Osnivanjem *AVNOJ-a* konstituirana je zapravo
vlada nove zemlje kojoj je, kako je to definirano u rezoluciji
AVNOJ-a, “osnovni zadatak daljnje razvijanje jedinstvenosti
napora svih naroda Jugoslavije za izvojevanje konačnog oslo-
bođenja za sve njih i za stvaranje uvjeta za punu njihovu slobodu
i ravnopravnost u oslobođenoj zajednici, koju nitko neće moći
razoriti, jer će se iskovati u ognju zajedničke borbe”.

Važno je pritom spomenuti da, bez obzira na
postojanje ZAVNOH-a i KPH, u ondašnjoj situaciji koju je

uglavnom definirala KPJ, naprosto nije bilo moguće i nije bilo dozvoljeno artikulirati posebnosti hrvatskog političkog stava.

Nakon kapitulacije Italije i povećanja slobodnog teritorija Saveznici priznaju AVNOJ te počinju i materijalno pomagati narodno-oslobodilačku borbu.

U svibnju 1945. proglašen je svršetak Drugog svjetskog rata i oslobođenje zemlje od okupatora. Euforično raspoloženje naroda, samopouzdanje, osjećaj snage i neizmjerena želja za radom stanja su revolucionarnih masa. Pred ljudima su doista i bili veliki "radni zadaci": obnova porušene zemlje i počeci planske izgradnje. Otvaraju se gradilišta na kojima nastaju tvornice, hidroelektrane, željeznice i ceste. Isušuju se močvare, grade zadružni domovi, škole i čitaonice. Udarništvo, natjecanje i slične aktivnosti smatrane su političkim zadacima. Godine 1945. donesen je Zakon o agrarnoj reformi. Slijedeće godine *Ustavotvorna skupština FNRJ objavljuje prvi ustav*. Iste godine donesen je i Zakon o nacionalizaciji. U travnju 1947. Narodna skupština donosi zakon o petogodišnjem planu. U procesu etatizacije i državne prisile radni entuzijizam kompenzirao je brojne nedostatke, osobito u sferi državne prisile. Preispitivanjem takvog stanja Komunistička partija uviđa osnovne nedostatke etastičkog socijalizma i pokušava drugačije konceptualizirati političko pitanje. Paralelno se vode borbe protiv staljinizma i doslovnog imitacijskog "sovjetskog modela" države, koji će doseći kulminaciju rezolucijom Informativnog biroa komunističkih partija 1948. godine.

Naime, zbog velikog političkog pritiska i ekonomske blokade SSSR-a, koji ne poštuje ravnopravnost i autonomnost zemlje, Komunistička partija na V. kongresu⁽⁵⁾ odbacuje rezoluciju Informbiroa i sve ultimativne zahtjeve Staljinove politike. Tako su definirane perspektive samostalnijeg i slobodnijeg razvoja u smislu sve sveće demokratizacije i deetatizacije. Ipak i dalje se ne uvažavaju mnogobrojne historijske i ostale razlike, a pritom stvaraju umjetne i nove, na kriterijima činovničko-hijerarhijskog poluvojnčkog režima, te učvršćuje *forma državno-centralističkog sistema*.

⁽⁵⁾ Peti Kongres KPJ održan je u Beogradu od 21 do 28 srpnja 1948.

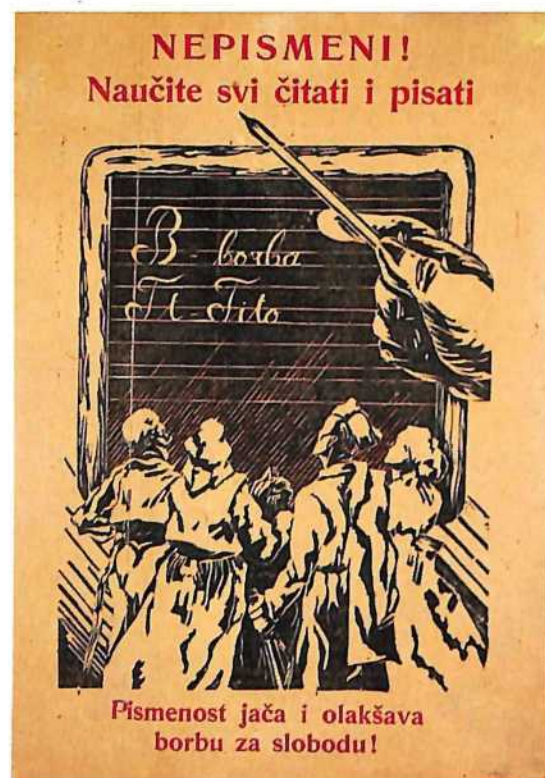
POLITIČKA PROPAGANDA I NJENI ORGANIZACIJSKI CENTRI:

»AGITPROP« — »PROMIČBA« — »OLIKPROP«

či prije svega otvoreno i logije. Bez obzira na moralitike, to se propagiranje svodi **P**olitička propaganda zna- jasno veličanje neke ideone i sve ostale karakteris- na *specifičnu instrumen- talizaciju i pragmatizam, a u svojoj biti nosi elemente dogma- tičnoga, zatvorenoga, i stereotipnoga.* Slobode umjetničkih kreacija, subjektivna istraživanja i preokupacije, osobnosti i prava na razlike, pritom su dovedene do granice apsurda. U kon- ceptu ovako postavljene definicije političke propagande važno je u ovom slučaju naznačiti i njeno uže područje, to jest agitaciju.

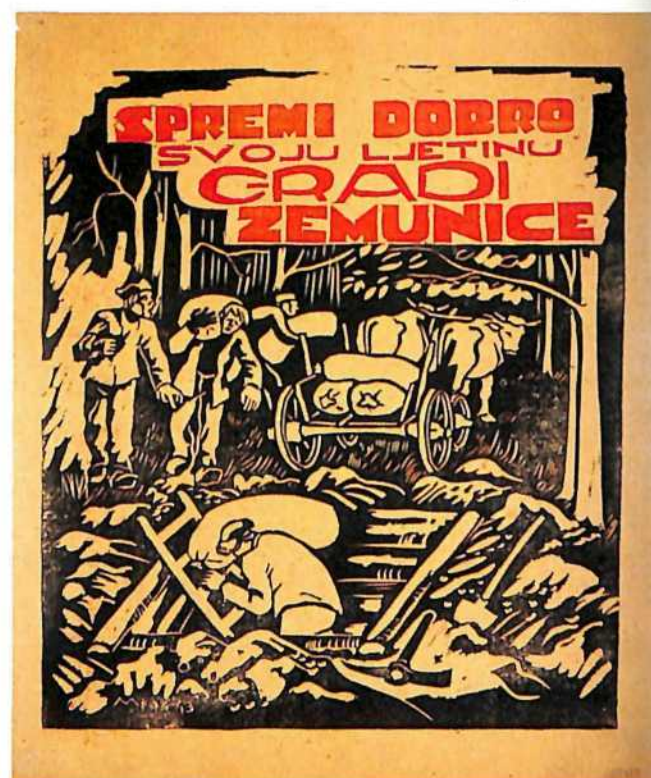

57. nepoznati autor, 1944 ?

54. nepoznati autor, 1944 ?

32. Franjo Mraz, 1943.

Agitacija je, naime, “poseban oblik propagande i organiziranog političkog utjecaja na mase. Ona prilazi užem problemu na pristupačan i shvatljiv način, djeluje očiglednije i neposredno podstiče na akciju. Ona prilazi od potreba koje već postoje među ljudima, od njihovih interesa, koje su oni već saznali.”⁽⁶⁾

Poznato je da svaka ideologijska praksa uvelike računa s plakatom. Računa, naime, s jednom njegovom bitnom karakteristikom koju je Hitlerov suradnik, šef ministarstva narodnog prosvjećivanja i propagande Josef Goebbels ukratko opisao ovako: “letak ili novina mogu se baciti u smeće i prije čitanja, radio se može isključiti prije no što počne neka važna emisija, u kino se ne mora otići ako ne želiš gledati što se prikazuje. No svatko živ mora proći ulicom, na posao, u trgovinu. I, plakat jednostavno neće moći izbjeći.”

U tom smislu, naravno, ne iznenađuje da se, primjerice, Hitlerovi “naputci” o organiziranju političke propagande o tome kako se “mora utjecati na cijeli narod, te izbjegavati intelektualizam, jer je narod u svojoj većini feminiziran i po svojoj prirodi i po pristupu životu, pa stoga na njega više djeluju osjećaji, a manje argumenti”⁽⁷⁾, izjednačuju s pravilima mnogo siromašnijeg i manjeg partizanskog agitprop centra, koji kaže da “je potrebno učiniti sve one pripreme koje odgovaraju nivou, karakteru i raspoloženju mase u kojoj se radi i na koju se želi utjecati, te da dosadašnja propaganda nije dovoljno konkretna jer ima previše visoke politike i općenitosti.”⁽⁸⁾

Analizirajući funkcije i načine komuniciranja triju glavnih organizacijskih centara političke propagande i agitacije moguće je utvrditi sličnosti i razlike, te osnovne karakteristike rada u području ove djelatnosti.

Agitaciono-propagandni odjel “AGITPROP”, kao mjesto u kojem se obavljao najveći dio likovnog života i propagandnog rada, postoji paralelno s promidžbenim odjelom “PROMIČBOM”, ustaškim uredom za propagandu čije je glavno sjedište bilo u Zagrebu. “OLIKPROP”, odjel organizacije likovne propagande, formiran je neposredno po oslobođenju zemlje i, dakako, nastavlja rad agitpropovske koncepcije.

⁽⁶⁾ *Vojna enciklopedija*, izd. redakcija Vojne enciklopedije, Beograd 1958., sv.I, str. 64 (pod pojmom “agitacija”, posebice definicija Plehanova)

⁽⁷⁾ Adolf Hitler, *Mein Kampf*, Zentralverlag der NSDAP, poglavlje “Ratna propaganda”, München 1936.

⁽⁸⁾ brošura *Agitacija i propaganda*, izdanje Tehnike Povjerenstva CKKPH za Slavoniju i Srijem, nema oznake godine

⁽⁹⁾ Smiljka Mateljan, katalog izložbe "Likovna umjetnost u NOB-i Hrvatske", Umjetnički paviljon u Zagrebu, 1974.; u tom su katalogu prvi put objavljeni precizni podaci o umjetnicima u pojedinim agitprop centrima.

Tijekom narodnooslobodilačkog rata centri organiziranog kulturnog rada su agitaciono-propagandni centri i kulturno umjetnički odjeli⁽⁹⁾. Pored akademskih slikara, književnika, muzičara, znanstvenika, glumaca, fotografa i ostalih kulturno-umjetničkih djelatnika, tu se okupljaju autodidakti i amateri, ukratko svi oni koji imaju želje i sposobnosti za takav rad.

Najpoznatiji agitaciono-propagandni centri su *Kulturno-umjetnički odjel ZAVNOH-a* kojim je rukovodio Ivo Vejvoda, a u kojem su od poznatijih slikara bili Edo Murtić, Vanja Radauš, Zlatko Prica, Nikola Reiser, Stjepan Rajković, Zvonimir Agbaba, Ljudevit Šestić, Andrija Maurović, Petar Šimaga-Šumski, Franjo Mraz i drugi. Tu je zatim *Agitprop Oblasnog NOO-a za Dalmaciju* kojem je komesar bio Mirko Ostoja. Tu su bili Joko Knežević, Željko i Mate Radmilović, Antun Zupa, Marin Studin, Ljubo Nakić, Ante Kostović i drugi.

Treći veći centar je *Agitprop povjerenstva CK KPH za sjevernu Hrvatsku* u Zvečevu, kojim je u početku rukovodio Josip Cazi. Najviše vremena tu su radili Slavko Marić, Nikola Kečanin, Ico Simčić i neko vrijeme Franjo Mraz.

Na području Hrvatskog primorja djelovao je *Propodjel Oblasnog NOO-a* u kojem su bili Belizar Bahorić, Zdenko Venturini i Božena Vilhar. Ovisno o ratnoj situaciji članovi pojedinih grupa premješteni su na druga mjesta. Osim spomenutih većih agitprop-centara bilo je naravno i manjih, "ali ti manji nisu bili dovoljno samostalni u svom radu, i to mnogo smeta pravovremenom i pravilnom reagiranju na pojave u vanjskom i domaćem političkom životu"⁽¹⁰⁾.

Svjesna snage i značaja ovakve propagande i kulturne aktivnosti, Komunistička partija i drugi relevantni politički subjekti inzistiraju na dobro planiranim i jasno određenim akcijama. Tako propagiraju svoj politički program, svoje stavove i uvjerenja, a istovremeno ukidaju mogućnost manipulativne moći protivničke propagande koja je "bila nadmoćnija i po svo-

⁽¹⁰⁾ Izvještaj o radu prop-odjela ZAVNOH-a, 1943., *Dokumenti ZAVNOH-a 1943.*

joj organiziranosti i po materijalnim mogućnostima, zato ju je valjalo dostići i prestići"⁽¹¹⁾.

Na temelju brojne dokumentacije u zbornicima, brošurama, tisku, proglasima, itd, te izjava sudionika vremena mogu se predočiti neki oblici rada u agitpropu i osnovne pretpostavke na kojima je nastajao partizanski plakat.

Agitprop je bio stalan ili privremen. Postojala je stroga podjela rada prema sposobnostima. Sektori rada su: tisak, usmena propaganda, kulturni rad, zidne i usmene novine, ispisivanje parola, dopisnička škola, suzbijanje protivničke propagande, itd. Zato "Prop-ured treba da bude u centru grada ili mjesta gdje je najveći promet. Treba izabrati najveću sobu i urediti je. Treba se pobrinuti za plakatistu koji će u zgradi ispisati parole i tablu s naslovom 'propodjel'. Odmah trebaju da budu izvještene geografske karte s oznakom frontova i to pomoću konca i iglica, kao i razni saveznički i naši plakati"⁽¹²⁾.

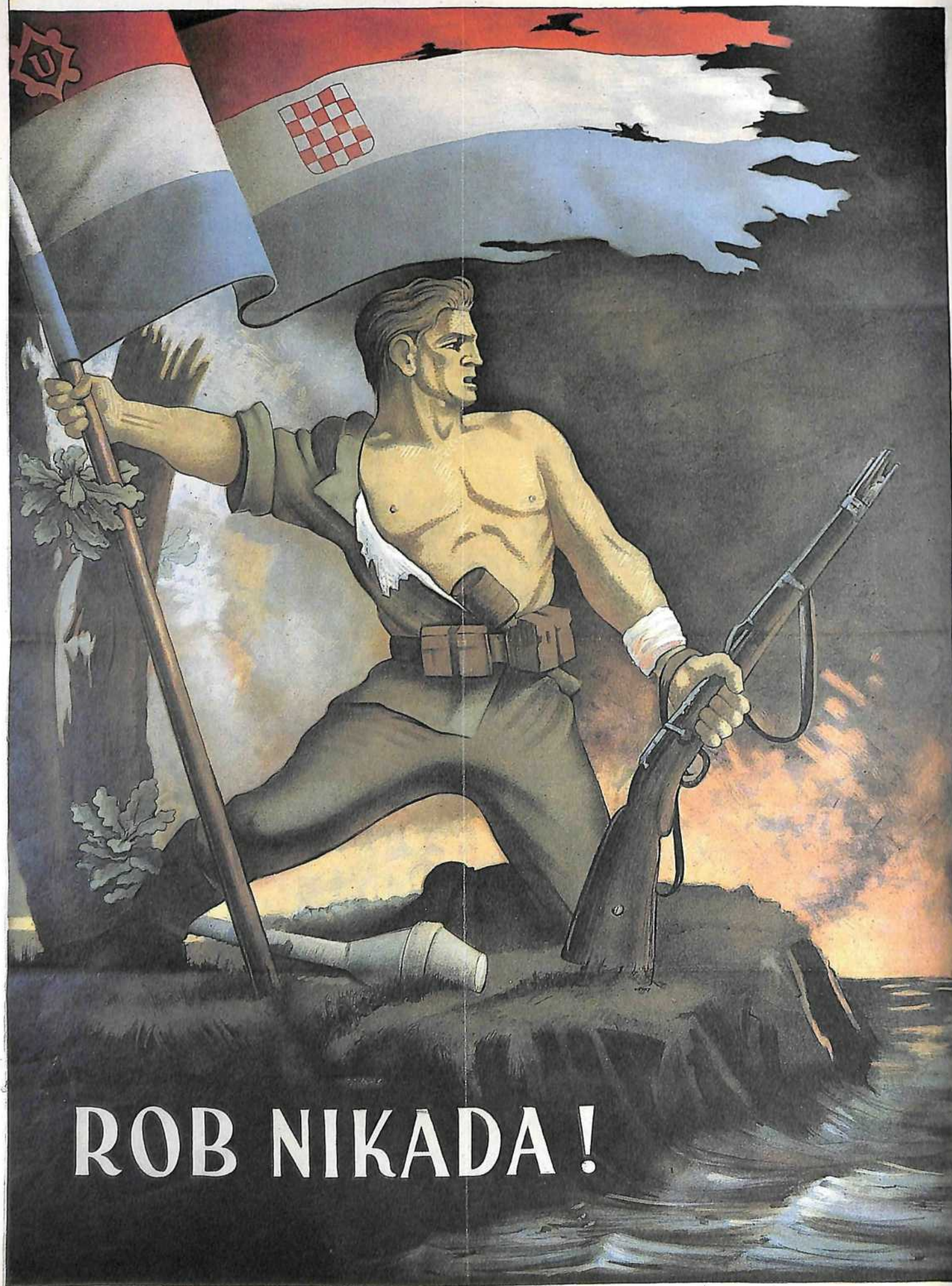
Prije tiskanja bilo kojeg materijala bilo je potrebno odobrenje partijskog foruma pod čiju kompetenciju ulazi dotični agitprop. Kako je narod na koji je trebalo utjecati bio pretežno zaostao, sve poruke trebale su biti jasne, britke, razumljive, popraćene folklorističkim motivima, a ilustracije, dakako, prepoznatljive i jasne.

Evo primjerice jednog prijedloga Prop-odjela ZAVNOH-a upućenog Agitpropu CK KPH: "U vezi s nastajućom sjetvom i nastalim teškim ekonomskim problemima predlažemo vam da se u vašoj štampi i ostalim propagandnim materijalima populariziraju slijedeće parole: Nitko ne smije biti gladan! Prehranimo našu vojsku! Obradimo svaku stopu zemlje! I posljednji zalogaj za vojsku! Osim toga treba izdati plakate iz kojih se vidi kako narod pomaže svoju vojsku, zatim povezanost fronta i pozadine, kako vojska pomaže narodu pri obradi zemlje, rad naših radionica u kojima se proizvode alati i oruđe, rad pilana i slično. Smrt fašizmu — sloboda narodu"⁽¹³⁾.

⁽¹¹⁾ Zlata Knezović, *Kulturno stvaralaštvo u revoluciji*, Zagreb 1981.

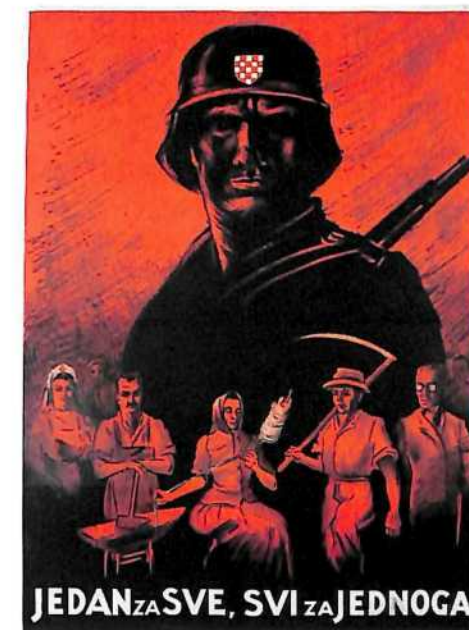
⁽¹²⁾ *Mogućnosti*, 8-9-10/1981., Propodjel Okružnog NOO-a Biokovsko-neretvanskog, sign. nema

⁽¹³⁾ Kopija bez parafa, "pisana strojem, latinicom", Zagreb, ZAVNOH 14-04-1944.

P R O M I Č B A

85. nepoznati autor, 1945.

61. nepoznati autor, 1944.

Odmah nakon proglašenja Nezavisne države Hrvatske počeli su radovi oko definiranja "Državnog izvještajnog i promičbenog ureda" koji 24. siječnja 1942. godine donosi odluku o "zakonski propisanom oduzimanju ili izdavanju dozvole za rad slikokaznim, slikopisnim, tiskarskim, nakladnim, oglasnim i sličnim posebničkim poduzećima"⁽¹⁴⁾.

Glavni ured nalazi se u Zagrebu, ali pojedini odjeli tog ureda postoje još u nekim većim gradovima i centrima, primjerice Sarajevu, Karlovcu, Osijeku, Rijeci i drugima. Ured ima pored "obćeg odsjeka" još i "Odsjek za novinstvo, za domaću promičbu, za inozemnu promičbu, za slikopis, te tehničke urede za svjetlopis i izložbene-grafičke radove"⁽¹⁵⁾.

Pojedini se odsjeci dijele na pododsjeke. Glavne "promičbene" lokacije u Zagrebu bile su Preradovićev, Radićev i Mažuranićev trg, te početak Ilice.

63. nepoznati autor, 1943.

⁽¹⁴⁾ *Spomen-knjiga prve obljetnice NDH 10.4.1941-10.4.1942*, izdanje Državni izvještajni i promičbeni ured u Zagrebu, str. 37; spomenuta zakonska odredba vodi se pod br. XXXIII-231-Z.-1942.

⁽¹⁵⁾ Isto, str. 43

• Izložbeno-grafički odsjek “*IGO*”, u kojem su definirane osnovne zakonitosti i formalni propisi sa značenjem dekreta oko rada na plakatima, izgledao je približno ovako: “ovaj ured je razvio velik rad te u njem rade mladi grafički crtači pod vodstvom starijih i u struci iskusnih umjetnika. Osim grafičara sudjeluju u radu tehničari, inženjeri, dekorateri, te njima odgovarajuće pomoćno osoblje. Sav rad ulazi u postupak kroz ruke odgovornog i stručnog nadstojnika ovog ureda. Uz pomnu suradnju svih članova ovog odsjeka stvara se cjelovita slika, usklađena u svim pravcima, te se na taj način postizava u opremi svih izdanja i svih radova jak naglasak jedne izrazite težnje i odlučnog stvaranja u ustaškoj Nezavisnoj Državi Hrvatskoj.

Ured izrađuje slike, dekoraterske radove, letke, plakate, zastave, tribine, izložbe, zidne novine, opremu knjige, znakove za ‘Pomoć’, nacрте za pisace mape, spomen-albume, oznake i zaštitne znakove, oznake za krugovalnu postaju, i drugo”⁽¹⁶⁾.

Promidžbeni zadaci uklapali su se u “opću bit kulturne revolucije kojoj je cilj stvaranje nove hrvatske narodne svijesti i osjećanja”⁽¹⁷⁾.

Značajno je također spomenuti da je gotovo sav propagandni rad bio centraliziran u Zagrebu, a “poludržavne ustanove dobivaju ovdje također sve potrebne upute, kad žele javnosti nešto prikazati, što bi imalo ili moglo služiti promičbi za bilo koju granu života”⁽¹⁸⁾.

Ova se činjenica donekle podudara sa Hitlerovim i Goebbelsovim principima centralizacije ateljea, studija i odjela za izradu plakata kako bi se održala kvaliteta i prepoznatljivost u tehničkom i u likovnom smislu. U nacističkoj Njemačkoj to je bio Centralni biro za izradu plakata, propagandni studio (DPA) u sklopu Ministarstva propagande.

U skladu s osnovnim propagandnim pravilima radili su i ostali “promičbeni odsjeci”. Interesantno je pritom spomenuti “Odsjek za slikopis”, to jest za film, koji od prvog dana izbacuje sve američke i židovske tvrtke, “a prvi hrvatski slikopis” koji je snimljen u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj prikazivao je poglavnikov govor što ga je on održao nakon povrat-

⁽¹⁶⁾ *Spomen-knjiga prve obljetnice NDH 10.4.1941-10.4.1942*, izdanje Državni izvještajni i promičbeni ured u Zagrebu, str. 43;

⁽¹⁷⁾ M. Starčević, “Ustaška kulturna i državna djelatnost”, *Prosvjetni život*, 1-2/1942.5.

⁽¹⁸⁾ *Spomen-knjiga prve obljetnice NDH 10.4.1941-10.4.1942*, izdanje Državni izvještajni i promičbeni ured u Zagrebu

ka iz Italije. Potom je uspostavljen filmski žurnal “Hrvatska u rieči i slici”, domaći slikokazi “Svećani dan 13.V”, “Ustaška Hrvatska slavi mrtve junake” i drugi⁽¹⁹⁾.

Krugovalna služba, to jest radio, ima također precizni “dnevni raspored koji započinje i završava sviranjem hrvatske i ustaške himne i pozdravom ‘Ustaška Hrvatska pozdravlja sve Hrvate i Hrvatice diljem čitavog svijeta — Živio Poglavnik!’”⁽²⁰⁾.

Redovna “ideološka izdanja”, su: “Za Dom spremni” i “Ustaška rieč”. I ta su se izdanja emitirala obavezno tri puta na dan. A da bi prijem bio siguran i glasan, u gradu su na mnogim mjestima, naročito trgovima, postavljeni zvučnici. Tako su medijskom snagom filma i radija pojačavane propagandne poruke.

To je ujedno primjer na kojem se očituje ideološko nasilje, koje neprestano i uporno provodi svoj cilj.

⁽¹⁹⁾ *Spomen-knjiga prve obljetnice NDH 10.4.1941-10.4.1942*, izdanje Državni izvještajni i promičbeni ured u Zagrebu, str.41;

⁽²⁰⁾ Isto, str. 45

24. Andrija Maurović, 1946.

Neposredno po oslobođenju zemlje, putem radija i ostalih oblika informiranja upućen je poziv umjetnicima, grafičarima i dizajnerima da se okupe i dogovore o budućem radu. Mnogi su se odazvali, a posebno je bio zanimljiv Odjel likovne propagande, "Olikprop" u kojemu su između ostalih, kao stalni članovi ili povremeni suradnici bili: Edo Murtić, Ferdo Bis, Zvonimir Agbaba, Zvonimir Faist, Andrija Maurović, Nikola Mucavac, Dragica Pevec, Stjepan Rajković, Mladen Veža, Josip Mauri, Mladen Fureš, Vilim Firšt, Emil Weber, i ostali.

2. Zvonimir Agbaba, 1946.

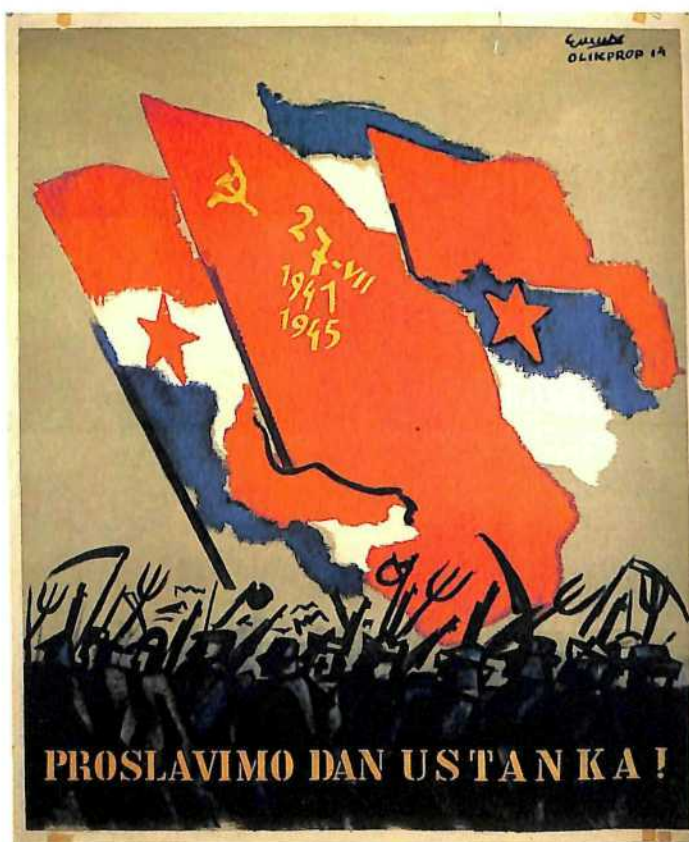
36. Nikola Mucavac, 1945.

3. Oto Antonini, 1949.

43. Edo Murtić, 1945.

Većina iz ovog odjela prelazi 1947. godine u Oglasni zavod Hrvatske "Ozeha", koji je imao svoje podružnice u Zagrebu, Splitu, Sarajevu i Beogradu. ⁽²¹⁾

"Već treći dan po ulasku Narodno-oslobodilačke vojske u grad Zagreb formiran je po odjeljenju za štampu Predstavništva Vlade NRH — Oglasni zavod Hrvatske, sa zadatkom da izvršava tehničku stranu propagande i obavještanja, koja je bila potrebna u stvaranju privremene narodne vlasti. Zavod je tada započeo rad s vrlo skućenim sredstvima i malobrojnim ljudstvom na sektoru plakativiranja, nešto kasnije na sektoru novinskog oglašavanja, kino i radio reklame. Krajem 1946. godine ulazi u sklop poduzeća 'Narodna štampa', zadržavši svoju punu samostalnost i naziv. U drugoj polovici 1947. dolazi inicijativom Izvršnog odbora Narodnog Fronta za Hrvatsku do fuzije između odjeljenja za likovnu propagandu 'Olikpropa' i ovog Zavoda, te se i ovo poduzeće dalje vodilo pod nazivom "Oglasni zavod Hrvatske"⁽²²⁾.

Zakonom o štampi, objavljenim u Službenom listu 1945.g., zabilježeno je kako će se "svaka propaganda ili agitacija koja sadrži poziv na nasilno obaranje postojećeg državnog uređenja kazniti lišavanjem slobode od 1 godine, a ako je djelo izvršeno putem štampe ili radija uzet će se to kao otežavajuća okolnost". A kakva bi tek otežavajuća okolnost bila s televizijom, da je samo postojala!

Članovi, "Olikpropa" radili su ilustracije, karikature, zidne novine, reklame, velike oglasne panoje, parole, plakate, tribine, slavoluke, velike portrete Marxa, Engelsa, Lenjina, Staljina i ostalih istaknutijih političara. Kao u drugim kulturnim djelatnostima, tako su se utjecaj političkog programa i izrazite ideologizacije jasno manifestirali i kroz ovaj rad. Iako većina pravila o kulturi nije tada bila pravno regulirana "jer se u tim poratnim godinama i nije moglo pristupiti sistematskom ispitivanju potrebe za pravnim posredovanjem u kulturi"⁽²³⁾, unaprijed se jako dobro znalo što se i kako smije prikazivati, a što ne.

⁽²¹⁾ Ovi se podaci temelje na izjavama Josipa Maurija, Emila Webera, Nikole Mucavca, Zvonimira Faista i signaturama autora "Olikpropa"

⁽²²⁾ *Naš publicitet*, god. I, 2. prosinca 1945., podatke o "Ozeha" iznio je dugogodišnji direktor te ustanove Veljko Klašterka

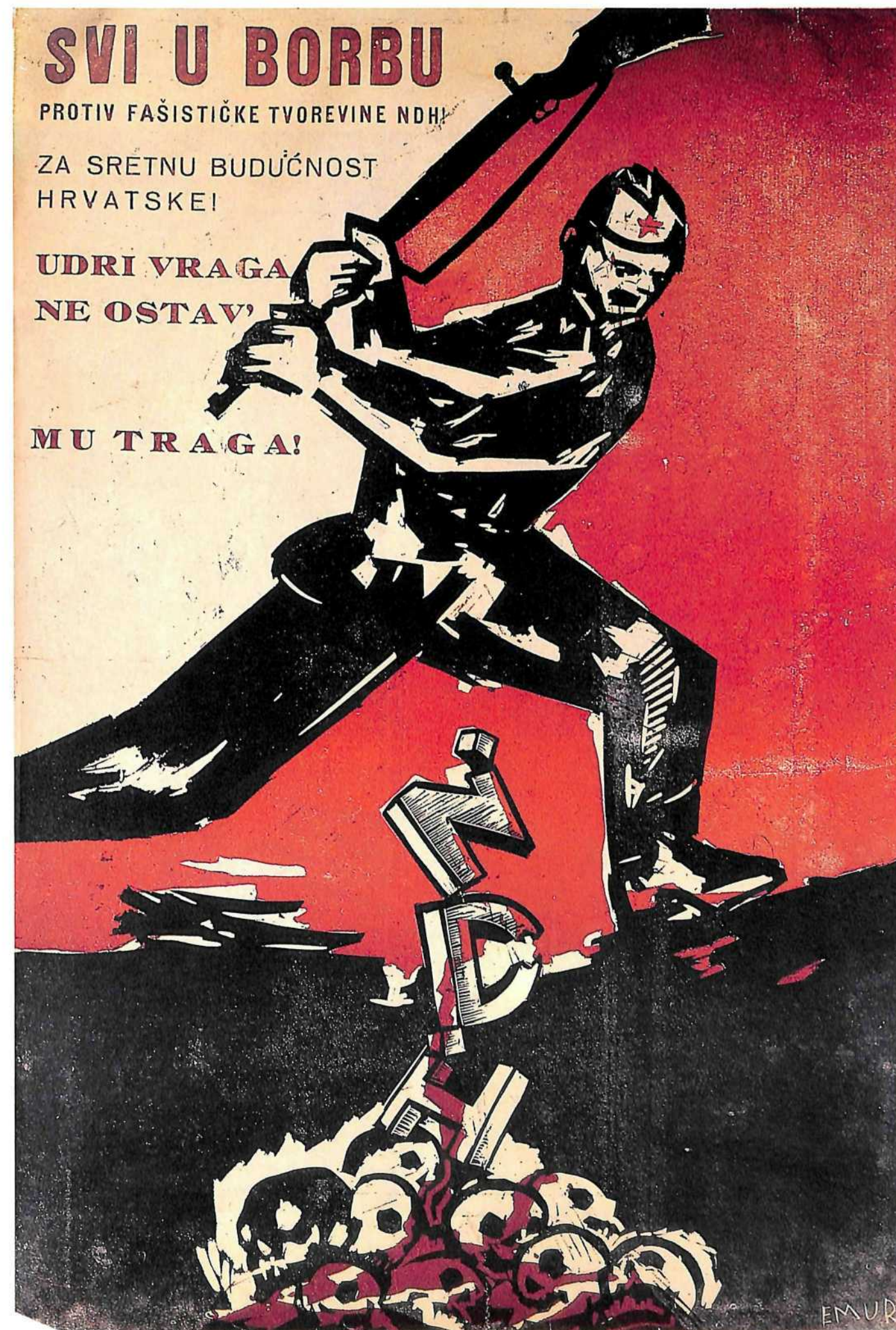
⁽²³⁾ Željko Grbac, "Iz rata u propise", feljton objavljivan u novinama za kulturu *Oko*, siječanj 1986. godine.

HRVATSKI
POLITIČKI
PLAKAT
1940–1950

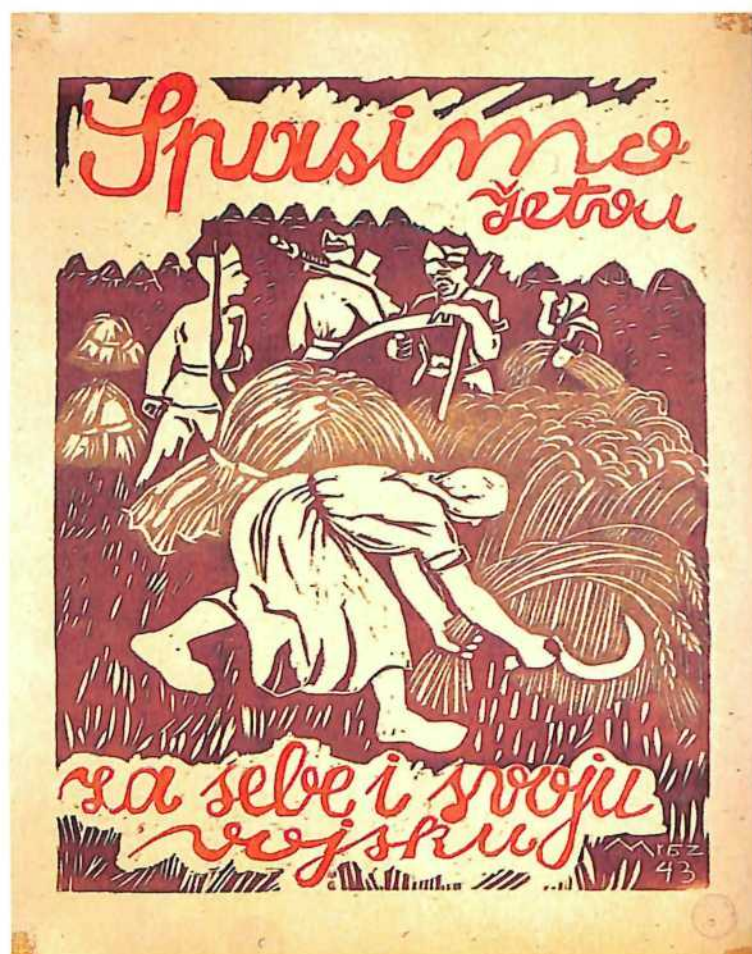
SADRŽAJNE, MORFOLOŠKE, IKONOGRAFSKE I TEHNIČKE KARAKTERISTIKE PLAKATA

40. Edo Murtić, 1944.

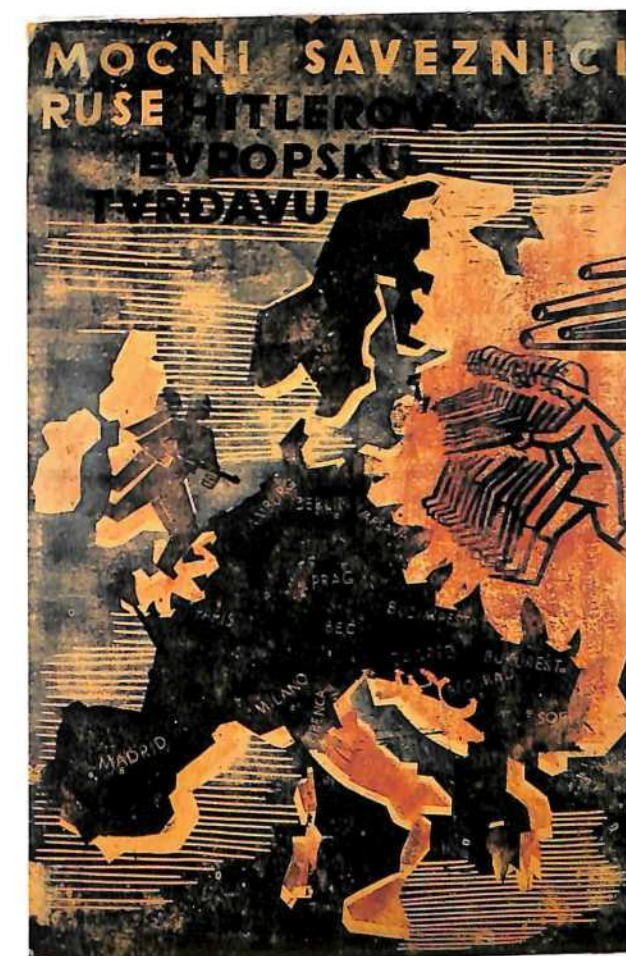
39

34. Franjo Mraz, 1943.

18. Ivo Lovrenčić, 1945.

39. Edo Murtić, 1944.

56. nepoznati autor, 1945.

91. Vasilije Petrović — Antipov, 1944.

92. Belizar Bahorić, 1945.

95. Kazimir Ostrogović — Miro, 1944 ?

čješće mobilizacionog karak-
jasno i glasno narod poziva
"Svi u partizane", "Svi u na-
sku!", "Svi u borbu protiv fašističke tvorevine NDH", "Svi na
front — sve za front", samo su neki primjeri, ujedno i najučes-
talijih, slogana.

Često se plakatom obilježavaju značajni datumi i
dogadjaji iz radničkog pokreta, Oktobarske revolucije, proslave
ili ličnosti.

Evo nekih primjera: "Živio 1. maj dan mobili-
zacije antifašističkih snaga", "Živio 8. mart međunarodni dan
žena!", "Slava besmrtnom Lenjinu", "Živjela godišnjica veli-

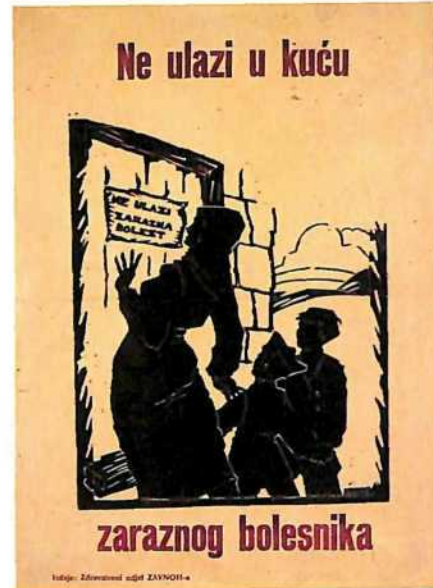

15. Nikola Kečanić, 1943.

16. Nikola Kečanić?, 1944.

10. Lela Čermak, 1944.

21. Andro Lušičić, 1943.

33. Franjo Mraz, 1943.

58. nepoznati autor, 1944.

20. Andro Lušičić, 1943.

48. Oton Postružnik, 1945.

50. Zlatko Prica i Emil Vičić, 1945.

kog Oktobra!”. *Obavještava* se također o položaju i ulozi saveznika, pa tako “Moćni saveznici ruše Hitlerovu evropsku tvrđavu”, “Hitlerova Njemačka bit će uskoro uništena”. Važno je spomenuti kako se istočnim saveznicima posvećuje mnogo veća pažnja nego zapadnim. Tako je Crvena armija “naša najmilija”, ona je “čedo velikog Oktobra i jamstvo pobjede”.

Prisan i tako emocionalno intoniran odnos prema SSSR-u rezultat je odnosa KPJ i SSSR-a. U skupini plakata kojima se pak *propagiraju privredni radovi, pomoć vojsci i zajam narodnog oslobođenja*, često se jednoznačno naređuje: “Ni zrno žita neprijatelju!”, “Žetva mora biti naša žetva pobjede”, “Prehranimo našu vojsku”, “Spremi dobro svoju ljetinu!”.

Manjim brojem plakata *upozorava se na bolesti ili ukazuje na značaj Crvenog križa*. I tu ne izostaju oblici retoričko-folklorističkih slogana jer “Naše je zdravlje u našim rukama”, ili “Ne ulazi u kuću zaraznog bolesnika”.

Kako je narod bio uglavnom nepismen i neobrazovan, trebalo je strpljivo i uporno utjecati na *formiranje kulturne svijesti*. Zato je masovno vođena kampanja opismenjavanja. Retoričkim i demagoškim pitanjima koja se pojavljuju na ovoj vrsti plakata, ili naprosto sricanjem slova, poticala se namjera za učenje: “Zar ti još ne znaš čitati?”, “I, i, i, idemo u školu svi”.

Nekolicina plakata *informira o kulturnim događajima*, najčešće izložbama.

59. nepoznati autor, 1944.

65. nepoznati autor
(Ferdo Bis?),
1944.

62. nepoznati autor, 1944.

Sadržajne poruke ustaškog plakata bile su vrlo jasno definirane, i to posebice u okvirima *propagandnih i anti-propagandnih htijenja*. Tako se veći broj ovih plakata odnosi na *veličanje reda i poretka te iznimnu ulogu poglavnika i države*. “I krv za Hrvatsku”, “Poglavnik obnovitelj hrvatske državnosti i nezavisnosti”, “Hrvatski sinovi kad služe u hrvatskoj vojsci služe samo hrvatskom narodu”, “Samo u radu leži sreća i blagostanje naroda — Poglavnik”, “Hrvatski vojnik gdje god se bori čuva svoj dom”.

60. nepoznatı autor, 1944.

⁽²⁴⁾ "Načela ustaškog pokreta" definirana su 1933. godine, a dopunjena 1941. godine. U vrijeme NDH njima se pridaje značenje "najvažnijih ustavnih normi, a sam Poglavnik kao i državna vlada i državni službenici, položili su na njih prisegu."

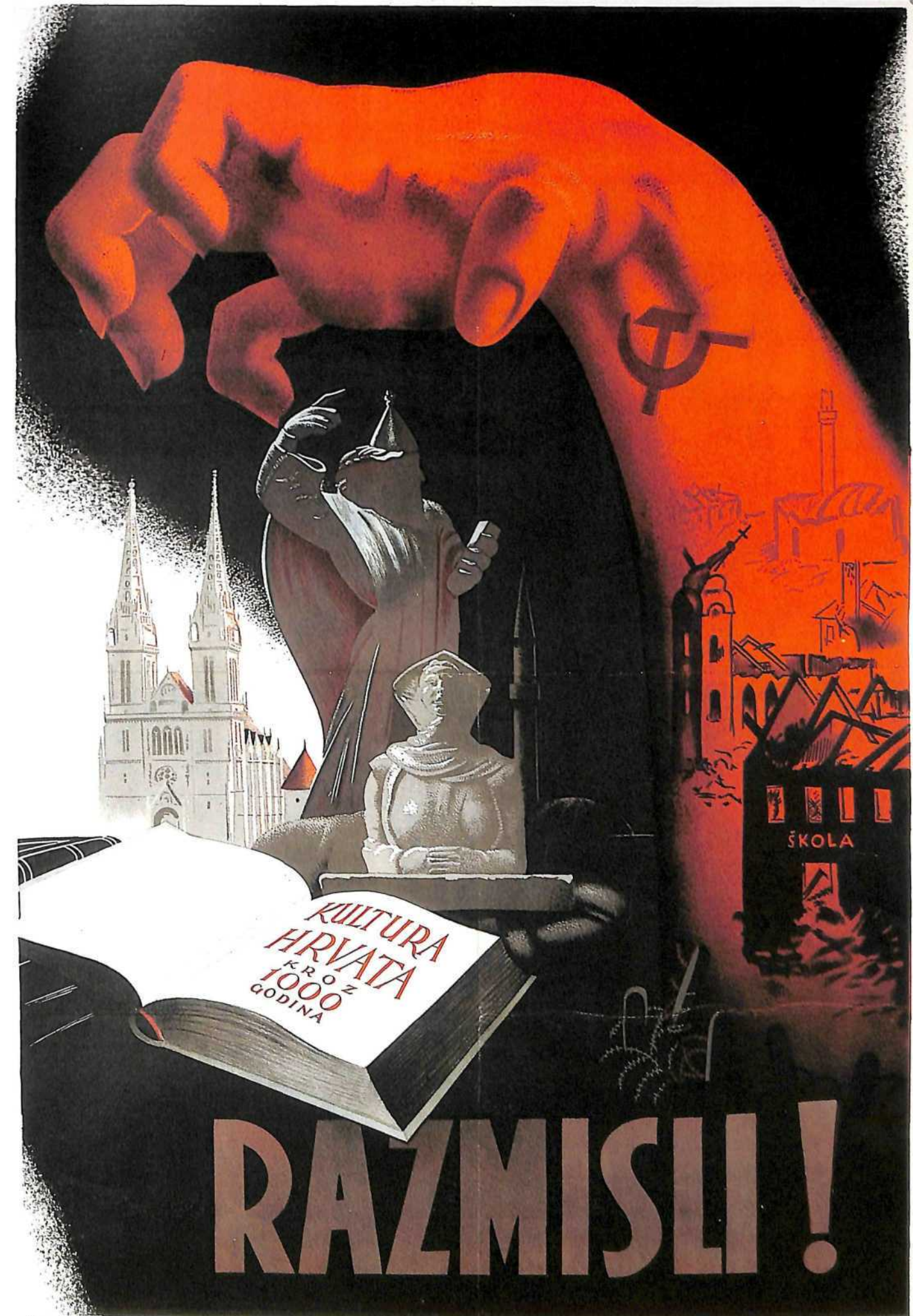
⁽²⁵⁾ Izdvojeni tekstovni dijelovi sa plakata i tiska

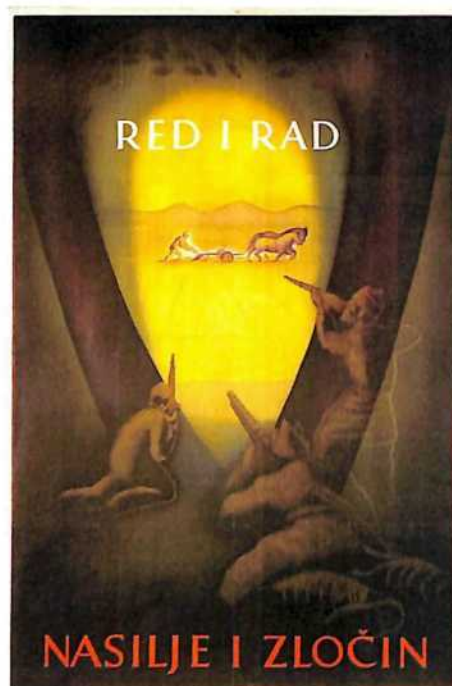
Način verbalnog iskaza najčešće je u formi strogih i militantnih naredbi s prijetećim konotacijama, ili su to jednostavno citati preuzeti iz poglavnikovog govora i pojedinih točaka Ustaških načela ⁽²⁴⁾.

Naročito su interesantni, često i opširni, slogani koji se odnose na vojsku, primjerice ovaj: "Hrvatsko domobranstvo i ustaška vojnica jesu jedna jedinstvena vojska. Jedni i drugi žrtvuju svoje mlade živote na obranu svoga naroda, svoje zemlje i svoje države protiv najbezočnijih neprijatelja što ih ima" (iz Poglavnikovog govora 7. rujna 1944).

Dok se spomenutim plakatima propagira i obznanjuje "veličanstvena hrvatska sadašnjost", te slave brojne obljetnice, uspostave i smotre, istodobno se razvija i vrlo *agresivna antipropaganda*. Glavni su *neprijatelji* boljševizam i komunizam, jer oni su "strašna avet koja je nad Europom raširila ruke, a znači propast kulture i civilizacije, znanosti, umjetnosti, vjere i obitelji"⁽²⁵⁾.

74. nepoznatı autor, 1945 ?

82. nepoznati autor, 1944 ?

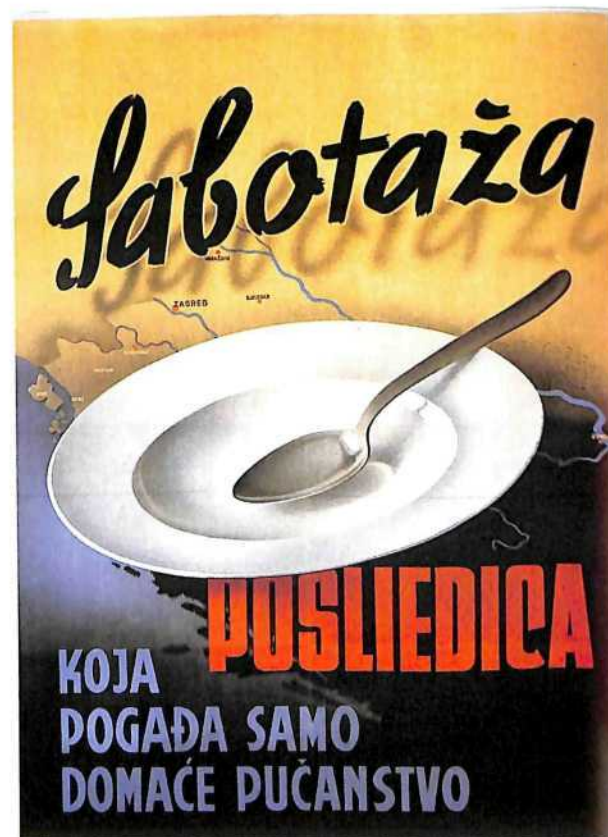
78. nepoznati autor, 1944 ?

76. nepoznati autor, 1945.

84. nepoznati autor, 1943.

75. nepoznati autor, 1944.

80. nepoznati autor, 1945.

67. nepoznati autor, 1942 ?

70. nepoznati autor, 1945.

98. nepoznati autor, 1941 ?

83. nepoznati autor, 1943.

81. nepoznati autor, 1944.

Drugi na listi su Židovi, masoni i zapadni saveznici uključeni u rat. "Tko visoko leti nisko pada", "Zašto plače hrvatska majka?", "Sabotaža — posljedica koja pogađa samo domaće pučanstvo", ilustrativni su naslovi ovih plakata.

Kako se jednoznačno, jasno i prilično grubo radi o raskrinkavanju neprijatelja i njihovih pomoćnika, razumljivo je zašto se tako drastično unižava oblik jezičke formulacije. Sada to više nisu autoritarne, pobjednički intonirane, sigurne i "korienski" čiste sintagme, nego ima svega pomalo: i prijatnji i retoričkih pitanja i narodnjačko-folklorističkih slogana itd.

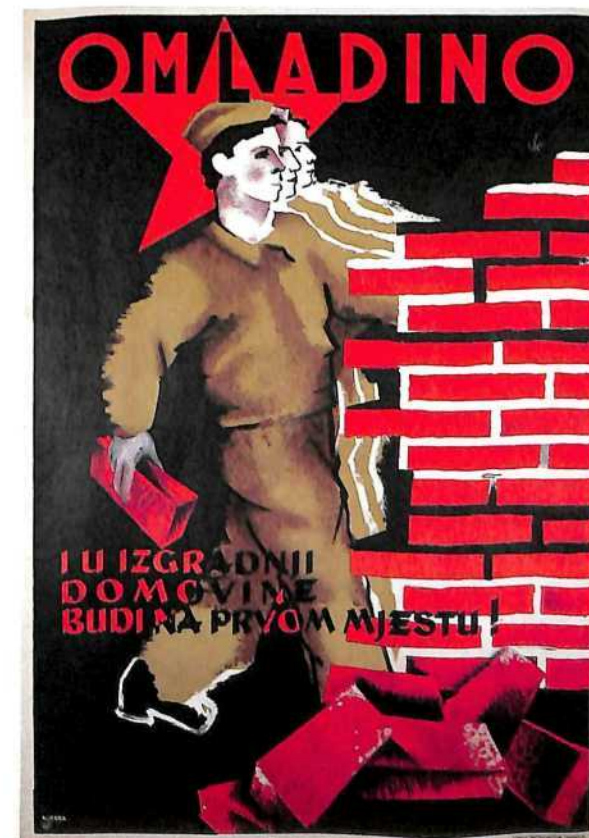
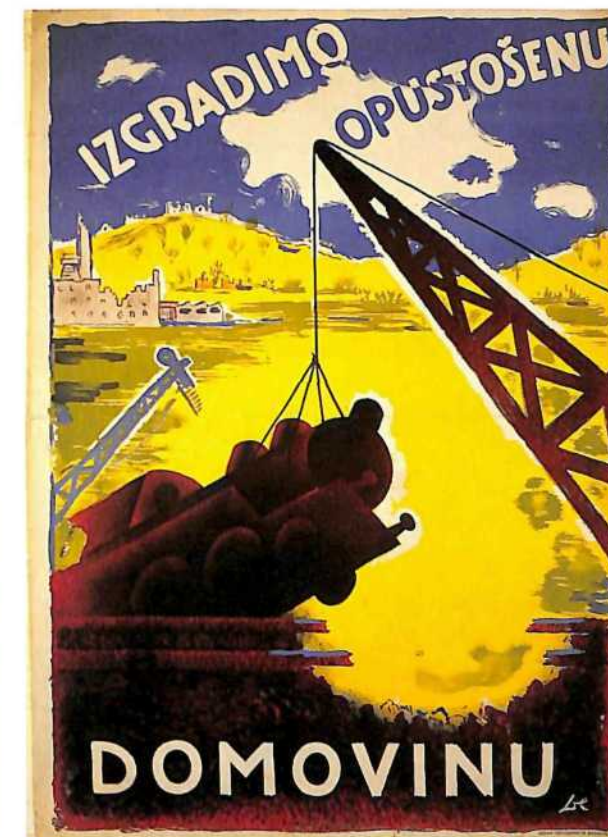
27. Andrija Maurović, 1949.

89. nepoznati autor, 1945.

47. Dragica Pevec, 1945.

12. Marijan Detoni, 1945.

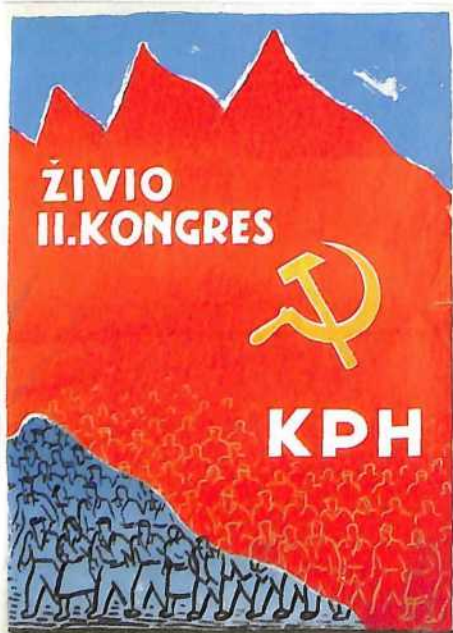

I. Zvonimir Agbaba, 1945.

86. nepoznati autor, 1950.

11. Marijan Detoni, 1948.

U skladu s općim društvenim promjenama i velikim radnim zadacima kao što su obnova zemlje, industrijalizacija, elektrifikacija, i ostalo pobrojano u planovima "Petoljki", plakat "obnove" zorno pokazuje sve te bitne i velike temelje društvene egzistencije.

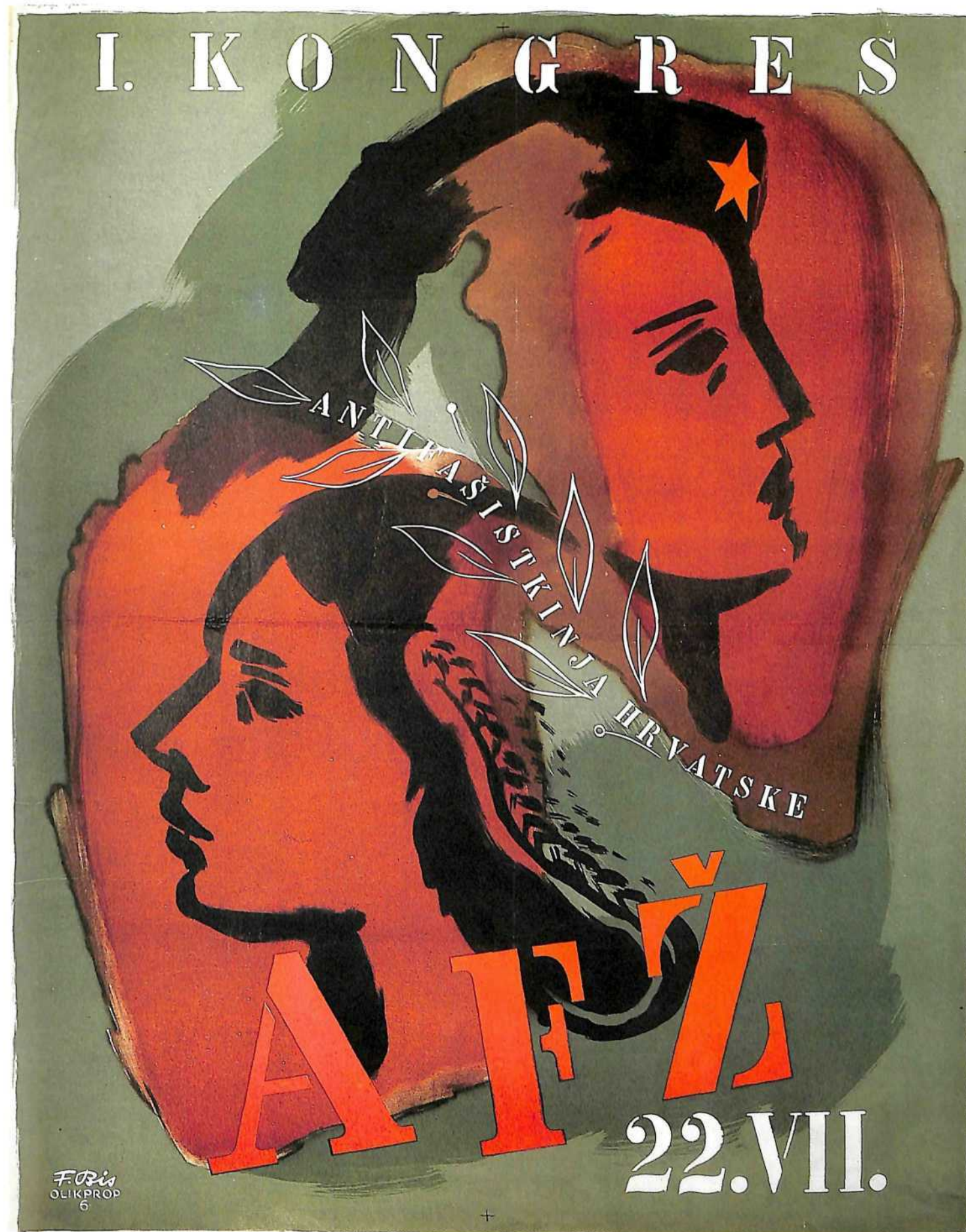
Njime se narod i radnici pozivaju na kongres izbore, radne akcije i slične manifestacije. "Naprijed u industrijalizaciju zemlje", "Omladino i u izgradnji domovine budi na prvom mjestu", "I. slobodni Kongres zadrugara Hrvatske", "Partija i Tito nas uče da je socijalističko zadrugarstvo jedini put bolji život radnog seljaštva", "Svi na izbore!" "Svi na front obnove!". Samopouzdanje, samouvjerenost, optimizam, nepokolebljivost i euforičnost, iskazani uskličnim verbalnim oblicima, upravo pršte sa ovih slogana.

4. Ferdo Bis, 1948.

Plakatima se, dakako, nastavljaju obilježavati značajne obljetnice i događaji revolucionarne prošlosti. "Živio 1. maj svenarodni praznik rada", "Živio 8. mart Dan žena! "Živio II kongres KPH".

Interesantno je ovom prilikom spomenuti sportske plakate. Ti se plakati često pojavljuju s vrlo jasnim političkim konotacijama, npr: "Jačanjem i omasovljavanjem streljaštva jačamo obrambenu moć naše domovine!". Po sistemu banalne analogije "zdrav duh u zdravom tijelu", sport koji znači zdravlje, polet, snagu, brzinu, ustrajnost, disciplinu, upornost, i sve druge plemenite karakteristike, postao je tako gotovo politički simbolom.

Međutim, ono što je odista važno uočiti u načinu formuliranja verbalnih iskaza jest to da na poslijeratnim plakatima o kojima je riječ, gotovo uopće nema pitanja. Čak i retoričko-demagoškog, koje smo često mogli sresti još i u partizanskom plakatu.

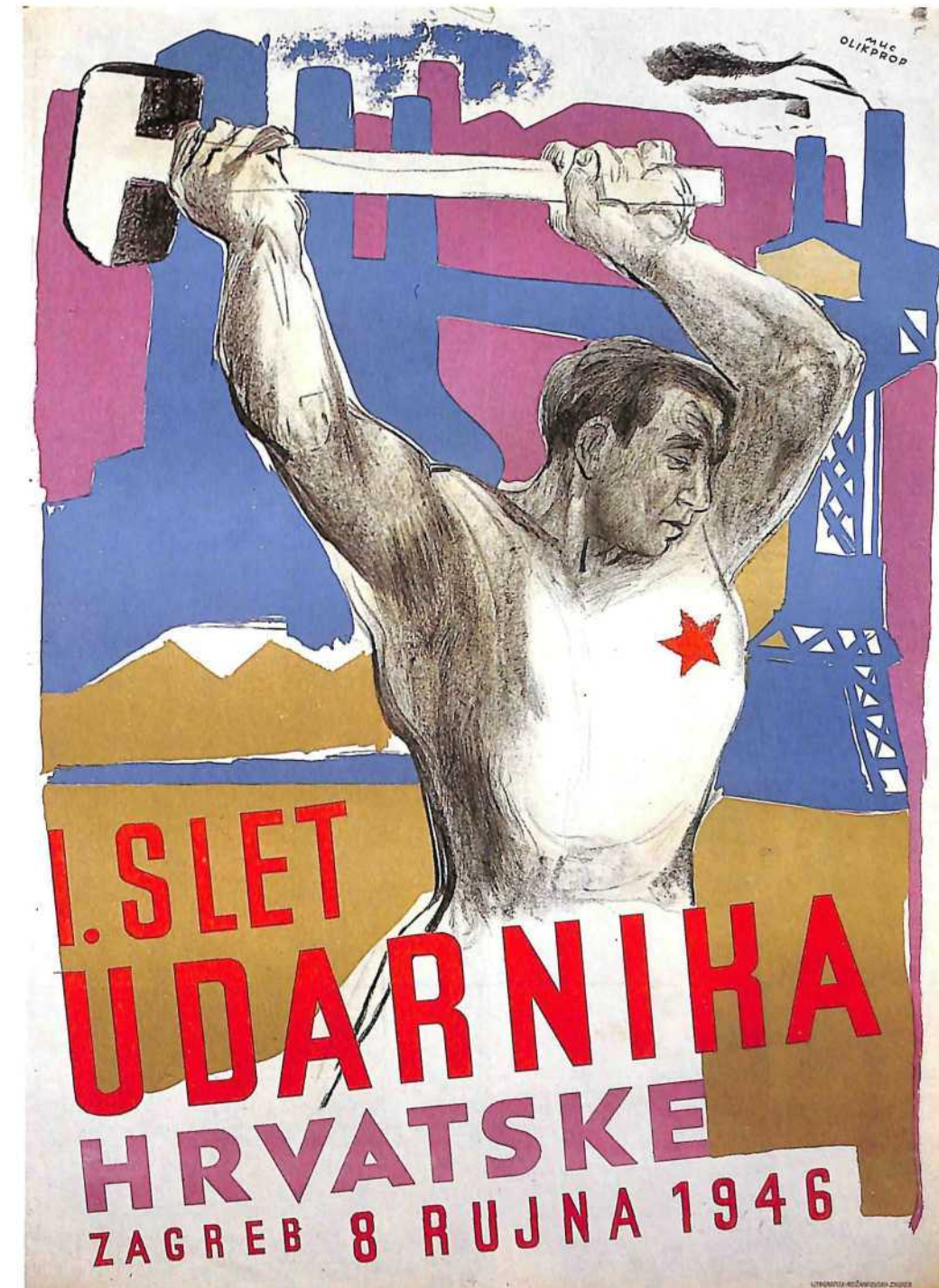

88. nepoznati autor, 1949.

22. Josip Mauri, 1945.

35. Nikola Mucavac, 1946.

17. Vlado Kristl, 1943.

37. Edo Murtić, 1944.

41. Edo Murtić, 1944.

Razumljivo je zašto je partizanski plakat u oblikovnom smislu jasan, *realističan i prepoznatljiv*. Takva vrsta realističnosti rezultat je načina korištenja onih likovnih elemenata koji sugeriraju prostornost, voluminoznost i što veću sličnost s prirodnim oblikom.

Tako je na plakatima Andre Lušičića, Belizara Bahorića, Nikole Kečanina, Franje Mraza i nekih nepoznatih autora jasno prezentna želja spomenutog oblikovanja. Ponekad je ta želja veća od mogućnosti autora, pa stoga neki njihovi radovi ostavljaju utisak naivnoga, nespretnoga i nedorađenoga. Mnogo je manje onih plakata koji su, obzirom na prirodu samog medija, pravilno artikulirani. U tom smislu radikalniji odmak predstavljaju plakat Mirka Ostoje, zbog izrazite redukcije i stroge geometrijske podijeljenosti, te plakat Rudolfa Bunka, zbog

dosljedne i ekspresivne upotrebe simbola. Plakati Ede Murtića, Lele Čermak, Vlade Kristla i Zlatka Price ističu se znalačkim, balansiranim suodnošenjem plošnih i prostornih elemenata, slobodnom upotrebom boje i linije, stilizacijom, te korištenjem čak i nekih nefigurativnih elemenata.

Vrlo je karakteristično, naročito zbog ideoloških predrasuda, što je nepoznato da su *morfološke karakteristike partizanskog plakata mnogo slobodnije i raznolikije nego iste karakteristike ustaškog ili sočrealističkog plakata*. Iako su u tom ratnom metežu agitpropovske komisije jasno određivale kakav plakat mora biti i što se njime mora postići, ipak je zbog prilične nesređenosti, i mnogo važnijih političkih zadataka, bilo mogućnosti artikulirati vlastiti likovni izraz.

31. Franjo Mráz, 1943.

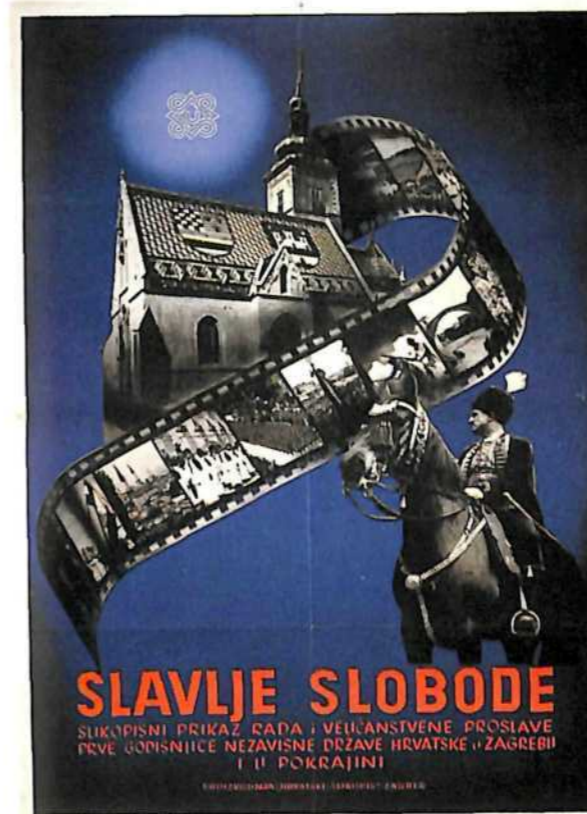
9. Rudolf Bunk, 1944.

46. Mirko Ostoja, 1944.

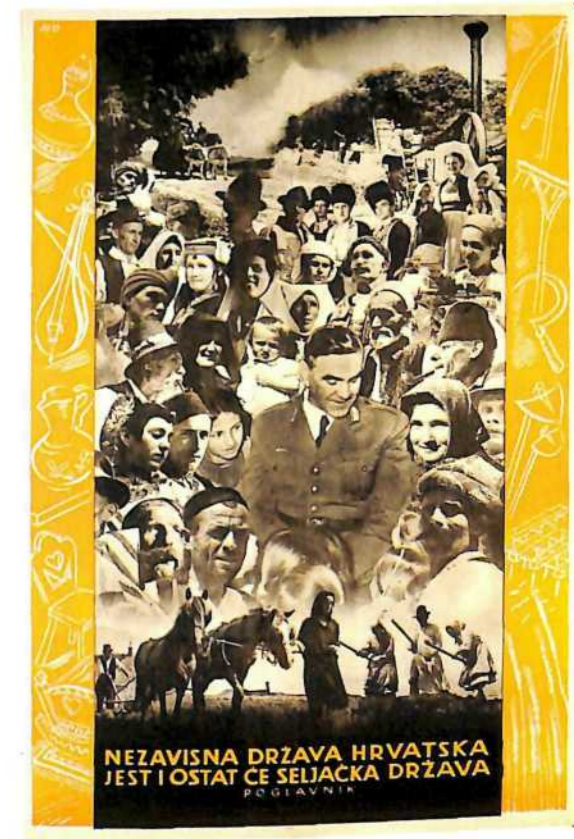
Sadržajna poruka i ikonografija plakata bila je naprosto važnija od dirigitiranog likovnog jezika. Tako su neke od karakteristika koje nalazimo na plakatima Franje Mraza i Ivana Lovrenčića, grupni prizori iz seljačkog života, narativnost i ornamentalnost, ustvari karakteristike naivne umjetnosti. Izražajno korištenje većih bojanih površina i naglašenih obrisnih linija povezuju Murtićeve i Pricine plakate s apstrakcijom. Bauhausovska tradicija očita je na plakatu Rudolfa Bunka, a radovi Mirka Ostoje, Belizara Bahorića i Nikole Kečanina po čvrstoći izraza jasno kazuju da su im autori skulptori.

8. Anton Brilly, 1941.

66. nepoznati autor, 1944.

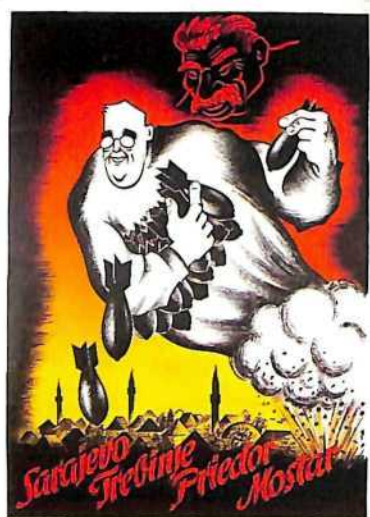

64. nepoznati autor, 1944.

U oblikovnom smislu skupina ustaškog plakata, koja se odnosi na “veliĉanstvenu hrvatsku sadašnjost”, vrlo je solidan grafiĉko-dizajnerski rad. To znaĉi da ovi plakati zadovoljavaju imanentne plakatne karakteristike. Tako su na plakatima rijetko poznatih autora “Promiĉbe”: Brillya, Bisa, Udatnya i Sorokyna te karakteristike dovedene do vrlo ekspresivnih znaĉenja. Shematizam, red i pravilnost, te svojevrsna ukoĉenost kompozicija odraz su želje za izjednaĉavanjem, uniformiranjem, klišeiziranjem, i tome sliĉno.

Na monumentalnom Brillyevom plakatu “Borba udruŹene Europe na istoku” u povodu izloŹbe na Zagrebaĉkom zboru 1941. vidimo kako neuobiĉajeno velikim dimenzijama dominiraju ĉetiri glave vojnika sa Źljemovima. Osnovne karakteristike fizionomija i poloŹaja, te strog i odluĉan izraz lica zahvaĉenih u desnom triĉetvrt-profilu iz priliĉno spuŹtenog oĉiŹta,

⁽²⁶⁾ Spomen-knjiga prve obljetnice NDH 10.4.1941.-10.4.1942., izdanje DrŹavni izvjeŹtajni i promiĉbeni uređ, str. 44

77. nepoznati autor, 1944.

72. nepoznati autor, 1945 ?

69. nepoznati autor, 1945.

aditivno se ponavljaju. Obratimo li pažnju na postupak za-sjenčivanja ispod šljemova i situiranja glavnih formi, ne možemo a da se ne prisjetimo kako je taj postupak gotovo identičan postupku poznatog njemačkog plakatiste Ludwiga Hohlweina.

Interesantno je da se često kao ilustrativni dio plakata koristi *fotomontaža* ili se *fotomontažni postupak* primjenjuje kao osnovni predložak daljnjeg dizajniranja. Fotografski se realizam bitno razlikuje od bilo koje vrste likovnog realizma. Vjerniji je stvarnosti, objektivniji, čišći, jasniji i zato se "rad Ureda za svjetlopis sastojao od čestih snimanja političkih, te društveno-promičbenih priredaba i čisto reportažnog svjetloписа i to u Zagrebu i pokrajini"⁽²⁶⁾.

Ponekad se i *karikatura* pojavljuje kao bitni ilustrativni dio plakata. No tada se već radi o antipropagandnom materijalu.

A s tom plakatnom vrstom priča je ponešto drugačija. Istim onim principima kojima su, kako je već ranije spomenuto, degradirani sadržajni oblici i načini lingvističkih formulacija, sada se unižava morfološka razina. Jer dok se u skupini afirmativnog ustaškog plakata radilo o uspješnim i medijski pravilno artikuliranim pojmovima, drugu antipropagandnu grupu, kao osnovno oblikovno svojstvo, definira kič. Pretjeruje se apsolutno u svemu: u oblicima, dimenzijama, bojama i, naravno, u osnovnom izrazu plakatne poruke. Upadljive i intenzivne boje, karikirani paranoidni likovi, krvožedno naturalistički elementi, te izrazita povećanja, stvaraju osjećaj straha, mržnje, nesigurnosti, čak odvratnosti. U tom smislu kao paradigmatički primjerak može poslužiti plakat nepoznatog autora s tekstovnom porukom: "Ovako bi izgledala sudbina Hrvata u Demokratskoj Federativnoj Jugoslaviji" i zornim odgovorom grabežljive ptičurine što nezasitno kljuje po tijelu muškarca. No, on, iako nemoćan, jer je privezan na križ, i sa izrazom strašne boli i patnje, ipak pokazuje svoju snagu, prkos i izdržljivost. Takvih banalnih metaforičnih pričica ima još vrlo mnogo i one bi mogle poslužiti kao zanimljiv materijal nekog budućeg ikonografskog istraživanja.

97. nepoznati autor, 1945 ?

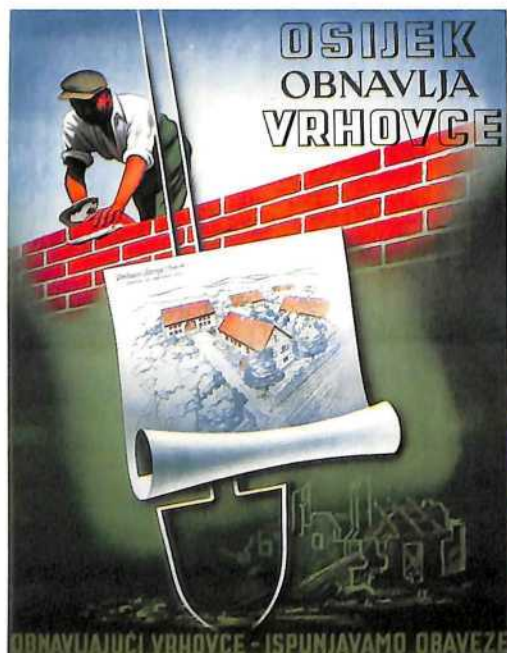
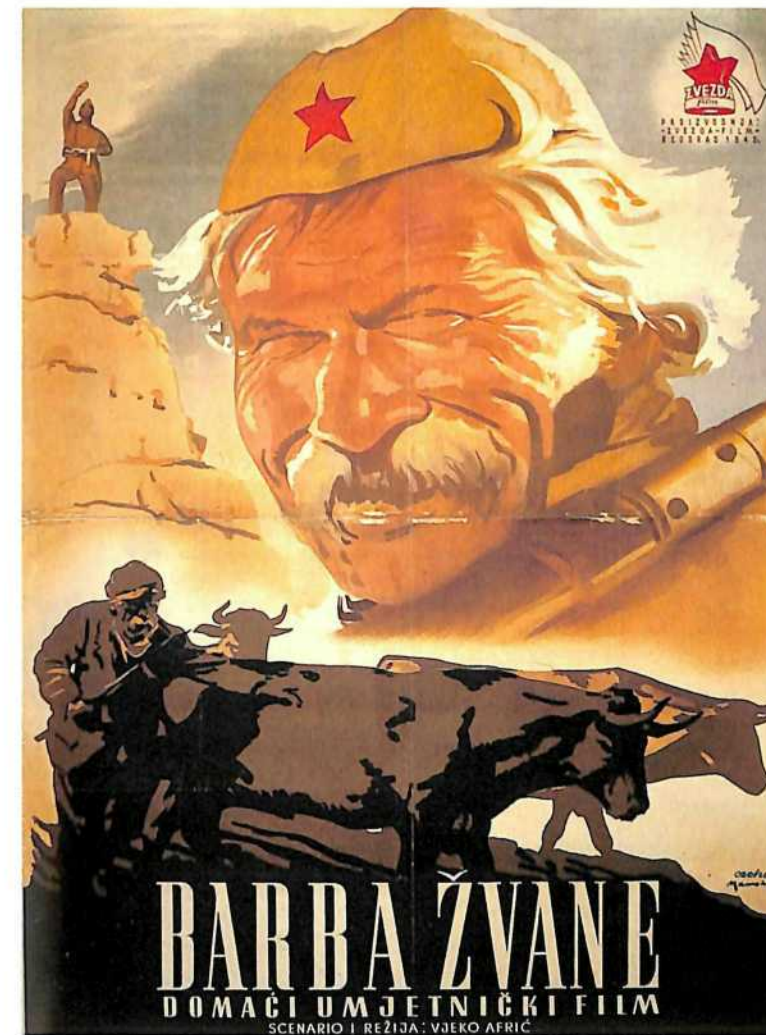
OVAKO BI IZGLEDA LA
SUDBINA HRVATA U
DEMOKRATSKOJ
FEDERATIVNOJ JUGOSLAVIJI

26. Andrija Maurović, 1949.

30. Andrija Maurović, 1949.

6. Ferdo Bis?, 1946.

25. Andrija Maurović, 1945.

29. Andrija Maurović, 1945.

93. Zvonimir Faist, 1950.

45. Edo Murtić, 1945.

44. Edo Murtić, 1947.

87. nepoznati autor, 1949.

14. Branka Hegedušić, 1945.

Izrazita težnja oprostorenja i što jasnijeg sugeriranja voluminoznosti uvelike je zastupljena na socrealističkom plakatu. Socijalistički se realizam, naime, po svojim bitnim karakteristikama, potpuno uklapa u koncept partijnosti umjetnosti. "To je jezik političkog stava, podložan trenutku i diktaturi umjetničke pragmatike. Njegov se doseg mjerio agitacijskom djelotvornošću, a ne umjetničkom dubinom"⁽²⁷⁾.

Trebalo je dakle realistički, plastično, prepoznatljivo i koloristički veselo crtati teme svakidašnjice, napone snage, opću egzaltiranost, borbene i radne prizore, stvaralački polet petoljetke i tome slično. Ako bi netko slučajno nacrtao akt, mrtvu prirodu ili pejzaž, neizbježno je postavljano slijedeće pitanje: "Pa gdje je omladinska pruga, gdje su kongresi i spomen-dom?". Nakon izložbe četiri sovjetska slikara — Aleksandra i Sergeja Gerasimova, Aleksandra Dejneke i Arkadija Plastova, održane u Zagrebu 1947.⁽²⁸⁾, indoktrinacija osnovnim tezama socrealističke metode postaje još izrazitija. Istovremeno se, dakako, vodi i borba "protiv ostataka i recidiva formalizma sa Zapada ili njegovih ostataka u zemljama narodne demokracije"⁽²⁹⁾.

Iako postoje stupnjevanja od prenaplašenog, "napuhanog i mišićavog" realizma, vidljivog naročito na plakatima Andrije Maurovića, do nešto suzdržanijih formi Ferde Bisa, Zvonimira Faista i nekih nepoznatih autora, činjenica je da se ipak radi o vrlo sličnom oblikovnom postupku.

Ponešto su drugačije, u smislu svođenja sadržajnih elemenata na bitno, te određenog shematizma, geometrizma i odmjerene upotrebe boje, artikulirani plakati Marijana Detonija, Pavla Gavranića, Josipa Maurija, Ede Murtića i Zlatka Price.

Stilska opredjeljenja pojedinih autora mogla su se dakle samo naslutiti.

Interesantan je u tom smislu domišljat kompromis pojedinih slikara, primjerice Ede Murtića, koji je po svom osnovnom likovnom izrazu apstraktni ekspresionist i koji je, da bi zadovoljio "obavezni realistički element", umjesto spomenutog realističnog crtanja iskoristio medij fotografije.

⁽²⁷⁾ Vladimir Maleković, "Hrvatska likovna umjetnost 1945-55 / Tendencijski realizam", katalog izložbe održane u Modernoj galeriji u Zagrebu od 24. svibnja do 24. lipnja 1974., str. 8

⁽²⁸⁾ Izložba je održana u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu od 10. do 25. listopada 1947. godine

⁽²⁹⁾ Radovan Zogović, Govor na V. kongresu, stenografske bilješke, Kultura 1949. godine

94. Edo Murtić + I.L.

42. Edo Murtić, 1945.

Također na ovim poslijeratnim plakatima valja primijetiti *odsustvo karikature*, koje se može tumačiti dogmatičnim stavom kako je funkcija likovne umjetnosti istinski odraz stvarnosti, a ne njeno izrugivanje ili ismijavanje.

Na partizanskom se plakatu nalaze oni znakovi i simboli koji redovito ulaze u područje revolucionarnog jezika. U načinu korištenja tih elemenata on pokazuje najviše sličnosti sa sovjetskim, mađarskim, bugarskim i poljskim plakatom. Tako je jedan od najučestalijih grafičkih simbola *zvijezda petokraka*. Nalazimo je na partizanskim kapama ili šljemovima, na zastavama i transparentima. Ponekad se javlja i kao potpuno izdvojen, osamostaljen element. Kada je u kontekstu sa srpom i čekićem, dovodi se u direktnu vezu s revolucionarnim Oktobrom. Svastika kao kategorijalni označitelj fašizma gotovo se nikada ne pojavljuje samostalno, već najčešće u kombinaciji sa

51. Zvonimir Remenar, 1945.

zoomorfnim simbolima. Tako se primjerice *ornamentalni, dekorativno tretiran, niz kukastih križeva* često pojavljuje kao ukras na leđima zmije ili nekog drugog čudovišta. *Prikaz zmije*, naime, komunikativniji je u smislu bržeg i jasnijeg otkrivanja svih opasnih karakteristika protivnika, nego neki grafički simbol.

Oslikovljena metafora, poznato je, djeluje otvorenije i agresivnije, tim više što je u ovom slučaju i odraz ljudskog arhetipskog straha prema zmiji.

Pored grafičkih i zoomorfnih simbola nalazimo, dakako, i antropomorfne. Radi se o prepoznatljivim muškim i ženskim figurama, *o likovima specifičnog položaja tijela i tipiziranih fizionomija*. Najčešće se pojavljuje figura muškarca u iskoraku, s podignutom puškom ili zastavom u ruci kako dijagonalnim usmjerenjem i energičnim zamahom sugerira odlučnost, borbenost, snagu i nepokolebljivost. Interesantna su i uprizorenja više različitih simbola. Radi se o *kompoziciji vojnika spasioaca i zmije-neprijatelja* ukrašene kukastim križevima. Vojnik sa šljemom na glavi, u uniformi i dugom vojničkom kaputu, dakle crvenoarmejac, snažnim se dijagonalnim pokretom bori i probija zmijin vrat. Dramatičnost prizora pojačana je smionim prostornim rasporedom i kolorističkim kontrastima. *Crvena se boja* odnosi na revolucionarno, pobjedničko, životno, a *crna*, ili neka izrazita zatamnjenja na mrak, nazadnjaštvo i smrt. Pored spomenutih, a najučestalijih simbola partizanskog plakata, prisutni su i neki *drugi znakovi*, primjerice, znak crvenog križa, zastava, cvijeće, svežnjevi žita, tenk, pero, olovka i kist, bajuneta, tvrđava, stisnut pesnica i drugi. Ponekad je u simboličnoj funkciji i neka *radnja* — bacanje žita, rad na polju, energični zamah oruđem ili oružjem, nošenje zastave, itd.

53. Emil Vičić ?, 1944.

52. Zdenko Venturini, 1944.

55. nepoznati autor, 1944.

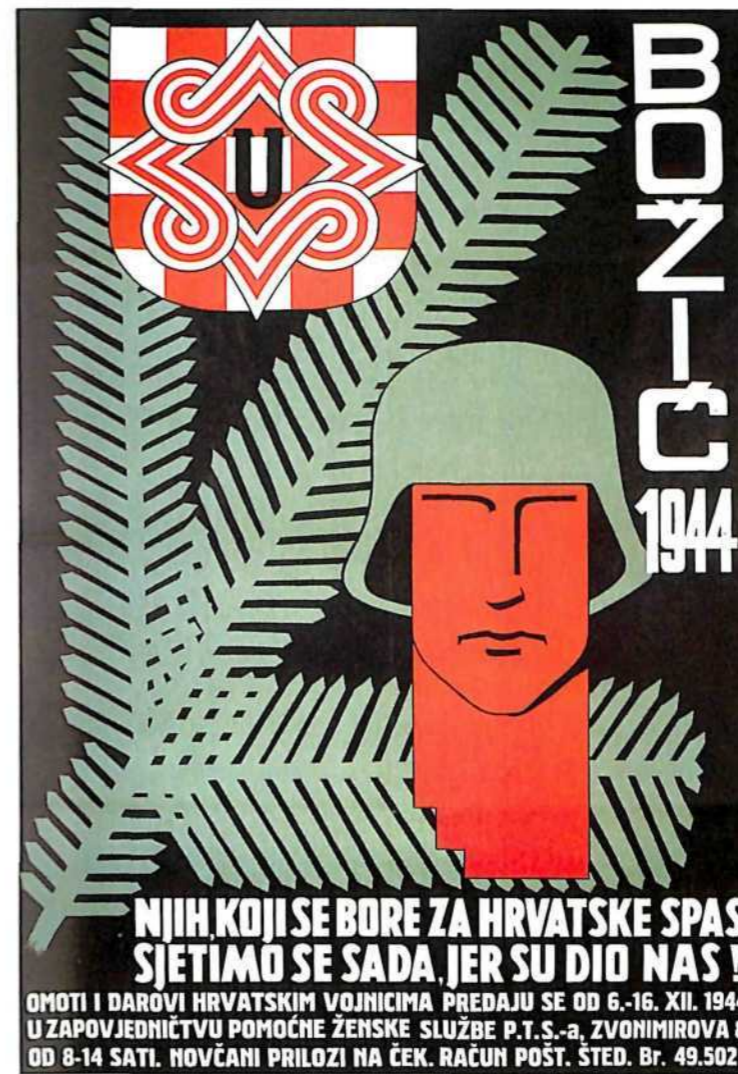

38. Edo Murtić, 1944.

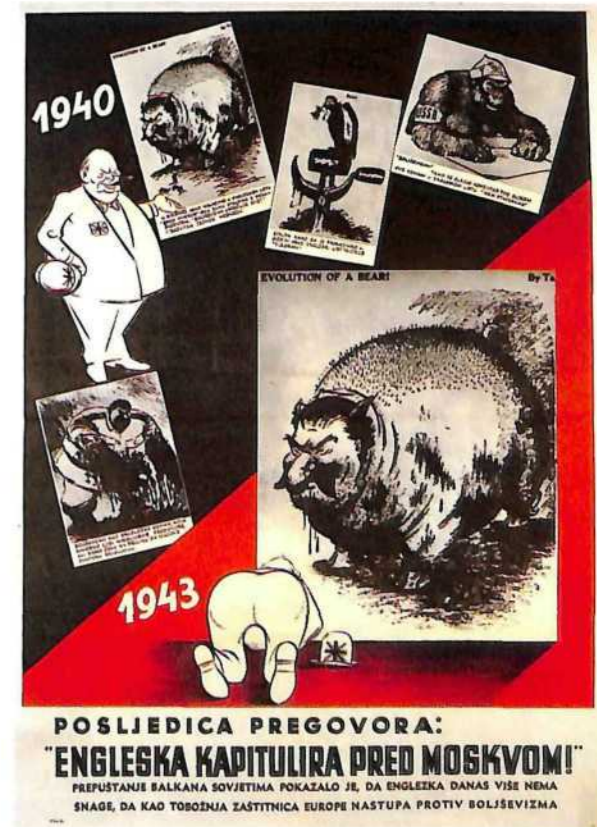
7. Anton Brilly, 1942.

68. nepoznati autor, 1944.

96. nepoznati autor, 1944.

73. nepoznati autor, 1944.

79. nepoznati autor, 1944.

Ustaški plakat obiluje nizom vrlo jasnih simbola i znakova.

Najautentičniji i najčešći je *znak slova "U"*, početno slovo riječi "ustaša", "ustaštvo". To se slovo pojavljuje samostalno, ali i u različitim kontekstualnim situacijama. Obično se tretira dekorativno, pa je tako ukrašeno pojedinim stiliziranim elementima. Ponekad je *ispunjeno šahovnicom ili protkano lovorovim lišćem*, a postoji i varijanta s *bakljom*. Koriste se, dakle, tipični, historijski provjereni vladarski rekviziti. Pojavljuje se također *sa starohrvatskim pleterom* ili je u njega ukomponirano tako da postaje dio toga pletera, kao što je i ustaštvo "nerazdvojni dio veličanstvene hrvatske prošlosti"⁽³⁰⁾.

Interesantno je da se simboli fašizma, *fasces* i *svastika* ustvari rijetko pojavljuju. Kao simbol njemačke nadmoći i pobjede često se koristi *prikaz orla raširenih krila*. Strogom simetričnom kompozicijom i istaknutim položajem u kadru, on gotovo uvijek nadjačava ostale elemente. U tom smislu dobar je primjer plakata "Hrvatsko-njemačka poljodjelska smotra", za Zagrebački zbor 1942. *Oštrica mača ili cijeli mač* kojim se "uspostavlja red i mir", zatim *baklja* kojom se prosvjećuje, te *svjetlost* koja obasjava, također su poznati elementi ustaške ikonografije.

U smislu prepoznatljivih karakteristika figura-like i portretistike izdvaja se *lik vojnika* i *lik vođe*. Vojnik je ozbiljan, neustrašiv, s izrazom paradnog i neprirodnog pogleda. On je samo dio vojničkog stroja, dio vrlo disciplinirane i precizne mašinerije koja reprezentira "čeličnu muškost", ustrajnost i vjernost Državi. "Ustaški vojnik veže se položenom prisegom na doživotnu vjernost Poglavniku i preko njega Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, te ga od te obvezatne dužnosti može osloboditi samo smrt ili nečasni otpust"⁽³¹⁾.

Lik vođe, lidera, glavnog predstavnika hrvatske države najčešće se prikazuje kao gigantizirani pojedinac u masi naroda ili vojske. Karakterističnom kretnjom visoko ispružene desne ruke superiorno pozdravlja masu. Na mnogim plakatima pojavljuje se izrazito uvećani Pavelićev portret i takav se, osim na vanjskim površinama, redovito nalazio i u službenim prostorijama. Bio je dakle u funkciji ikone. Kako je Ante Pavelić "obnovitelj hrvatske državnosti", i budući da je "Poglavnikova Hrvatska najveća od početka hrvatske povijesti"⁽³²⁾, ne začuđuje da se u sistemu autoritarnog režima s vrlo strogom hijerarhijskom

⁽³⁰⁾ Brojni tekstovni dijelovi plakata i tiska prožeti su duhom ustaških načela

⁽³¹⁾ "Ustaša", 22. svibnja 1941.

⁽³²⁾ Tekstovni dijelovi sa plakata i tiska često su ponavljali ove slogane

organizacijom tolika pažnja, kroz sve oblike propagande, posvećuje jednoj osobi. Ta je osoba sam vrh hijerarhijskog odnosa. Ona je utjelovljenje svih bitnih karakteristika sistema koji predstavlja, ona je dakle njegov simbol.

U skupini antipropagandnog plakata, sinhrono već prije spomenutom morfološkom i sadržajno-lingvističkom degradiranju, izmijenjen je i karakter ikonografije. Koriste se *simboli i znakovi protivnika, dakle simboli revolucije, proletarijata, komunizma i boljševizma*. Specifičnom kontekstualizacijom *ti se simboli pervertiraju* i tako se na drugim razinama komunicira značenje. *Srp i čekić* se pojavljuju kao svojevrsni žig ili *oznaka već postojećeg simbola*: grabežljive ruke, ružnog pauka, porušenog zida, poderane zastave, iskešenog, nakaznog lica, dakle nekog već oslikovljenog negativnog prizora.

Česti su i *zoomorfni simboli*. Oni naravno otkrivaju "divljačke karakteristike opasnog boljševizma". Tako se lik Staljina pojavljuje kao majmun, pas, svinja, vuk, pauk, lešinjar. Čest je lik razbojnika koji barbarski uništava kulturna dobra, ubija nevine i krvnički se izživljava na djeci.

71. nepoznati autor, 1944 ?

28. Andrija Maurović, 1946.

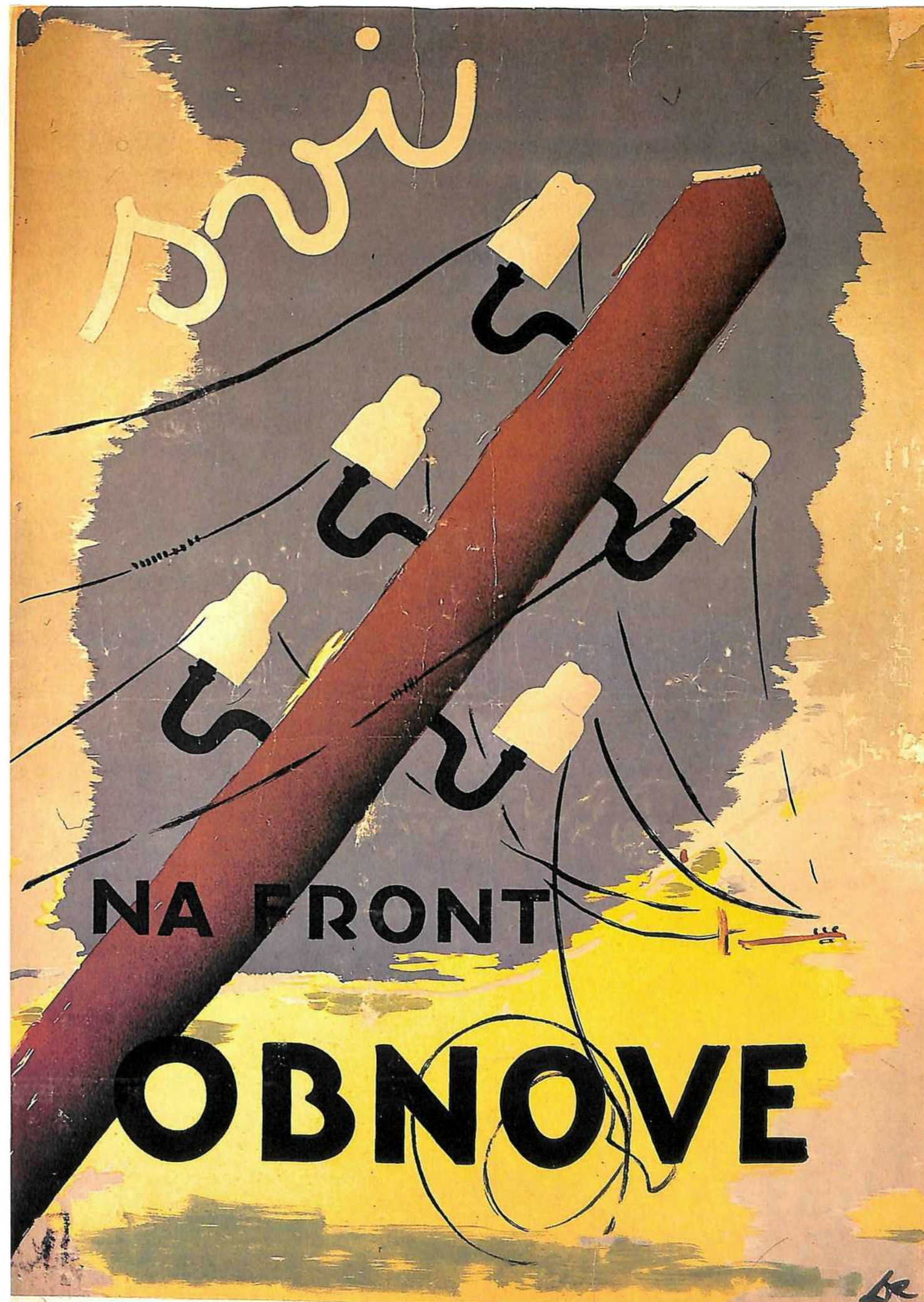
13. Marijan Detoni, 1945.

Budući da je metaforički značaj poslijeratnog plakata najdirektnije povezan s prethodnom revolucionarnom praksom, nezaobilazni simboli su i dalje *zvijezda, srp i čekić*. Zvijezda se najčešće nalazi na kapama i zastavama, a rjeđe kao osamostaljeni likovni element; kao primjerice na Maurijevom plakatu povodom "I Fizikulturnog sleta Hrvatske".

Srp i čekić, zastave, *te grbovi države, grada, sindikata ili pojedinih društava* također se učestalo pojavljuju.

Na plakatima koji pozivaju na izgradnju zemlje ili na izbore gotovo je obavezan prikaz *tvorničke arhitekture u pozadini i traktor u srednjem planu*. Rjeđe je izdvojen neki od "graditeljskih elemenata" i prikazan u krupnom planu, npr. dimnjak na Murtićevom i Bisovom plakatu⁽³³⁾, električni stup na De-

⁽³³⁾ Televizijski intervju s Edom Murtićem, "Kult ličnosti", 1990.; tom prilikom Murtić je slikovito opisao socijalizam ovom rečenicom: "Što više dimnjaka — to više socijalizma!"

tonijevom ili pak izrazito uvećana kuka na plakatu za Zagrebački velesajam iz 1947. godine. To su "rekviziti nove mitologije. Hidroelektrična centrala postaje simbol Svjetlosti, a autostrada simbol Puta u budućnost. Transcendencije su određene unaprijed i time čitav sistem znakova likovne umjetnosti."⁽³⁴⁾

Uz prizore tvorničke arhitekture obavezno se pojavljuje *lik nasmijana radnika* koji ponosno i odlučno obećava uspjeh. Odjeven je u košulju podignutih rukava, a na glavi ima kapu. Do njega su najčešće lopata, kramp, čekić ili neko drugo oruđe za rad. Maurovićevi plakati paradigmatični su primjeri ovakve udarničke figuralike.

"Najdugotrajniji od tih ideologijskih realizma, socijalistički realizam ima i najrazrađenije teorijske osnove: pisane su rasprave o tome kako bi trebali izgledati ideologijski junaci u svom izražaju i ponašanju u različitim prilikama. Tako je nastala stereotipna figuralika, bez unutrašnjeg života, ali optimističke vanjštine, koja je tu da svjedoči o proleterskoj sreći. Bez obzira na to da li su posrijedi teme: vjera u budućnost i odanost partiji, pobjednici ili žrtve u borbi za mesijanski svijet, leksika emocija u tom uopćenom, izjednačenom i totalizantnom jeziku ideologijskih realizama približno je ista: to je leksika uzvišenog sentimentalizma"⁽³⁵⁾.

I dok se spomenutim jezikom sentimentalizma i idealizacije na ustaškom plakatu uspostavlja mit nadčovjeka vođe i mit poslušnog vojnika, na poslijeratnom plakatu taj se mit odnosi na sretnog i zdravog radnika, na sretnog Sizifa⁽³⁶⁾.

Značajno je da se na ovim plakatima gotovo uopće ne pojavljuju zoomorfni simboli. Iz istih onih razloga zbog kojih nema pitanja, dilema, karikature i humora, vjerojatno nema ni takvih motiva.

⁽³⁴⁾ Vladimir Maleković, "Hrvatska likovna umjetnost 1945-55/Tendenciozni realizam", katalog izložbe, str. 6

⁽³⁵⁾ Vera Horvat-Pintarić, "O sretnom Sizifu", *Start* br. 235, Zagreb, 25.1.-8.2.1978.

⁽³⁶⁾ Isto

ZAGREBAČKI VELESAJAM

Partizanske tiskare počinju se intenzivnije javljati tek nakon treće neprijateljske ofanzive, kapitulacije Italije i II zasjedanja AVNOJ-a. Tada se izvlače zakopane ili sakrivene tiskare, a i jednostavnije se dolazi do materijala⁽³⁷⁾, papira, boje i strojeva. Osim većih regionalnih tiskara postojale su i one manje, koje su zadovoljavale potrebe okružnih, kotarskih i mjesnih područja. Za većinu partizanskog plakata, ako je uopće stigao do faze tiskanja, zna se gdje je otisnut. To su prije svega “*Vjesnikove*” tiskare u *Otočcu* i *Topuskom*, “koje su imale šnelpresu, amerikanku, slagačicu, cinkografiju i električnu centralu”⁽³⁸⁾.

Na području Slavonije poznata je tiskara u *Zvečevu* i *okolici Pakraca*. U *Istri* i na području *Hrvatskog primorja* većina plakata i letaka je tiskana na *Smolniku* i *selu Garići*, a postojale su tiskare i u većim gradovima na obali mora, u *Šibeniku* i *Splitu*. Obzirom na ilegalne uvjete rada i opću nestašicu tiskarskog materijala, ne začuđuje činjenica da je naklada partizanskog plakata, naročito u odnosu na istovremeni ustaški, bila vrlo mala. Po izjavama autora i arhivskim dokumentima može se zaključiti da je i ta mala naklada bila neujednačena. Na primjer, u izvještaju Oblasnog komiteta KPH za Slavoniju od 1. siječnja 1944. nailazimo na podatak da je plakat “Sve za front — sve za pobjedu” otisnut u 80 primjeraka, a u izvještaju istog komiteta od 28. kolovoza iste godine da je plakat “Crvena Armija u Bukureštu” otisnut u 500 primjeraka. Ovisno o mjestu i opremljenosti tiskare, te o aktualnosti teme koju je trebalo propagirati, mijenjala se i naklada. Inače, ovaj je plakat rađen vrlo skromnim i najčešće improviziranim načinima. Većina je u tehnici linoreza, a “ponekad su se matrice radile i od repe i krumpira”⁽³⁹⁾.

Svega je nekoliko litografija, a samo je jedan, i to onaj otisnut u *El Shattu* povodom “*Izložbe zbjega*”, offset.

Mnoštvo crteža krečom, ugljenom, tušem itd. na razrezanim dućanskim vrećicama i papiru za zamatanje, također je često bilo u funkciji partizanskog plakata. Zbog ratnog razaranja i ostalih nepogodnosti ovi, međutim, nisu sačuvani.

Legalne ustaške tiskare rade po svim većim gradovima Nezavisne Države Hrvatske, u Zagrebu, Osijeku, Kar-

⁽³⁷⁾ Nakon bitke za Koprivnicu 1943. zaplijenjeno je više od 100 bala rotacionog papira koji je onda seljačkim kolima ili na neki drugi način prenošen u stamparije

⁽³⁸⁾ Mahmud Konjhodžić, *Riječi istine*, Zagreb 1974.

⁽³⁹⁾ Razgovor s Edom Murtićem, *Studio*, 8. rujan 1979.

lovcu, Varaždinu, Banja Luci, Sarajevu, Mostaru, Šibeniku, Splitu, i ostalim većim centrima.

Sve su vrlo dobro opremljene, a naročito one u Zagrebu, koji je bio glavno sjedište svih značajnijih tiskarskih poduzeća.

Već je 28. travnja 1941. godine došlo do ukidanja “Zakladne tiskare narodnih novina i Nakladnog zavoda” i osnivanja “*Hrvatske državne tiskare*”⁽⁴⁰⁾, te ona postaje najvažnije mjesto “novinstva i promičbe”⁽⁴¹⁾.

Pored litografije, kromolitografije i offseta ima i fotocinkografiju, što je vrlo značajno jer otkriva da su plakati sa ilustrativnim fotografskim dijelom nastajali baš tamo.

Osim Državne tiskare, veći je broj plakata otisnut u “*Tipografiji*”, te u “*Litografiji Rožankowski*”. Obje su bile vrlo dobro opremljene, a glavni su odjeli bili litografski i ofsetni. Također se na nekim plakatima pojavljuje oznaka “*Tiskara Milana Šufflaya*”. Radi se ustvari o tiskari “*Jugoslavenska štampa d.d.*” koja je u vrijeme NDH bila prozvana “*Šufflajevom tiskarom*”⁽⁴²⁾.

Mnogo bolji uvjeti za rad i opremljenost ovih tiskara razlogom su, dakako, i neusporedivo kvalitetnijih plakata. Kako su tiskani na debljem papiru, te legalno lijepljeni na točno propisana mjesta, oni se i danas nalaze u puno boljem stanju.

Nakon oslobođenja zemlje od okupatora sva veća poduzeća brzo su podržavljena, pa tako i tiskare. Bivši *Rožankowski* na *Savskoj cesti* postaje “*Štamparski zavod Ognjen Prica*”, i u njemu je otisnut najveći dio poslijeratnog plakata. Nešto manje su tiskani u *Nakladnom zavodu Hrvatske* i tiskari “*Vjesnika*”. Naravno, sve su te tiskare radile na starim, ali još uvijek vrlo kvalitetnim strojevima. Zato su i plakati bili prilično ujednačene i solidne tehničke razine, a modernizacija se odnosila uglavnom na nabavljanje većeg broja ofsetnih strojeva.

⁽⁴⁰⁾ *Spomen-knjiga prve obljetnice NDH 10.4.1941.-10.4.1942.*, izdanje Državni izvještajni i promičbeni uređ, str. 50

⁽⁴¹⁾ Isto

⁽⁴²⁾ Zato što su ustaše Masarykovu ulicu preimenovali u ulicu Milana Šufflaya, gdje je bila “*Jugoslavenska štampa d.d.*”

N A P O M E N E

Tijekom istraživanja teme "Hrvatski politički plakat 1940-50" nailazila sam na brojne poteškoće. Neke su bile ideološkog karaktera, primjerice tabuiziranost ustaštva, a neke estetskoga, jer je poznato da su mnogi slikari i dizajneri nerado govorili o svojem "prop-artu".

Bilo je i praktičkih poteškoća koje su se odnosile na dostupnost materijala. Tako bi u koncepciju ovog istraživanja i prezentiranja svakako ušli u obzir slijedeći plakati iz Kabineta grafike JAZU:

1. "Tjedan Hrvatske Majke i Djeteta od 30.V. do 6.VI.1943"
KG-inv. br. 318-IVB-e-2	6. "A / P / U"
KG-inv. br. 340-IVB-e-2
2. "Prste k sebi od Hrvatske"
KG-inv. br. 329-IVB-e-2	7. "Napried/Hrvatska te treba"
KG-inv. br. 330-IVB-e-2
3. "Uviek ću mrziti vjeru/Staljin"
KG-inv. br. 334-IVB-e-2	8. "Hrvati u ropstvu pod tuđinom"
KG-inv. br. 331-IVB-e-2
4. "Poglavnik, Poglavnik, Poglavnik ..."
KG-inv. br. 328-IVB-e-2	9. "Jadran je naš"
KG-inv. br. 321-IVB-e-2
5. "1928/1861/1075/925/1941"
KG-inv. br. 341-IVB-e-2	

Nažalost, navedeni plakati nisu nam ustupljeni za izložbu, iako je svaki od njih u vrlo dobrom stanju i neki postoje u više primjeraka.

Katalogizacija plakata, osim uobičajenih elemenata, sadrži i kulturno-povijesne napomene za bolje razumijevanje tematskog dijela plakata. Te napomene nisu posve ujednačene, a za neke primjerke ni ne postoje. Razlog je poznat: dostupna, objavljena i do sada važeća literatura većim dijelom je opterećena ideološkom frazeologijom, s premalo kritičkih i sinteznih pristupa.

Posebno je diskutabilno navedeno autorstvo nekoliko plakata Ferde Bisa i Nikole Kečanina. Ove atribucije su više rezultat komapracija stilskih obilježja autora i datih mišljenja njihovih još živućih suradnika, a ne sigurnih tvrdnji.

Za veći broj plakata pod oznakom "nepoznati autor" postoje pretpostavke o tome tko je autor, pa se nadam da će buduća istraživanja moći to i dokazati.

Informacije o "Promičbi" i "Olikpropu" temelje se uglavnom na izjavama pojedinih autora (Emil Weber, Josip Mauri, Veljko Klašterka, Stjepan Rajković i Zvonimir Faist) ili suvremenika.

U uvodnom obrazloženju koncepcije izložbe navela sam sve bitne kriterije pri izboru građe, a uvrštavanje nekoliko filmskih plakata (Faist, Murtić, Maurović) objašnjavam činjenicom da bez obzira na tematske reference (tj. obavijesti o filmskim projekcijama), izražajni i veliki slikovni dijelovi ovih plakata najdirektnije upućuju na politički koncept.

Većina plakata iz fundusa likovne zbirke MRNH je restaurirana i konzervirana tijekom 1989. godine u Laboratoriju za konzervaciju i restauraciju Arhiva Hrvatske. Restauracija je provedena postupcima suhog čišćenja, neutralizacijom u vodenoj otopini i kaširanjem na različite vrste japanskog papira ili platna.

U vrijeme pripreme kataloga izložbe, Muzej revolucije naroda Hrvatske je još postojao kao samostalna muzejska ustanova i zato se pri naznaci vlasništva u tekstu tako i navodi.

»THE CROATIAN POLITICAL POSTER 1940–1950«

and postwar period, and the cul-
eral have made political discourse
manifested itself in all the forms
consequently in the poster form. The poster, therefore, reveals to us in a
specific way the politically turbulent fifth decade, the intensive experienc-
ing and fateful participation of people, profoundly dramatized and trauma-
tized situations, the quick succession of events and life-determining deci-
sions. We learn how three different concepts of statehood (the Independent-
Croatian, the Partisan and the State-Socialist) are defined and implemented
in a relatively short period of time, how during the war three larger
confronted domestic armies exist (apart from the Germans and the Italians),
how “the centuries-old national aspiration of the Croatian people has been
finally realized”, but also that “the Communist Party provides conditions for
the full freedom and equal rights of the peoples of Yugoslavia in a liberated
society which no one will be able to destroy, for it shall be forged in the fire
of communal struggle”. Strain between the syntagms “Ready for Father-
land” and “Death to Fascism - Liberty to the People” or “All to the
Reconstruction Front” which at that time represented the tensions between
completely opposed variants of governmental and political ambitions, and
their anticipatory and impending, legal and illegal connotations, now of
course have changed their meaning, and in certain contextualizations seem
anachronous.

Although the title of the exhibition “The Croatian Political
Poster 1940-1950” clearly indicates that political posters of only one decade
are being displayed, it is important to stress that these examples due to their
qualitative and structural characteristics and singularities represent a greater
part of the Croatian political poster art. Prior to that decade, and after it as
well, there existed a form which could be, according to topic, called the
political poster. However, it has been acknowledged that especially that
extensive party material within the sphere of political propaganda, from the
late fifties, almost up to our time, absolutely abounds in unmetaphorical,
nostalgically-apologetic, unengaged, in short, uncommunicative character-
istics; or, perhaps, in communicative ones, but on some other level than the
political one. Amongst these examples there are also extraordinary graphic
works and poster designs, but even so they are considered as wallpaper,

decoration or at best as an attractive illustration. Since the former social system was more engaged in producing the uncritical, undialectical and undialogical conscience, it was simply impossible to establish a true "feedback" of communication. Each provocative example, even the use of a "hakenkreuz" as an iconographic sign would have been euphemism enough for purges at work, convictions and the like. And this is how it was until certain more radical moves dared to be taken, mostly due to Slovenia's influence and its now already anthological poster "Neue Slowenische Kunst" made for the occasion of the 1987 "Youth Day". Last year's election posters have announded through some smaller semantic shifts, especially through their encouraging and promising messages, more significant changes in that sphere as well. Therefore, we shall perhaps soon be presented in Croatia with truly fine examples of political poster art.

In addition to what has been said, this exhibiton also explores the forms of ideological practice epressed through poster art and attempts to establish the essential differences, but also the main similarities, of the dominant specialized political propaganda centres in this period: the Partisan "Agitprop"*, the Ustasha "Promičba"*** and the Socialist-Realist "Olikprop"****. We are well aware that political propaganda means open, direct and clear exgeration of one's own political ideology and the unmasking of the opponent's (during the course of which all means are justified). Therefore, it is not at all surprising that, for example, Hitler's "instructions" about organizing political propaganda which say, among other, that "intellectualism should be unfailingly avoided because the majority of the populace is by nature and by approach to life feminized, and thus more influenced by feeling and less by argument", can be matched with rules of a much poorer and smaller Partisan "Agitprop-Centre" from whose instructions we can read something similar: "It is necessary to perform all the preparations corresponding to the level, character and mood of the masses in question - those we wish to influence - for propaganda is not enough down-to-earth, while there is too much "high politics" and generality".

And finally, by analysing the most important characteristics of communication through poster art it is possible in the very material displayed to establish certain relevant indicators. Thus regarding topic, most of the posters are affirmative and mobilizational in character, designed for special occasions, elections or for antipropagandist purposes. With reference to morphological characteristics the posters mostly depict realistic scenes (from Naturalist through Surrealist to Socialist-Realist) and they are

usually made in the manner of real paintings. Only a group of Ustasha propagandist posters may be considered as representing very good graphical design. They are characterized by bold use of larger coloured and empty surfaces, by pronounced contours, stilizations and by the adequate relationship of image to lettering.

The iconographic characteristics indicate the usual repertoire of revolutionary signs and symbols; the star, hammer and sickle, and the somewhat more specific and autochtonous repertoire of the Ustasha posters, for example the variant of the letter "U" (the initial letter of the word "Ustashtvo") as an independent and monumental sign or with certain decorative elements added: the plaitwork, the torch, the laurel leaves, the checker-board, the sabre etc., in other words with verified ruling requisites. Characteristic portraiture and figuration also have an iconographic function, while in fact differently conceptualized types of super-people and the mythology of heroism are concerned.

Technical characteristics, referring to the printeries, circulation and printing techniques show extreme differences in approach and possibilities: from improvised Partisan ones, where potatoes and turnips often served as matrices, to the almost perfectionist lithographic, cromolithographic and offset examples of the Ustasha and Socialist-Realist posters.

S N J E Ž A N A P A V I Č I Ć

* "Agitprop"
- Agitation and Propaganda Department (National Liberation War)

** "Promičba"
- State Office for Information and Propaganda (Independent State of Croatia)

*** "Olikprop"
- Art Propaganda Department (FNR Yugoslavia)

»DAS KROATISCHE POLITISCHE PLAKAT 1940–1950«

Nachkriegszeit sowie die kul-
ganz allgemein liessen den po-
den Vordergrund treten. Man

Die Merkmale der Kriegs- und
turgeschichtlichen Tendenzen
litischen Diskurs dominant in
konnte ihn anschaulich in allen
Formen der öffentlichen Medien und somit auch im Plakat verfolgen.

Das Plakat macht uns also auf seine ganz eigene Weise mit dem politisch so bewegten fünften Jahrzehnt bekannt, mit dem intensiven Erleben und der schicksalhaften Anteilnahme der Menschen, mit den ausgesprochen dramatischen und traumatischen Situationen, dem schnellen Wechsel von Ereignissen und lebenswichtigen Entscheidungen. Wir erfahren, wie in einem relativ kurzen Zeitabschnitt drei unterschiedliche Staatlichkeitskonzepte definiert und angewandt wurden (unabhängiger kroatischer Staat, Partisanenstaat, zentralistischer Staat), wie in der Kriegszeit drei ziemlich grosse einheimische, jedoch gegeneinander gerichtete Armeen bestehen (neben der deutschen und italienischen), wie "endlich das jahrhundertelange nationale Streben des kroatischen Volkes in Erfüllung geht", aber auch, dass die "kommunistische Partei die Voraussetzungen für die völlige Freiheit und Gleichberechtigung der Völker Jugoslawiens in einer befreiten Gemeinschaft schafft, die niemand mehr zerstören kann, da sie im Feuer des gemeinsamen Kampfes geschmiedet wird". Die Spannungen zwischen den Syntagmen: "Bereit für Heim und Herd!", "Tod dem Faschismus — Freiheit dem Volk" oder "Alle an die Front der Erneuerung", die damals zwischen völlig konträren Varianten staatspolitischer Ambitionen und ihrer mutmasslichen, drohenden, legalen oder illegalen Konnotationen verliefen, erfahren heutzutage freilich eine Sinnänderung und wirken in manchen Zusammenhängen als Anachronismus.

Weist bereits der Titel der Ausstellung "Das kroatische politische Plakat 1940 — 1950" deutlich auf das politische Plakat nur *eines* Jahrzehnts hin, so soll dennoch hervorge — hoben werden, dass gerade diese Exemplare aufgrund ihrer qualitativen und strukturellen Eigenschaften und Eigenheiten den überwiegenden Teil des gesamten kroatischen politischen Plakats darstellen. Vor diesem Jahrzehnt und auch danach existierte natürlich, was man aufgrund der inhaltlich-thematischen Zusammenhänge als politisches Plakat bezeichnen könnte.

Es ist bekannt, dass besonders jenes "lange und ausgiebige Parteimaterial" in der Sphäre der politischen Propaganda seit Ende der fünfziger Jahre bis fast in die Gegenwart von ametaphorischen, nostalgisch-apologetischen, unengagierten, kurz gesagt, unkommunikativen oder aber auf einer ganz anderen als der politischen Ebene kommunikativen Eigen-

schaften geradezu wimmelt. Auch unter diesen Beispielen lassen sich von Grafik und Design her aussergewöhnliche Lösungen finden. In dieser Form figurieren sie als Tapete, Dekoration oder bestenfalls "Poster". Da sich das bisherige Gesellschaftssystem mehr damit beschäftigte, ein unkritisches, undialektisches und undialogisches Bewusstsein zu erzeugen, war es einfach unmöglich, zu einem echten Kommunikations "feedback" zu gelangen. Jedes provokativeres Exemplar, selbst eine ganz einfache Verwendung eines "Hakenkreuzes" wäre somit ein hinreichender Euphemismus für Säuberungsaktionen, Beschuldigungen u. ä. gewesen. So lief es, bis es einige radikalere Bewegungen unter dem Einfluss aus Slowenien und des jetzt bereits anthologischen Plakats der "Neue Slowenische Kunst" anlässlich des Tages der Jugend 1987 überhaupt wagten in Erscheinung zu treten. Das Plakat der vorjährigen Wahlkampagne liess in einigen kleineren semantischen Ansätzen, vor allem mit ermutigenden und verheissungsvollen Botschaften, ganz wichtige Veränderungen auch auf diesem Gebiet erahnen. Vielleicht lassen sich bald auch bei uns Beispiele für ein tatsächlich gutes politisches Plakat sehen.

Ausser dem Erwähnten untersucht diese Ausstellung die Formen ideologisierender Praxis in der Plakatgestaltung und versucht, die wesentlichen Unterschiede, aber auch Ähnlichkeiten der führenden, auf politische Propaganda spezialisierten Zentren im Verlauf dieser Epoche festzustellen: des "Agitprop"* der Partisanen, der "Promičba"*** ("Förderung") der Ustascha und des "Olikprop"**** des sozialistischen Realismus. Bekannterweise bedeutet jegliche politische Propaganda offene, direkte und eindeutige Verherrlichung der eigenen politischen Ideologie und Entlarvung der gegnerischen (wobei wahrhaftig alle Mittel erlaubt sind!). Daher nimmt es uns nicht wunder, dass z. B. Hitlers "Anweisungen" zur Organisation politischer Propaganda, in denen es u. a. heisst, dass "Intellektualismus unbedingt vermieden werden muss, da die Mehrheit des Volkes so wohl seiner Natur als auch seiner Lebensauffassung nach verweiblicht ist und sich deswegen mehr von Gefühlen und weniger von Argumenten leiten lässt", gleichgesetzt werden mit den Vorschriften des viel ärmeren und kleineren Agitprop-Zentrums der Partisanen. In ihren Anweisungen kann man auch ähnliches lesen: "Es ist erforderlich, alle Vorbereitungen zu treffen, die dem Niveau, Charakter und der Stimmung der betreffenden Masse, auf die man Einfluss nehmen will, entsprechen, denn die Propaganda ist nicht konkret genug, und es gibt zu viel hohe Politik und Gemeinplätze".

Geht man schliesslich die wichtigsten Merkmale der Kommunikation mittels Plakat analytisch an, so lassen sich auch an diesem

Material einige relevante Indikatoren feststellen. So ist im inhaltlich-thematischen Sinn die Mehrzahl der Plakate von affirmativer, mobilisierender Art, weist auf Jubiläen und Wahlen hin oder ist auf Antipropaganda ausgerichtet.

Bei den morphologischen Merkmalen handelt es sich vor allem um realistische Umsetzungen ins Bild (von naturalistischen zu surrealistischen und natürlich zu sozialistisch-realistischen).

Diese sind vor allem durch echt malerische Verfahrenswesen gestaltet. Nur für die Propagandaplakatgruppe der Ustascha kann man sagen, dass sie eine sehr solide Arbeit auf dem Gebiet von Grafik und Design darstellt, die sich durch gewagte Ausnutzung grösserer bemalter und leerer Flächen, betonter Umrisslinien, durch Stilisierung und ein angemessenes Verhältnis des Text zum Bildteil auszeichnet.

Die ikonographischen Merkmale verweisen auf das herkömmliche Repertoire an Zeichen und Symbolen aus der Revolutionssprache: Stern, Sichel und Hammer, bei den Plakaten der Ustascha ein etwas spezifischeres und eigenständigeres Repertoire, z. B. die Variante des Buchstabens "U" (des Anfangszeichens des Wortes Ustascha-Bewegung) als eines verselbständigten und monumentalen Zeichens, oder aber mit einzelnen Zierelementen: Geflecht, Fackel, Lorbeerblätter, Schachfeld, Säbel u. ä., also mit bewährten Herrscherrequisiten.

Die charakteristische Porträt- und Figurendarstellung hat auch ikonographische Funktion. Eigentlich handelt es sich dabei um unterschiedlich konzeptualisierte Typen von Übermensch und um Mythologie des Heldentums.

Die technischen Merkmale bezüglich Druck, Auflage und Ausführungstechniken weisen betonte Unterschiede in Verfahren und Möglichkeiten auf: von improvisierten Plakaten der Partisanen, denen als Matrize oft Kartoffeln und Rüben dienten, bis zu den fast perfektionistischen lithographischen, chromolithographischen und Offset-Beispielen des Plakats der Ustascha und des sozialistischen Realismus.

S N J E Ž A N A P A V I Č I Ć

* "Agitprop"
- Agitation und Propaganda Abteilung
(im jugoslawischen Volksverteidigungskrieg)

** "Promičba"
- Staatsbüro für Information und Propaganda (Unabhängiger Staat Kroatiens)

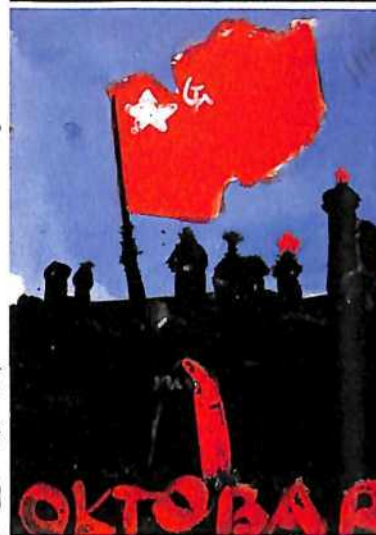
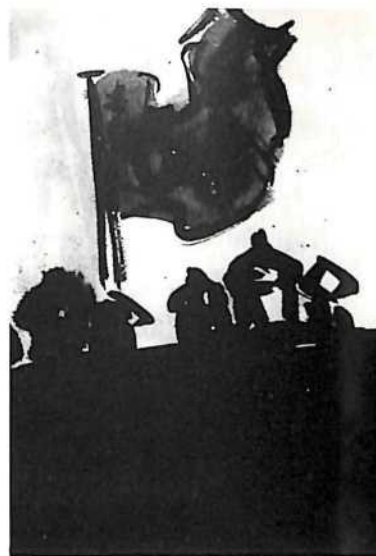
*** "Olikprop"
- Abteilung für Propaganda in den bildenden Künsten (Föderative Volksrepublik Jugoslawien)

100. Edo Murtić, 1944.
(studija za plakat)

101. Edo Murtić, 1944
(studija za plakat)

104. Edo Murtić, 1944.
(studija za plakat)

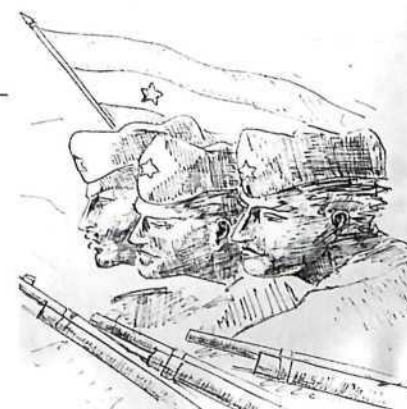
99. Zvonimir Agbaba, 1945.
(studija za plakat)

112. Zdenko Venturini, 1944.
(studija za plakat)

107. Edo Murtić, 1945.
(studija za plakat)

103. Edo Murtić, 1944.
(studija za plakat)

110. Zlatko Prica, 1945.
(studija za plakat)

108. Edo Murtić, 1945.
(studija za plakat)

111. Zdenko Venturini, 1944.
(studija za plakat)

109. Edo Murtić, 1945.
(studija za plakat)

102. Edo Murtić, 1944.
(studija za plakat)

105. Edo Murtić, 1944.
(studija za plakat)

106. Edo Murtić, 1944.
(studija za plakat)

• Eryk Lipinski, 1934.

• Wojciech Fangor — Jerzy

• Klucis Gustav, 1930.

POZDRAWIAMY KOBIETY PRACUJĄCE DLA POKOJU I ROZKWIĘTU OJCZYZNY!

• Tadeusz Trepcowski, 1945.

• Mieczysław Berman, 1949.

PRIMJERI POLITIČKIH PLAKATA IZ DRUGIH ZEMALJA

• SLIČNOSTI • RAZLIČNOSTI
• UZORI • ANALOGIJE

• Renav Jose, 1936.

• Renav Jose, 1936.

• Ismeretlen ?, 1932.

• Iraklij Toidze, 1941.

• El Lissitzky, 1929.

• John Heartfield,

• Joan Miro, 1937.

• Bardassano, 1937.

• Käthe Kollwitz, 1924.

• Victor Borisovich Koretsky, 1941 (?)

• Ludwig Hohlwein, 1941.

RUSSIA'S FIGHT IS OURS!

These posters from Moscow show the determination of our Ally to destroy Hitlerite Germany. But with a large part of their industrial resources already overrun they desperately need our help. Production is the key. Russia's fight is ours and OUR FIGHT IS RUSSIA'S

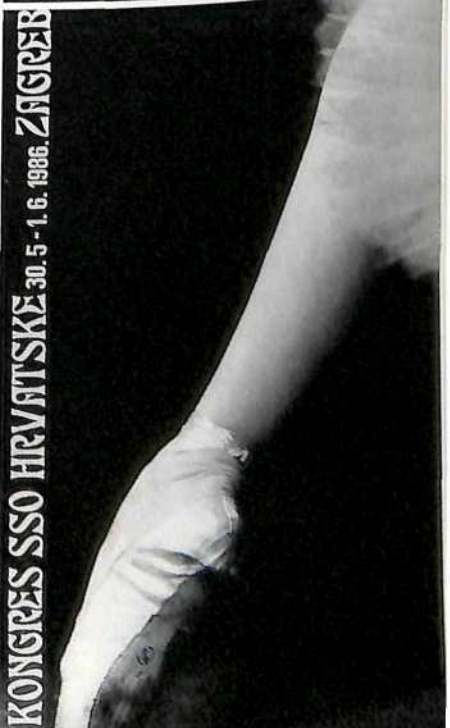
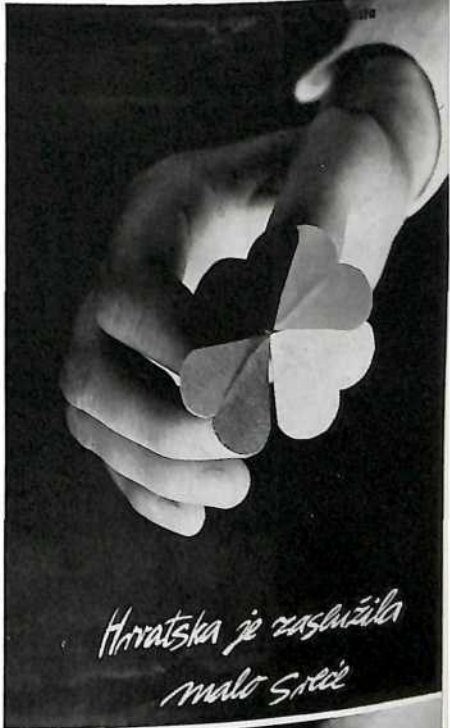
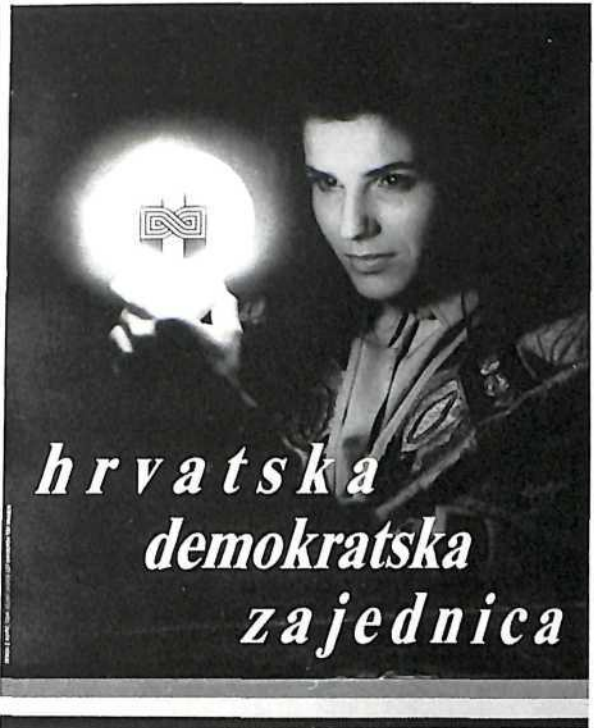
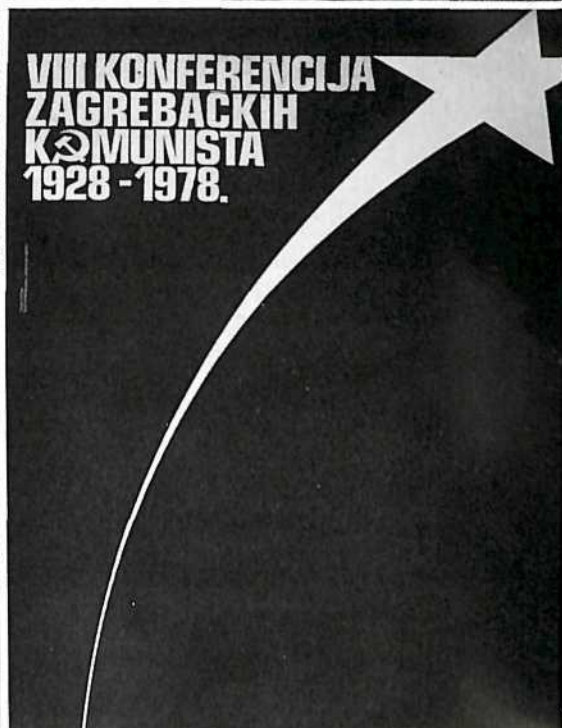
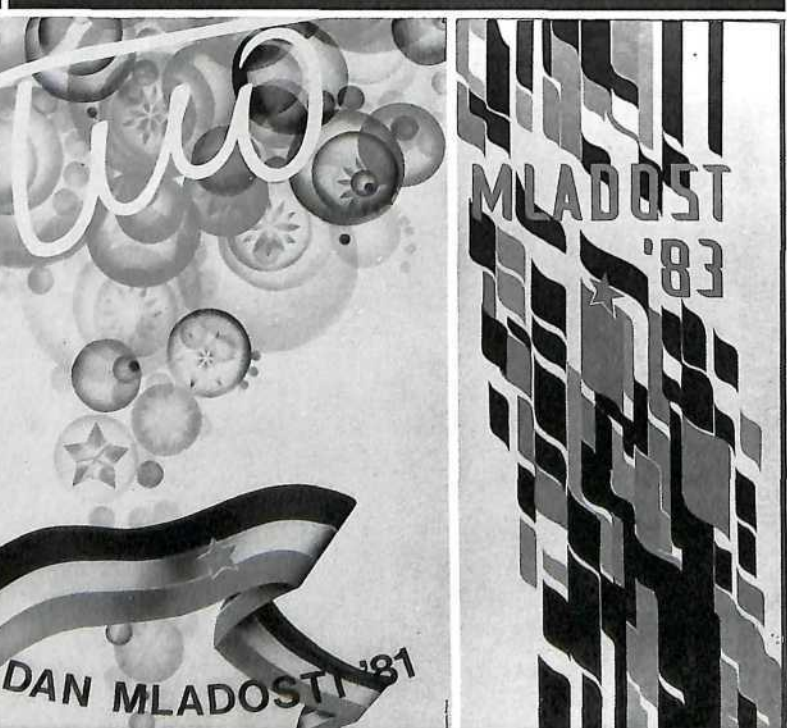
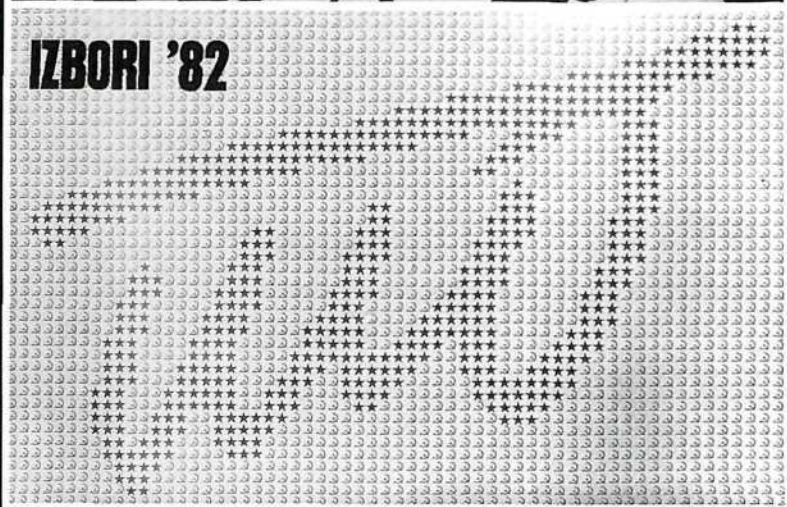
• Kukrynisky, 1942.

1929
24 MÄRZ - 28 APRIL

Plakatu političku propagandu od šezdesetih, pa skoro do danas, prezentiraju uglavnom nostalgично-apologetski, nekritički, neangažirajući, banalno metaforični, dakle politički nekomunikativni primjeri. I među tim primjerima ima dakako, izuzetnih grafičko-dizajnerskih rješenja, no i tako oblikovani oni figuriraju kao tapeta, dekoracija ili u najboljem slučaju "poster".

KONGRES SSO HRVATSKJE 30. 5 - 1. 6. 1986. ZAGREB

HRVATSKI
POLITIČKI
PLAKAT
1940–1950

KATALOG IZLOŽAKA

Zvonimir Agbaba

1. OMLADINO // IUIZGRAD- NJI / DOMOVINE / BUDI NA PRVOM MJESTU!

litografija u više boja (crvena, crna, zelena, siva)

992 x 694 mm

na poleđini piše: 3.VI.45.

sign. d.l.: Agbaba 45

postoje tragovi presavijanja, a donja granica je djelomično pokidana

vlasništvo: NSB

U desnoj polovici vertikalno postavljenog kadra je dio nezavršenog zida. Ispred je nekoliko nabacanih cigli. S lijeve strane dolazi grupa radnika. Najjasnije definicije oblika ima samo prvi. Zahvaćen je u desnom profilu kako energično korača, a u ruci drži ciglu. Paralelnim, širokim potezima uz njegov je desni obris sugeriran niz ostalih likova. Gore, lijevo je velika, pravilna, crvena zvijezda petokraka. Veća štampana slova nalaze se uz gornju granicu u jednom redu, a manja su dolje lijevo u tri reda. Prelaze preko prizora i djelomično mijenjaju boju.

(O značaju omladine i omladinskim kongresima vidi br. 51 i 88)

Zvonko Agbaba

2. TUTTI / ALLE ELEZIONI / SVI / NA IZBORE // 3.III. / 1946 / SOTTO LA GUIDA DELL'UNIONE / ANTIFA- SCISTA ITALO-SLAVA / POD VODSTVOM ANTI- FAŠISTIČKE / SLAVEN- SKO TALIJANSKE UNIJE

litografija u više boja (smeđa, crvena, zelena, ljubičasta)

1005 x 700 mm

sign. autora g.d.: Agbaba Olikprop

plakat je na više mjesta oštećen, a vidljivi su i tragovi presavijanja i bušenja na pojedinim mjestima

vlasništvo: MRNH, inv.br. 840

Osamostaljene veće forme: pri-

kaz tvorničke arhitekture, likovi spojenih glava muškarca i žene, te zastave, komponirani su po aditivnom, gotovo fotomontažnom principu. Plakat je dvojezičan (talijansko-hrvatski); tekstovni dio čine štampana slova crvene, zelene i bijele boje, te brojke ujednačene veličine.

Oto Antonini

3. Živio II. kongres / žena Hrvatske!

litografija u više boja (crvena, plava, žuta)

990 x 688 mm

sign. d.d.: O.A. ozeha

oznaka d.d. sa str.: "Štamparski zavod Ognjen Prica Zagreb 1009/49"

vidljivi tragovi presavijanja i oštećenja od lijepljenja

vlasništvo: NSB

Vertikalno postavljenim kadrom dominiraju glave triju žena prikazanih u lijevom profilu. Posljednja u ruci drži zastavu koja se pruža kroz cijelu širinu gornjeg dijela. Žene su prikazane kako odlučno i nasmijanog lica "sretno gledaju u svijetlu budućnost". Tekstovni dio čine slova raspoređena u dva reda na uskoj plavoj podlozi.

Drugi kongres Antifašističke fronte žena Hrvatske održan je 10. do 11. srpnja 1949. a bio je usmjeren zadacima izvršenja Petogodišnjeg plana. S Kongresa je upućena protestna rezolucija protiv kampanje Informbiroa na Jugoslaviju.

Ferdo Bis

4. I. KONGRES // A F Ž / 22. VII.

litografija u tri boje (zelena, crna, crvena)

1134 x 854 mm

sign. d.l.: F. Bis, Olikprop 6

Zagreb, 1945. godine

oštećeni su rubovi plakata, po-

vršina papira je nagužvana

vlasništvo: NSB

U vertikalno postavljenom kadru nalaze se dva ženska profila. Desni, smješten gore desno i lijevi, smješten dolje lijevo. Izvedeni su širokim, crnim, linijskim potezima bez naznaka detalja. Profili su gotovo identični u izrazu, samo što gornji ima na glavi partizansku kapu, a na donjem se ističe pletenica. Svijetla, štampana slova su uz horizontalne granice, a manja se slova nalaze na valovitoj, dijagonalno postavljenoj liniji koja prolazi sredinom kadra.

Prvi kongres Antifašističke fronte žena Hrvatske održan je od 21. do 23. srpnja 1945. u Zagrebu. Sgledan je udio žena Hrvatske u NOB-i, njihovom radu u zbrinjavanju izbjeglica, ranjenika, djece, učešće u radu JNOF-e, narodne vlasti i sl. Prihvaćeni su novi zadaci u tek oslobođenoj i ratom opustošenoj zemlji. — U predkongresne pripreme ulazile su i organizirane manifestacije po gradovima i selima, koje je pratio tisak (brošure, leci, plakati).

Ferdo Bis?

5. I KRV / ZA HRVATSKU

offset u dvije boje (crno-smeđa, narandžasta)

1260 x 948 mm

Zagreb, 1943. godina

sign. autora nema, d.d., ispod tiska: I G O

zbog veličine plakat je otisnut u dva dijela

na poleđini piše: "Zagreb, 1943 Rožankovski"

vlasništvo: AH

Kadrom dominira lik ranjena vojnika zahvaćena do koljena. Dijagonalno je postavljen od donjeg lijevog kuta prema gornjem desnom. Odjeven je u vojnički kaput, na glavi ima zavoj, a u rukama energično drži pušku. Vertikalna os vojnika i os puške ukrštaju se pod pravim kutom. Oblik je definiran širokim, debljim potezima linija koje na nekim mjestima

prelaze u zatamnjene površine. Na taj je način sugerirana voluminoznost lika. U pozadini je svijetlim površinama naznačena masa vojnika koji ponavljaju pokret vojnika u prvom planu. Tekstovni dio sastoji se od velikih štampanih slova raspoređenih u dva reda. Smještena su u gornji lijevi dio kadra i lagano zakošena prema gore.

Ferdo Bis?

6. OSIJEK / OBNAVLJA / VRHOVCE // OBNAVLJA- JUĆI VRHOVCE ISPU- NJAVAMO OBAVEZE

litografija u više boja (zelena, crvena, plava, smeđa)

1158 x 890 mm

na poleđini piše: 26.VIII.46.

sign. autora nema, d.d., ispod tiska: Hrvatski tiskarski zavod Osijek

rubovi plakata pokidani su na više mjesta

vlasništvo: NSB

Prizor čini radnik koji postavlja cigle i gradi zid. Zid završava kosinom i zauzima više od 2/3 ukupne visine vertikalno postavljenog kadra. Radnik je smješten na nižoj strani zida, u gornji lijevi ugao. Pognut je. Odjeven u košulju sa podignutim rukavima, a na glavi ima kapu sa štitnikom. Smije se. U središnjem dijelu kadra, tako da prekriva zid, prikazana je stranica papira sa zavintom donjom granicom. To je nacrt nekoliko kuća, a tekstovni dio objašnjava da se radi o "zamisli za izgradnju sela". Dolje su naznačene ruševine kuća i zgarista. Kroz cijelu visinu kadra pruža se linijski izveden obris lopate. Njena se os ukršta s gornjom granicom zida pod pravim kutom. Veća štampana slova nalaze se gore desno, a manja su uz donju granicu.

Anton Brilly

7. 5.-14.IX.1942. / HRVATSKO NJEMAČKA / POLJODJELSKA SMOT- RA / ZAGREBAČKI ZBOR

litografija u više boja (crvena, žuta, smeđa)

1210 x 848 mm

sign. sr.d.: Brilly, d.d.: Tipografija Zagreb

Zagreb, rujan 1942. godine

postoje uleknuća od presavijanja, gornja i donja granica su djelimice oštećene

vlasništvo: AH

Strogo simetrična kompozicija, u horizontalnom i vertikalnom smislu, sastoji se uglavnom od oznaka i simbola. Dolje je, na vertikalnoj osi, kukasti križ u vijencu, iznad je orao raširenih krila kako nosi traku sa natpisom datuma: "5.-14.IX.1942.". Gornja granica njegovih krila ide točno po horizontalnoj osi vertikalno postavljenog kadra. Iza i iznad je okvir u obliku slova "U" ispunjen šahovnicom. Na toj površini leže 3 klasa žita iz čijih vrhova izlazi 15 vertikalnih linija. One pokrivaju slovo "U" koje se ponavlja u stiliziranom prepletu. Tekstovni dio sastoji se od štampanih slova različite veličine i smještenih u donjem dijelu kadra. Pozadina plakata je crvene boje.

Anton Brilly

8. BORBA / UDRUŽENE / EUROPE // NA / ISTOKU / IZLOŽBA U ZAGREBAČ- KOM ZBORU

listopad/studenj, 1941. godina

offset u dvije boje (ljubičasta, smeđa)

1505 x 1012 mm

sign. d.l.: Brilly, d.d., ispod prikaza: "Tipografija" Zagreb

plakat je zbog veličine otisnut u dva dijela

vlasništvo: AH

na poleđini plakata piše: "Br. 101, "Interreklam", mjesec dana od 20.X.-19.XI.1941."

Vertikalno postavljenim kadrom dominiraju četiri identične glave vojnika sa šljemom, a dijagonal-

no poredane od donjeg lijevog dijela prema gornjem desnom. Osnovne karakteristike fizionomija i položaja, te strogi i odlučni izrazi lica, zahvaćenih u desnom tričetvrt profilu izspušenog očista, aditivno se ponavljaju. Ono što se mijenja jest koloristički intenzitet koji je najjači na prvoj glavi (tamnija ljubičasta i smeđa), a sve slabiji, odnosno svijetliji prema posljednjoj, koja izlazi iz kadra. Sukladno tome mijenja se i stupanj voluminoznosti. Ispred vojnika nalaze se tri štita na čijim se prednjim, svijetlim površinama ističu glavni simboli i znakovi ustaštva i fašizma: kukasti križ u vijencu koji nosi orao, slovo "U" u stiliziranom pleteru, fascies. Svojim položajem i ritmom nizanje ovih štita pojačava osnovno dijagonalno i stepenasto usmjerenje kompozicije. Tekstovni dio smješten je gore lijevo i dolje desno.

Plakat je oblikovan za propagandnu izložbu na Zagrebačkom zboru (velesajmu) koja je održana u siječnju 1942. godine. U povodu te izložbe bila je izdata prigodna poštanska marka istovjetnog izgleda kao i plakat. Istodobno je Ministarstvo prometa i javnih radova odobrilo posjetiocima izložbe povlasticu od 50% popusta na svim prugama hrvatskih državnih željeznica od mjesta polaska do Zagreba.

Rudolf Bunk

9. "Još JEDNA pobjeda ..." // IZLOŽBA ZBIJEGA

offset u više boja (ljubičasta, ružičasta, žuta, plava, crvena, smeđa)

lipanj 1944. godine, El Shatt

1235 x 820 mm

sign. na otisku sr.l.: Bunk

l.d.: El Raghieeb Press Cairo-Egypt

zbog veličine plakat je štampan u dva dijela

plakat je kaširan na platno

vlasništvo: MRNH, P-inv.br. 46

Kompozicija plakata je koloris-

tički istaknuta komplementarnim kontrastima pozadine koja se sastoji od donjeg manjeg, ljubičastoružičastog i gornjeg većeg, žutog pojasa. Odnosi veličina su približno 1:3. Svi elementi prikaza imaju sive tonove, što stvara pastelni utisak, a istovremeno prigušuje pozadinu. Prikaz je u središnjem dijelu kadra i čine ga: stilizirana glava (maska) na postamentu, cijev, pero, uže, konkavkonveksna ploča, a u pozadini je sunce, zastava, dvije piramide i nekoliko dvodijelnih šatora. Gotovo svi elementi izvedeni su pravilnim geometrijskim i stereometrijskim oblicima: kugla, paralelopiped, valjak, piramida. Tekstovni dio je gore i dolje na prikazu, a položajem i veličinom se uklapa u kompozicijsku cijelinu.

Nakon sporazuma Vrhovnog štaba NOV i POJ i savezničkih snaga na Sredozemlju, krajem 1943. godine započelo je prebacivanje preko 30.000 žena, djece, staraca i nesposobnih, pretežno iz Dalmacije (preko Hvara, Visa i južne Italije) u Egipat, kako bi se stanovništvo sačuvalo od masakra njemačke ofenzive.

U zbjegu El Shatta, u Sinajskoj pustinji, organizirana je "Izložba zbjega" od 25. lipnja do 9. srpnja 1944., a zatim otvorena u Kairu (29. studeni - 10. prosinca) i Aleksandriji (21. prosinac - 7. siječanj 1945.). Pod geslom "Iz ničega nešto" izlagane su narodne rukotvorine odraslih, dječji školski radovi, izdanja knjiga, ratnih novosti, izvješća, proizvodi logorskih radionica, arhitektura i umjetnička djela. Izloženi su bili radovi slikara i kipara: Rudolfa Bunka, Ante Kostovića, Živka Kljakovića, Ljube Nakića, Ante Šitića, Kuzme Vitaljića. Po oslobođenju, 25. srpnja 1945. "Izložba zbjega" je otvorena u zgradi osnovne škole na Manušu u Splitu, a pod nazivom "Izložba narodne umjetnosti i zanat iz El Shatta" otvorena je u Zagrebu od 3. studenog do 14. prosinca 1945.

Lela Čermak

10. POMOGNITE / PREKO CR- VENOG KRSTA / NAŠEM NAPACENOM / NARODU

1944. godina, oslobođeni teritorij Hrvatske

linorez u dvije boje (crna i crvena)

595 x 420 mm

papir je požutio, postoje oštećenja od lijepljenja

vlasništvo: MRNH, P-inv.br. 2

Figuralna kompozicija: žena, dijete i porušena kuća, smješteni su u gornji dio vertikalnog kadra. Štampana slova, raspoređena su u četiri reda i nalaze se ispod prikaza. Kompozicijom dominira volumen žene pognute glave u lijevom tričetvrt-profilu. Uz nju prijanja dijete podignutih ruku, a iza nje je dio porušene kuće. Iako prepoznatljivi, oblici su stilizirani i svedeni na bitno. Znak crvenog križa nalazi se gore lijevo, a svojim položajem i veličinom uravnotežuje kompoziciju.

Crveni križ je međunarodna humanitarna organizacija, koju je osnovao Švicarac Jean Henry Dunant 1863. godine u Ženevi. Slijedeće 1864. godine donesena je Ženevska konvencija prema kojoj se ranjenci, sanitetsko osoblje i ustanove moraju smatrati neutralnim ustanovama. Kasnije se djelatnost proširuje na pružanje pomoći svim ugroženima u ratu i miru. Kao organizacija, Crveni križ kod nas počinje djelovati sredinom 1944. godine, iako je od samog početka rata pružana pomoć stanovništvu. Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije (NKOJ), izvršni organ AVNOJ-a, potvrdio je 13. svibnja 1944. u Drvaru "Privremena pravila Društva Crvenog križa u Demokratskoj federativnoj Jugoslaviji". Društvo je temeljilo svoj rad na Ženevskoj i drugim konvencijama i zaključcima Međunarodnog Crvenog križa. Rukovodstvo Zemaljskog odbora Crvenog križa Hrvatske formirano je 18. svibnja 1944.

Marijan Detoni

11. ŽIVIO / II. KONGRES // KPH

litografija u više boja (crvena, smeđa, plava, žuta)

sign. d.d.: Detoni d.d.; ispod prikaza "Štamparski zavod Ognjen Prica Zagreb"

1000 x 706 mm

vidljivi su tragovi presavijanja, sredina desnog ruba je poderana, površina je na mnogo mjesta nagušvana

vlasništvo: NSB

Gornji dio vertikalno postavljenog kadra zauzimaju velike, bojane površine dijagonalno položenih zastava. Usmjerene su od gornjeg lijevog dijela prema donjem desnom. Na prvoj se, kako položajem tako i bojom, ističe veliki srp i čekić. U donjem dijelu je shematiziranim, linijskim potezima naznačena masa ljudi. Zahvaćeni su u lijevom tričetvrt-profilu kako odlučno koračaju naprijed. Štampana, svijetla slova raspoređena su u dva reda gore lijevo, a jedan red niže, desno u kadru.

Drugi kongres Komunističke partije Hrvatske održan je od 21. do 26. studenog 1948. u Zagrebu. U političkom izvještaju CK KPH data je geneza razvoja organizacije od Osnivačkog kongresa 1937. te posebice djelovanje KP u narodnooslobodilačkoj borbi i poslijeratnom razdoblju rješavanja konkretnih problema: učvršćenja narodne vlasti, privrednog razvoja (što brža industrijalizacija, nacionalizacija zemlje, agrarna reforma) i ideologijsko-političkog osvješćenja narodnih masa, utemeljenog na marksističko-lenjinističkim postavkama.

Marijan Detoni

12. IZGRADIMO / OPUSTOŠENU // DOMOVINU

litografija u više boja (žuta, plava, smeđa, zelena, ružičasta)

998 x 700 mm

sign. d.d.: De

dolje desno sa str. oznaka: Izdanje Pretsjedništva ZAVNOH-a

gore lijevo oznaka olovkom: 3.VI.1945

vidljivi tragovi presavijanja i lijepljenja

vlasništvo: NSB

Vertikalno postavljeni kadar koloristički je prilično raznolik. Naznačeni su svi bitni ikonografski elementi "udarništva": dizalica koja vuče lokomotivu s pokidanih željezničkih tračnica, te u pozadini prikaz porušene tvorničke arhitekture. Tekstovni dio čine štampana slova smještena uz gornju i donju granicu kadra.

Marijan Detoni

13. svi // NA FRONT / OBNOVE

litografija u četiri boje (plava, smeđa, zelena, žuta)

1000 x 698 mm

na poleđini piše: 3.VI.45. Izd. Zavnoh

sign. d.d.: De, ispod prikaza: Izdanje predsjedništva ZAVNOH-a

rubovi plakata su na mnogim mjestima pokidani

vlasništvo: NSB; MRNH-e također ima jedan takav plakat i taj je 1989. godine restauriran u Laboratoriju za konzervaciju i restauraciju AH

Glavno usmjerenje kompozicije definira dijagonalna postava električnog stupa sa žicama. Pruža se iz donjeg lijevog kuta vertikalno postavljenog kadra, prema gore desno. Svijetlo-plava razvedena površina sugerira nebo. Pravilna, štampana slova nalaze se u donjem dijelu, a riječ "svi" je u gornjem lijevom i paralelna je s prikazom stupa.

Branka Hegedušić

14. Za listu Maršala Tita / ZABRATSTVO I JEDINSTVO / NARODA JUGOSLAVIJE

litografija u više boja (zeleno-siva, crvena i plava)

955 x 630 mm

sign. g.d.: B. Heg.

vidljivi tragovi presavijanja i lijepljenja

vlasništvo: MRNH

U središnjem dijelu vertikalno postavljenog kadra nalazi se prikaz šest žena odjevenih u narodnu nošnju kako se međusobno drže ukrštenim rukama. Iznad vijori zastava, a ćirilica slova nalaze se iznad prikaza i u sredini kadra.

Predizborni plakat za izbore za Ustavotvornu skupštinu (Saveznu skupštinu i Supštinu naroda) Jugoslavije, koji su se održali 11. studenog 1945. Nosilac liste Narodnog fronta bio je maršal Tito.

Nikola Kečanin

15. SLAVA BESMRTNOM / LENJINU

siječanj 1943. godine, Zvečevo-Vučjak

linorez u dvije boje (crna, crvena)

630 x 445 mm

sign. nema

papir je požutio, a postoje oštećenja od lijepljenja

vlasništvo: MRNH, P-inv.br. 30

Portret Lenjina izveden je u desnom tričetvrt profilu. Ima bradu i brkove, a na glavi crnu šubaru. Lice je lagano pokrenuto karakterističnim zamišljenim izrazom. Oblici su izvedeni širokim, sigurnim potezima. Štampana crvena slova su ispod prikaza i svojim oblikom i položajem učvršćuju kompoziciju.

Vladimir Iljič Uljanov - Lenjin (1870-1924.)

Političar, ekonomist, sociolog i filozof, teoretik i nastavljatelj marksizma i jedan od vođa ruskog i međunarodnog radničkog pokreta. Od II kongresa RSDRP vođa je boljševika. Organizator je III Internacionalne. Imao je vodeću ulogu u organizaciji i provođenju Oktobarske revolucije. Na čelu sovjetske vlade ostao je do svoje smrti.

Nikola Kečanin?

16. Živjela / CRVENA ARMIIJA / 23.II.1918 / 26 / 23.II.1944 / jamstvo / NAŠE / pobjede

1944. godina, Slavonija

linorez u tri boje (smeđa, crvena, crna)

610 x 440 mm

sign. nema

papir je požutio, a postoje i tragovi lijepljenja

vlasništvo: MRNH, P-inv.br. 33

Prikaz čine vojnici u prvom planu, tenk, naznačena masa ljudi i avioni. Tekstovni dio je gore i dolje, a brojke (oznake važnijih datuma), u sredini lijevo. Vojnici su u vojničkim uniformama i sa šljemom na kojem je crvena zvijezda petokraka. Lice je u desnom profilu, tijelom se okreću naprijed, a noge su u energičnom iskoraku. U podignutoj ruci je crvena zastava, a u spuštеноj bajuneta. Izvedeni su tamnim, obrisnim linijama. Tijelo je u disproporciji s glavom i čini se prilično nespretnim.

U vrijeme NOB-e obilježavala se godišnjica početka Oktobarske revolucije. Tim povodom organizirali su se narodni zborovi, kazališne predstave, izdavali prigodni propagandni leci, plakati, napisi u tisku.

Vlado Kristl

17. ŽIVJELA / 26 godišnjica / velikog / OKTOBRA

litografija u tri boje (crna, crvena, plava)

472 x 322 mm

1943. godina, Otočac

sign. d.d.: Izdanje Agitpropa CK KPH

plakat je restauriran u Laboratoriju za restauraciju i konzervaciju AH

vlasništvo: MRNH, P-inv.br. 29

Slova i prikaz se prožimaju. Slova su crvene boje, a prikaz se sastoji od većih površina crvene, crne i svijetlo-plave. Dolje su na crvenoj površini tankim linijama naznačeni obrisi ljudi. Tako je sugerirana gomila. Najveći dio zauzima crna površina koja prikazuje viso-

Andro Lušičić

19. SVI U PARTIZANE / SVI U NARODNO-OSLOBODILAČKU / BORBU!

1943. godina, Otočac

linorez u dvije boje (crna, crvena)

387 x 295 mm

sign. na otisku, l.d.: Andre

Plakat je otisnut na pakpapiru, postoje oštećenja od lijepljenja; 1989. plakat je restauriran u Laboratoriju za restauraciju i konzervaciju Arhiva Hrvatske

vlasništvo: MRNH, P-inv.br. 10

U desnoj polovici kadra, u prvom planu, crtan je lik partizana okrenut leđima. U desnoj ruci drži pušku. Napretno je i mišićav, a tijelo je u grčevitoj torziji. U drugom planu su četiri partizana u lijevom profilu. Izvedeni su po sistemu repetitive prve svijetle siluete. U trećem planu su naznake sela. Kompozicija je vrlo dinamičnija i uzgibana, što je postignuto kontrastiranjem dijagonalnog usmjerenja i svijetlo-tamnih površina. Iznad prikaza su crvena štampana slova, a ispod su mala slova podvučena crnom linijom.

Mobilizacija svih snaga od strane Narodnooslobodilačkog pokreta protiv okupatora zemlje, provodila se od samog početka rata. Nakon Drugog zasjedanja AVNOJ-a 1943. godine mobilizacija postaje masovna pojava. Agitacija i propaganda aktivno su i vrlo intenzivno sudjelovale u tom radu. Sve poruke, emitirane u tom smislu trebale su biti jasne, konkretne, čak imperativne.

Andro Lušičić

20. Zar TI još ne znaš / čitati? // I pismenost je oružje / u borbi za slobodu!

1943. godina, Otočac

linorez u dvije boje (crna, crvena)

340 x 260 mm

sign. na otisku d.sr.: Andro

plakat je otisnut na pakpapiru.

postoje oštećenja po rubovima, a 1989. je restauriran u laboratoriju za restauraciju i konzervaciju Arhiva Hrvatske

vlasništvo: MRNH, P-inv.br. 13

U središnjem dijelu kadra crtana je grupa iz naroda; djeca, starci, djevojke, pionirke. Cijeli je prikaz u razvedenom, eliptičnom (suzastom) obliku. Budući da su zahvaćene samo glave i to na vrlo maloj površini, izgledaju brojno i nabijeno. Na desnoj strani dolje je knjiga, a iznad pero i olovka. Likovi su zaokupljeni čitanjem i pisanjem. Tekstovni dio je iznad i ispod glavnog prikaza.

Prosvjetni rad u NOB-i, do sredine 1943. godine, bio je usmjeren na opismenjavanje: otvarane su škole i organizirani tečajevi za nepismene. U svibnju 1943. izdate su upute Inicijativnog odbora ZAVNOH-a, koje označavaju početak planiranog djelovanja: obavezno obrazovanje, nastavni planovi za osnovne škole, tiskanje početnica itd. U drugoj polovini 1944. godine organiziran je Odjel narodne prosvjete pri ZAVNOH-u, s odsjecima za određeno područje rada: učiteljski i općeobrazovni tečajevi, srednja nastava i narodno prosvjeđivanje, prosvjetno-propagandni itd.

Andro Lušičić

21. Ne ulazi u kuću // zaraznog bolesnika

1943. godina, Otočac

linorez u dvije boje (crna, crvena)

366 x 260 mm

sign. autora na otisku, d.d.: Andre d.l.: Izdanje zdravstvenog odjela ZAVNOH-a

postoje oštećenja od lijepljenja

vlasništvo: MRNH, P-inv.br. 12

Žena i dva dječaka nalaze se pred vratima na kojima piše: "Ne ulazi / zarazna / bolest". Likovi su siluetnog razvedenog obrisa, s djelomično naznačenim tankim, svijetlim linijama koje diferenciraju pojedine dijelove. Žena je u lijevom leđnom tričetvrt profilu. Rukom

dodiruje manjeg dječaka, zaustavlja ga i upozorava. Dječaci se drže za ruke i podignute glave prate ženino kretanje. Iznad i ispod glavnog prikaza su štampana, mala, crvena slova.

Svrha je zdravstvene propagande da probudi svijest o potrebi čuvanja zdravlja, poboljšanja zdravstvenog stanja i higijenske svijesti naroda, koja je do tada bila na vrlo niskoj razini (neorganiziranost, površnost, "narodna medicina" itd). Cijelom zdravstvenom službom na oslobođenom području Hrvatske vodi Zdravstveni odjel ZAVNOH-a, osnovan 1943. godine. Među ostalim svojim zadacima, imao je organizaciju zdravstvene propagande, te je pokrenuto izlaženje lista "Narodni liječnik", izrađeni su i distribuirani plakati "Naše je zdravlje u našim rukama", "Peri ruke prije jela" itd.

Josip Mauri

22. ZAGREB /15.-19.VIII.1945. // I-FIZKULTURNI / SLET / HRVATSKE

litografija u dvije boje (crna, crvena)

950 x 630 mm

sign. d.d.: Mauri, d.l.: Fizpro ispod tiska: "Litografija nakladnog zavoda Hrvatske"

površina papira je na mnogo mjesta nagužvana

vlasništvo: NSB

U središnjem dijelu vertikalno postavljenog kadra je velika, crvena zvijezda petokraka. Ispred je svijetlim, tankim, linijskim potezima definirano golo tijelo muškarca s raširenim, podignutim rukama, stisnutim nogama i malo zabačenom glavom. Naglašena je muskulatura. Tekstovni dio nalazi se u gornjem i donjem dijelu kadra, i to tako da prelazi preko prikaza nogu u donjem dijelu. Kompozicijska i koloristička jednostavnost i redukcija elemenata pridonose ekspresivnosti plakata.

Andrija Maurović

23. Živjeli IZBORI / za USTA-

VOTVORNI SABOR / IZ-RAZ DRŽAVNOSTI, I / SUVERENITETA / naroda / Hrvatske

litografija u više boja (smeđa, crvena, plava, žuta)

1000 x 700 mm

sign. d.d.: MA Olikprop

oznaka tiskare d.d. sa str.: Litografija Rožankovski Zagreb

vidljivi tragovi presavijanja

vlasništvo: MRNH

U donjem dijelu vertikalno postavljenog kadra, s lijeve strane nalaze se tri lika: žena s maromom, muškarac sa "šiltericom" i još jedan muškarac. Identičnim pokretom ruke ubacuju listiće u glasačke kutije. Iznad njih je personificirani prikaz države sa zastavom u desnoj ruci. Tekstovni dio je smješten između ova dva prizora, a čine ga štampana i pisana slova raspoređena u šest redova.

Izbori za Ustavotvorni sabor NR Hrvatske kao vrhovnog zakonodavnog tijela održani su 10. studenog 1946. godine, te je izabrano 176 narodnih zastupnika iz svih izbornih jedinica.

Andrija Maurović

24. I. KONGRES / NARODNOG / FRONTA / HRVATSKE // 13.-15.X.1946

litografija u više boja (žuta, crvena, smeđa)

1175 x 850 mm

sign. d.d.: MA Olikprop

oznaka tiskare ispod prikaza: "Litografija Rožankovski-Zagreb"

postoje tragovi presavijanja i lijepljenja

vlasništvo: NSB

Vertikalno postavljenim kadrom dominiraju dva muškarca prikazana do pojasa. U ispruženoj desnoj ruci svaki od njih čvrsto drži zastavu koja se pruža iza prikazanih glava. U pozadini, dolje lijevo,

je prikaz traktoriste, a još dalje vide se dimnjaci. Tekstovni dio čine velika štampana slova raspoređena u 5 redova, a smještena su gore desno.

Prvi kongres Narodne fronte Hrvatske održan je od 13. do 15. listopada 1946. godine u Zagrebu. Na kongresu je iznjeta geneza razvoja NFH koji se začeo 1944. godine u Topuskom i posebno je istaknuta njegova uloga u okupljanju svih antifasističkih snaga u borbi protiv neprijatelja i očuvanja tekovina socijalističke revolucije.

Andrija Maurović

25. GLASAJUĆI za KANDIDATE / NARODNE FRONTE / GLASAMO za IZGRADNJU / TVORNICA ŠKOLA / CESTA za OBNOVU / CIJELOKUPNE // PRIVREDE / za BOLJI ŽIVOT

Zagreb, 1945. godine

litografija u više boja (plava, smeđa, žuta, crvena)

1150 x 825 mm

sign. d.l.: MA Olikprop

površina papira je na mnogim mjestima nagužvana

vlasništvo: NSB

U donjem desnom dijelu vertikalno postavljenog kadra nalazi se lik muškarca prikazanog do pojasa i u lijevom profilu. Odjeven je u košulju s podignutim rukavima, a na glavi ima kapu sa štitnikom. Ruke oslanja na dršku koja dolje izlazi iz kadra. Lice je pokrenuto laganim smješkom, a cijela figura ostavlja utisak snage i sigurnosti. Načinom oblikovanja sugerira izrazitu voluminoznost. U srednjem planu je čovjek u traktoru, a u pozadini se iz spuštenog očista vide dimnaci tvornice, kuće i most na rijeci. Uz desnu granicu pruža se uski pojas naznačenog zida. Izdužena, štampana slova raspoređena su u 8 horizontalnih redova i nalaze se u gornjem lijevom dijelu kadra.

(O značaju prvog kongresa Narodne fronte Hrvatske vidi br. 24)

Andrija Maurović

26. ŽIVOT U SELJAČKOJ RADNOJ ZADRUZI DONIO MI JE - OLAKŠANJE RADA. / VIŠE HRANE, VIŠE ODJEĆE, I VIŠE NOVCA. / OSLOBODIO ME TEŠKOG RADA NA SITNOM ZAOSTALOM POSJEDU

litografija u više boja (žuta, smeđa i plava)

500 x 710 mm

sign. nema

oznaka tiskare d.d.: ŠZOPZ.2027/49

vidljivi tragovi presavijanja i lijepljenja

vlasništvo: NSB

U središnjoj osi horizontalno položenog kadra prikazan je nasmiyani mladi muškarac kako raširenim rukama pokazuje na sretan život u zadrugi. U pozadini je prikaz nekolicine ljudi kako rade na polju. Tekstovni dio čine štampana slova raspoređena u tri reda i smještena uz donju granicu kadra.

U socijalističkim zemljama, pa tako i u SFRJ zadrugarstvo se od početka razvija u različitim oblicima na ideji da će postati značajan činioc izgradnje novog društva i razvoja socijalističkih društvenih odnosa. Zadrugarstvo postaje jedno od značajnih elemenat opće privredne politike, naročito u oblasti poljoprivrede sve do 1958. godine, do pojave kooperacija.

Andrija Maurović

27. PARTIJA I TITO / NAS UČE DA JE SOCIJALISTIČKO / ZADRUGARSTVO JEDINI PUT U BOLJI / ŽIVOT RADNOG SELJAŠTVA / SVI NA IZBORE

Zagreb, 1949. godine

litografija u više boja (plava, smeđa, crvena, žuta)

995 x 702 mm

sign. d.d.: ozeha, ispod prikaza ŠZOPZ 301/50

postoje tragovi presavijanja, rubovi plakata su na nekim mjestima pokidani

vlasništvo: NSB

Red kosaca koji počinje s lijeve strane vertikalno postavljenog kadra, pruža se dijagonalno u daljinu. Prostornost je sugerirana perspektivnim smanjenjem, prekrivanjem i kolorističkim odnosima. Cijeli je red oblikovan postupkom repetitive prve figure muškarca koji u rukama drži kosu. Zahvaćen je u desnom profilu, odjeven u košulju s podignutim rukavima, a na glavi ima šešir. U srednjem planu je traktor, a u zadnjem su naznake arhitekture. Kao suprotnost takvom iluzioniranju, dolje desno je krajnje plošan, grfički prikaz razvoja seljačkih radnih zadruga. Štampana, izdužena slova raspoređena su u pet redova i smještena u gornji dio kadra.

(O zadrugarstvu i prvom kongresu zadrugara Hrvatske vidi br. 26 i 28)

Andrija Maurović

28. 15.16 - IX.1946 U ZAGREBU // I. slobodni / KONGRES / ZADRUGARA / HRVATSKE

Zagreb, rujna 1946. godine

litografija u više boja (žuta, zelena, plava, crvena)

1150 x 835 mm

sign. d.l.: MA Olikprop d.d. ispod prikaza: Litografija Rožankovski-Zagreb

vidljivi tragovi presavijanja i oštećenja po rubovima

vlasništvo: NSB

U prvom planu vertikalno postavljenog kadra nalaze se dva muškarca-radnika. Na glavi su im kape, a odjeveni su u košulje podignutih rukava. Lica su gotovo identična; en face, oštih pravilnih crta lica sa smješkom. Lije

vi je muškarac zagrlio desnog. Oblikovani su širokim, sigurnim potezima i izrazito voluminozno naglašeni. U srednjem planu je traktor na polju, a u stražnjem je obris tvorničke arhitekture s dimnjacima. Prostorno iluzioniranje zaustavljaju velika štampana slova uz gornju granicu i u donjem, središnjem dijelu kadra.

Prvi kongres zadrugara Hrvatske održan je od 15. do 17. rujna 1946. Analizirani su problemi zadrugara, posebice slabe organizacijske povezanosti unutar zadruga, nedovoljna suradnja s državnim privrednim sektorom, te neprimjerena izobrazba privrednih stručnjaka.

Andrija Maurović

29. KONGRES SRBA U HRVATSKOJ // ODRŽAVA SE / 30. SEPTEMBRA 1945 / U ZAGREBU (ćirilica)

litografija u više boja (smeđa, crvena, plava)

1140 x 860 mm

sign. l.d.: A.Mau.

oznaka tiskare d.d.: "Štamparija — Vjesnik"

plakat je po rubovima oštećen, a vide se i tragovi presavijanja

vlasništvo: MRNH, inv.br. 858

Kadrom dominiraju: vojnik u uniformi s puškom oko ramena, te stariji muškarac i žena u narodnoj nošnji. Prikazani su u desnom tričetvrt-profilu, i to tako da cijelim donjim dijelom izlaze iz kadra. Takvim načinom komponiranja izrazito su monumentalizirani. U pozadini je sumamim prikazom mnogobrojnih glava naznačen narod. Tekstovni dio čine štampana ćirilica slova smještena uz gornju i donju granicu kadra.

Andrija Maurović

30. BARBA ŽVANE / DOMAĆI UMJETNIČKI FILM / SCENARIJO I REŽIJA VJEKO AFRIČ

offset u više boja (smeđa, žuta,

plava, crvena)

1400 x 1004 mm

sign. d.d.: ozeha, Maurović ispod tiska, ŠZOPZ 1703/1949

Zagreb, 1949. godine

zbog veličine, plakat je otisnut u dva dijela

postoje oštećenja od presavijanja, a rubovi su na mnogim mjestima pokidani

vlasništvo: NSB

Gotovo cijeli gornji dio vertikalno postavljenog kadra zauzima uvećana glava nasmijana muškarca sa partizanskom kapom. Plastičnost lica postignuta je smionim, širokim potezima i kontrastiranjem tamnijih i svijetlijih dijelova. Donji dio, smješten do trećine ukupne visine kadra, potpuno je odvojen od gornjeg i čini ga prizor seljaka kako tjera stoku (krave). U gornjem lijevom kutu, na visokoj stijeni nalazi se lik partizana kako maše rukom. Zbog izrazitog perspektivnog skraćivanja i spuštenog očista, izgleda vrlo daleko. Izdužena svijetla štampana slova različite veličine nalaze se uz donju granicu. Najveća su ona slova koja se odnose na naslov filma. Iako se kompozicija sastoji od tri različita prizora postignuta je oblikovana cijelina i to naročito ujednačenim crtačkim postupkom i primjerenim kolorističkim odnosima.

U produkciji "Zvezda filma" iz Beograda snimljen je film "Barba Žvane" 1948. (1949?) godine s tematikom iz NOB-a. Scenarist i redatelj je poznati glumac i kulturni radnik Vjeko Afrić (1906-1980), osnivač Visoke filmske škole u Beogradu i redatelj prvog poslijeratnog jugoslavenskog filma "Slavica" 1947. godine.

linorez u dvije boje (crno i crveno)

395 x 290 mm

sign. na otisku l.d. Mraz 43

postoje oštećenja od lijepljenja, plakat je restauriran u Laboratoriju za restauraciju i konzervaciju AH

vlasništvo: MRNH, P-inv.br. 15

Prikaz je smješten u šumi. U prvom planu je muškarac, u lijevom profilu, koji se ljestvama spušta u konstruiranu zemunicu. Oblikovan je svijetlim površinama, s malim naznakama modelacije. Na desnom ramenu nosi vreću. U drugom planu su dva muškarca u

365 x 290 mm

sign. na otisku d.d.: Mraz 43

plakat je restauriran u Laboratoriju za konzervaciju i restauraciju AH

vlasništvo: MRNH, P-inv.br. 16

Glavni prikaz koncentriran je u središnji dio kadra, a slova i stilizirano klasje žita, prate okvir i proširuju radnju. Tako je ostvarena fina povezanost dekorativnih i figurativnih elemenata. Prikaz počinje s muškarcem na lijevoj strani, koji širokim pokretom obuhvaća vreću. Pognut je i prikazan otraga. Odjeven je u uniformu, a na glavi ima šljem. S desne strane dolazi muškarac s partizanskom kapom, a u ruci drži bajunetu. Dramatičnost je pojačana dijagonalnom postavom ta dva lika. U drugom planu je sklonište za žito. Trapezastog je oblika. S lijeve strane stoji muškarac raširenih nogu i s lopatom u ruci. Gleda što se to događa naprijed. Štampana crvena slova su iznad i ispod prikaza.

(O akcijama NOO-a za očuvanje ljetine i o komisijama za sjetvu vidi br. 18 i 34)

Franjo Mraz

32. SPREMI DOBRO / SVOJU LJETINU / GRADI / ZEMUNICE

Otočac, srpanj 1943

linorez u dvije boje (crno i crveno)

395 x 290 mm

sign. na otisku l.d. Mraz 43

postoje oštećenja od lijepljenja, plakat je restauriran u Laboratoriju za restauraciju i konzervaciju AH

vlasništvo: MRNH, P-inv.br. 15

Prikaz je smješten u šumi. U prvom planu je muškarac, u lijevom profilu, koji se ljestvama spušta u konstruiranu zemunicu. Oblikovan je svijetlim površinama, s malim naznakama modelacije. Na desnom ramenu nosi vreću. U drugom planu su dva muškarca u

pokretu. Postavljeni su frontalno. Desni nosi na ramenu vreću, a lijevi nešto govori. Iako su ostvareni sumarnim porezima, ipak se fizionomijski razlikuju. Iza njih su seljačka kola natrana vrećama. Crvena, štampana slova, različite debljine i oblika, raspoređena su u četiri reda i koncentrirana više, gore-desno. Imaju samostalan svijetli, razvedeni oblik.

(O akcijama NOO-a za očuvanje ljetine i o komisijama za sjetvu vidi br. 18 i 34)

Franjo Mraz

33. NAŠE JE ZDRAVLJE / U NAŠIM RUKAMA!

1943. godine, oslobođeni teritorij Slavonije

linorez u dvije boje (crna, crvena)

sign. na otisku, 1.d.: Mraz 43

275 x 295 mm

plakat je otisnut na pakpapiru, postoje oštećenja od lijepljenja

vlasništvo: MRNH, P-inv.br. 18

Kolona ljudi, predvođena muškarcem koji u rukama drži veliki transparent s natpisom: "Naše je zdravlje u našim rukama", ide naprijed. Muškarac je prikazan do koljena, a svojim položajem i veličinom dominira kadrom. Iza njega je žena koja na glavi nosi veliku posudu sa naznakom "vapno", a u desnoj ruci drži četku za pranje. Iza je masa ljudi koja se postepeno gubi u daljini i to je izraženo proporcionalnim smanjivanjem likova i sve sumarnijim naznakama fizionomija. Velika štampana slova dio su prikaza, a ujedno i glavni tekstovni element plakata.

Franjo Mraz

34. Spasimo / Žetvu / za sebe i svoju / vojsku

srpanj 1943. godine, Otočac

linorez u dvije boje (crna, crvena)

398 x 295 mm

sign. na otisku d.d.: Mraz 43 plakat je otisnut na pakpapiru, postoje oštećenja od lijepljenja i bušenja; 1989. plakat je restauriran u Laboratoriju za restauraciju i konzervaciju Arhiva Hrvatske

vlasništvo: MRNH, P-inv.br. 14

Prikaz je smješten u prirodni ambijent žitnog polja. U prvom planu je pognuta žena u desnom profilu. Jednom rukom zamahuje mjesecastim srpom, a drugom pridržava snop žita. Oblikovana je svijetlim, širokim površinama, a plastičnost je sugerirana tamnim linijskim isječcima na draperiji. U drugom planu su tri muškarca zahvaćena do pojasa. Jedan brusi kosu, a druga dvojica prolaze s puškama. Još dalje je žena koja nešto nosi u podignutoj ruci. Očište je malo podignuto, pa se tako prizor sve više otvara. Rukopisna crvena slova su gore i dolje na prikazu, a valovite, razvedene, svijetle površine pružaju im samostalne okvire.

U sklopu mnogih akcija koje su provodili NOO-i na poljoprivrednom području, važnu ulogu je imala akcija očuvanja ljetine. Naročito se je vodilo računa o pravilnoj izgradnji zemunica. Trebalo je paziti da zemunica bude dobro sakrivena, da bude suha i zračna. Zemunice su se gradile od drva (pletera, oblica, ..), a naročita se pažnja posvećivala krovu. Veličina se određivala prema mjesnim prilikama i prema količini hrane.

Nikola Mucavac

35. I. SLET / UDARNIKA / HRVATSKE / ZAGREB 8 RUJNA 1946

litografija u više boja (plava, ljubičasta, zeleno-siva, crvena)

1112 x 700 mm

sign. g.d.: MUC OLIKPROP

oznaka tiskare d.d.: Litografija "Rožanskovski" Zagreb

rubovi plakata su na nekoliko mjesta pokidani, a postoje i tragovi presavijanja

vlasništvo: NSB

Lik muškarca udarnika s velikim čekićem u obje podignute ruke proteže se cijelom visinom vertikalno postavljenog kadra. Muškarac je oblikovan sumarnim, širokim potezima, a ističe se crvena zvijezda petokraka. U pozadini je također sumarnim potezima naznačena tvornička arhitektura, a tekstovni dio čine štampana slova crvene i ljubičaste boje raspoređena u četiri reda.

Udarništvo je oblik takmičenja radnika za povećanje produktivnosti rada, ostvarivanje većeg radnog učinka i snižavanje proizvodnih troškova. Kod nas se pokret udarništva javio nakon Drugog svjetskog rata, po uzoru na isti u Sovjetskom savezu.

Nikola Mucavac

36. 22.VII / 1945 / I KONGRES / ANTIFAŠISTKINJA / HRVATSKE

litografija u više boja (crvena, žuta, plava, zelena)

1680 x 1135 mm

zbog veličine, plakat je otisnut u dva dijela

sign. d.d.: Mucavac, Olikprop 10

Zagreb, srpanj 1945. godine

postoje oštećenja od presavijanja, a rubovi plakata su na nekim mjestima pokidani

vlasništvo: NSB

Velikim pravokutnim kadrom dominiraju četiri ženska lika u narodnim nošnjama. Stoje u različitim položajima. Dvije žene u sredini su u lijevom tričetvrt profilu, a dvije sa strane su u desnom tričetvrt profilu. U rukama drže srp, kramp i lopatu. Tekstovni dio čine velika slova raspoređena u tri reda i smještena u donjem dijelu kadra.

(O prvom kongresu Antifašističke fronte žena vidi br. 4)

Edo Murtić

37. DOŠLA JE / DOŠLA JE / ...

/CRVENA ARMIIJA/CRVENA ARMIIJA

1944. godina, Topusko

linorez u dvije boje (crvena, crna)

630 x 465 mm

sign. štamparije d.1.: Štamparija "Vjesnik"

sign. autora; na otisku, d.d.: EMUR

plakat je restauriran, ali su još vidljiva oštećenja od bušenja

vlasništvo: MRNH, P-inv.br. 22

Primjer plakata na kojem se slova koriste kao konstitutivni element, ali i kao samosvojna likovnost. Bitna je dvodijelna, horizontalna kompozicijska podijeljenost. Donju polovinu vertikalno postavljenog kadra grade velika, štampana slova "Crvena armija". Ta se slova povećavaju i zgušnjavaju od sredine prema dolje. Gornju polovinu čine sitniji i raznovrsniji elementi. Lijevo su slova riječi "došla je ..." koja se ponavljaju u sedam horizontalnih redova. U sredini je crvena zastava sa svijetlim znakovima srpa, čekića i petokrake. Iza nje je još pet takvih zastava. Od desna na lijevo, kroz cijelu širinu plakata raspoređeni su stilizirani šljemovi i vrhovi pušaka, a djelomice je naznačeno i nekoliko tenkova. Korištenjem slova kao grafičkog elementa s vlastitom likovnošću, te njihovim položajem, veličinom i ponavljanjem, stvorena je i akustična analogija — eho!

Na početku 1944. godine Crvena armija poduzima veliku ofenzivu protiv Njemačke. Ofenziva se vodi na dvanaest ratišta od Crnog do Barentsovog mora. Sudjeluje 494 divizija protiv 257 njemačkih. Crvena armija oslobađa zapadne dijelove SSSR-a i prelazi na područje njemačkih saveznika: Rumunjske, Finske, Bugarske, Mađarske, Slovačke. Zatim oslobađa dio Poljske (zaustavlja se pred Varšavom u vrijeme ustanka), zauzima istočnu Prusku, oslobađa Češku. Desnom stranom nastavlja prodor u Njemačku, a lijevom u Austriju, te 13. travnja 1945. ulazi u Beč. — U vrijeme prodora

Crvene armije u Rumunjsku, dolazi 21. rujna 1944. do sporazuma o zajedničkim operacijama NOVJ i Crvene armije u oslobođanju sjeveroistočnih dijelova Srbije, naročito oko Beograda gdje se očekivao jak otpor.

Edo Murtić

38. OKTOBAR / 1917 / 1944 / CCCP

Topusko KUOZAVNOH-a, 1944

linorez (zeleno, ružičasto, žuto)

632 x 440 mm

sig. na otisku d.d.: EMUR

plakat je restauriran u Laboratoriju za restauriranje i konzervaciju AH

vlasništvo: MRNH, P-inv.br. 24

Kadrom dominira lik vojnika u dugom kaputu, sa šljemom na kojem je petokraka i puškom u desnoj ruci. Stoji tako da desnom nogom gazi po zmijinoj glavi. Tijelo je postavljeno frontalno, a lice je u desnom tričetvrt-profilu. Pozadina je slojevito komponirana. U najnižem sloju je crtež zmije. Drugi pojas prikazuje zeleni zid s nazubljenom gornjom granicom. Na zidu piše, velikim ružičastim slovima (lijevo i desno od vojnika) "CCCP". Treći i četvrti pojas se isprepliću. Na širem, sivo-žutom, nalazi se razvedena zelena površina i na njoj leže svijetla slova OKTOBAR. Pri kraju desne strane su ružičaste brojke "1917" i "1944".

(O značaju i obljetnicama Oktobarske revolucije vidi br. 16, 37 i 55)

Edo Murtić

39. MOĆNI SAVEZNICI / RUŠE HITLEROVU / EVROPSKU / TVRĐAVU

1944. godina, Topusko

linorez u više boja (plava, smeđa, žuta, crna)

800 x 520 mm

sign. nema

plakat je kaširan na platno i restauriran u Laboratoriju za restauraciju i konzervaciju Arhiva Hrvatske

vlasništvo: MRNH, P-inv.br. 23

Geografska karta pokazuje situaciju na ratištu 1944. godine. Oslobođeni dijelovi su svijetli, a okupirani crni. Napredovanje oslobodilačkih snaga pokazano je strelicama koje su sastavni dio svijetlih površina. Karta je shematizirana, a obrisi oštro rezani. S lijeve strane dolaze dva vojnika oblikovana crnom plohom, bez detalja. S desne strane dolazi kolona vojnika. Dijagonalno su postavljeni i izvedeni linijski. Na glavi imaju šljemove s petokrakom, a u ruci drže puške s kojima energično prodiru naprijed. Štampana slova su gore na prikazu.

Tijekom 1944. godine saveznici Engleska i SAD, te SSSR, poduzimaju velike ofenzive protiv fašističkih snaga. Crvena armija vodi borbu na 12 ratišta, oslobađa zapadne dijelove svoje zemlje. Kapitulacijom Italije 1943. godine jačaju antifašističke snage, osposobljavaju se američke i engleske armije, što omogućava da zapadni saveznici poduzimaju ratne operacije širih razmjera na evropskom tlu. 6.4.1944. započinje angloamerička invazija iskrcavanjem u Normandiji, te invazija u južnoj Francuskoj. Savezničke armije prodiru sa istoka, zapada i juga. Slom Trećeg Reicha je bio neminovan.

Edo Murtić

40. SVI U BORBU / PROTIV / FAŠISTIČKE TVOREVINE NDH / ZA SRETNU BUDUĆNOST / HRVATSKE! / UDRI VRAGA / NE OSTAV' MU TRAGA!

1944. godina, Topusko

linorez u tri boje (crna, crvena, žuta)

590 x 386 mm

sign. na prikazu d.d.: EMUR

plakat je kaširan na platno i 1989. restauriran u Laboratoriju za res-

tauraciju i konzervaciju Arhiva Hrvatske

vlasništvo: MRNH, P-inv.br. 21

Vojnik u partizanskoj uniformi i s kapom na glavi energično zamahuje rukama i puškom udara po slovima NDH. Noge su u profilu, a tijelo i glava u desnom tričetvrt profilu. Dijagonalno je usmjeren i svojim položajem definira istu pruživost pozadine. U sredini, sasvim na dnu su lubanje na koje padaju slova NDH. Načinom oblikovanja (grubo, shematično rezanje), te izborom boja (crna, crvena, žuta), ostvaren je vrlo ekspresivan i zapamtljiv plakat. Osim naredbe u tekstovnom dijelu koriste se i stihovi iz pjesme P.P. Njegoša "Udri vraga, ne ostav' mu traga".

(Omobilizacijskom aspektu NOB-e vidi br. 19)

Edo Murtić

41. ŽIVIO // 8 MART / DAN ŽENA

1944. godina, Šibenik

linorez u dvije boje (žuta i plava)

1000 x 700 mm

sign. d.sr.: EMUR

plakat je u lošem stanju, iako je već dva puta restauriran u laboratoriju Muzeja ljudske revolucije u Ljubljani i u laboratoriju Arhiva Hrvatske; još su uvijek vidljiva oštećenja po rubovima i pukotine na pojedinim mjestima

vlasništvo: MRNH, P-inv.br. 19

Prikaz čine glave triju žena u lijevom profilu. Komponirane su jedna iznad druge. Prva donja ima veliki rubac koji se pri dnu gubi u velikoj, žutoj površini i tako čini podlogu plavim slovima. Valovita, plava obrisna linija uokviruje lice koje je usmjereno prema gore. Lice žene u sredini izvedeno je plavom plohom i svijetlim prazninama, a lice treće žene žutom plohom, bez naznaka volumena. Ova posljednja na glavi ima partizansku kapu, a iza kose se vidi vrh puške. Velika, štampana slova riječi "živio" su

gore, lijevo u lučnom nizu, a ostala su na prikazu dolje i uredno prate horizontalno usmjerenje. Bitna je odlika plakata balansirano korištenje siluetnih, shematiziranih, plošnih oblika s naznakama mogućeg volumena.

8. ožujka (marta) 1909. izbile su u Americi velike demonstracije kojima se tražilo pravo glasa za žene. Slijedeće, 1910. godine na Međunarodnoj konferenciji socijalistkinja, inicijativom Clare Zetkin 8. ožujak je određen za međunarodni praznik žena. Na međunarodnoj konferenciji žena 8. ožujka 1912. u Baselu, ustanovljen je taj dan kao Dan žena. Tada su na predne i slobodoljubive žene prvi puta na jednoj međunarodnoj konferenciji tražile politička i ekonomska prava. U vrijeme NOB-e proslava 8. ožujka postao je borbeni praznik svih žena antifašistkinja.

Edo Murtić

42. ŽENE / GLASAJMO ZA SRETNU / BUDUĆNOST NAŠE DJECE / ANTIFAŠISTIČKI FRONT ŽENA JUGOSLAVIJE

litografija u tri boje (plava, crvena, smeđa)

950 x 630 mm

sign. g.d.: Emur Olikprop 29 Zagreb

na poleđini piše: 8.XI.45 štamparija "Vjesnik"

papir je pokidan gore-desno, površina je nagužvana

vlasništvo: NSB

Četiri reda štampanih slova, različite veličine i boje, smještena su u donji dio vertikalno postavljenog kadra. Smanjuju se odozgo prema dolje i nalaze se na pozadini čija gornja granica valovito završava i podiže se prema desnoj strani. Ona istovremeno djeluje kao oslonac fotografiranim likovima mališana. Prikazane su samo nasmijane glave djece i gornji dio njihovih tijela. Iznad je bojan, plavo nebo s potezima bijele boje. Kombinacijom fotomontažnog i slikar-

skog postupka stvoren je neobičajen, ali vrlo sugestivno dojam.

Edo Murtić

43. PROSLAVIMO DAN USTANKA!

litografija u više boja (crvena, plava, žuto-smeđa)

1130 x 860 mm

sign. g.d.: Emur / Olikprop 14

plakat je na više mjesta pokidan i nagušvan, a vide se i tragovi presavijanja i lijepljenja

vlasništvo: NSB

U većem gornjem dijelu vertikalno postavljenog kadra nalaze se razvedene bojane površine (crvena, plava i bijela) koje prikazuju zastave što vijore. U donjem dijelu (visina 1/5 ukupne visine plakata) shematiziranim je i brzim potezima naznačena masa naroda s podignutim vilama, kosama, lopatama.

Dan ustanka naroda Hrvatske 27. srpnj, slavio se do 21. ožujka 1991. kada je Sabor republike Hrvatske donio odluku da se od ove godine proslavlja 22. lipanj kao "Dan atifašističke borbe naroda Hrvatske". Ta odluka je pošla od činjenice, da je prvi antifašistički, partizanski odred u Hrvatskoj počeo oružani otpor 22. lipnja 1941. kod Siska. Bilo je to istoga dana kada je Njemačka napala Sovjetski savez.

Edo Murtić

44. ŽIVJEĆE OVAJ NAROD / PRODUKCIJA: JADRAN-FILM ZAGREB / 1947 — SCENARIO BRANKO ČOPIĆ — REŽIJA NIKOLA POPOVIĆ — MUZIKA FRAN LHOTKA — SNIMATELJ OKTAVIJAN MILETIĆ

dizajn slova oblikovala Dragica Pevec

litografija u više boja (narandžasto-crvena, žuta, plava)

998 x 718 mm

sing. nema

oznaka tiskare d.d.: Litografija nakladnog zavoda Hrvatske, Zagreb

plakat je na nekim mjestima pokidan, a 1989. je restauriran u Laboratoriju za restauraciju i konzervaciju AH

vlasništvo: MRNH

U donjem dijelu horizontalno postavljenog kadra smješten je shematizirani prikaz naroda s puškama, kosama, vilama itd. Iznad, a više koncentrirano na lijevu stranu, nalazi se pet fotografskih portreta. Tekstovni dio čine štampana plava slova smještena uz gornju granicu. Preostala slova idu u nizu i lučno prelaze s lijeve strane na donji rub plakata.

"Jadran film" započinje radom 15. srpnja 1946. u Zagrebu i proizvodi sve vrste filmova, a kasnije se specijalizirao za proizvodnju igranih filmova. Prvi cjelovečernji igrani film iz 1947. godine je "Živjet će ovaj narod" redatelja Nikole Popovića, s tematikom iz NOB-a.

Edo Murtić

45. KORACI SLOBODE / REŽIJA: RADOŠ NOVAKOVIĆ

dizajn slova oblikovala Dragica Pevec

litografija u više boja (plava, žuta, crvena i smeđa)

1198 x 725 mm

sign. g.d.: Emur

plakat je na više mjesta pokidan, a vidljivi su i tragovi presavijanja; 1989. plakat je kaširan u Laboratoriju za restauraciju i konzervaciju AH

vlasništvo: MRNH

U izrazito izduženom vertikalno postavljenom kadru nalazi se, sasvim pri dnu, prikaz naroda. Gore je širokim slobodnim potezima naznačeno nebo, a ispod toga je tekstovni dio, koji čine štampana izdužena crna slova. Cijeli prikaz uokviren je crvenom

linijom. Način komponiranja, koloristički odnosi i izbor proporcija kadra čine plakat vrlo izražajnim.

Mirko Ostoja

46. IZLOŽBA / UMJETNIKA / PARTIZANA

tekst ispod prikaza: Split, srednja palača, Botičeve poljane / 23. decembra 1944. / 10. januara 1945.

prosinac, 1944. godine, Split

linorez u dvije boje (žuta i smeđa)

753 x 565 mm

sign. na prikazu d.l.: om

plakat je 1989. restauriran u Laboratoriju za restauraciju i konzervaciju Arhiva Hrvatske

vlasništvo: MRNH, P-inv.br. 1
Oblikovna i koloristička geometričnost i pravilnost bitne su karakteristike ovog plakata. Vertikalno postavljen kadar dijagonalno je podijeljen na smeđe i žuto polje. Tese površine doimaju kao trokuti, ali su zapravo trapezi. Principom kontrasta, svijetlo na tamnom, i obratno, te ikonografijom simbola, u kojoj rat predstavljaju bajunete, a umjetnost paleta sa četiri kista i skulptorski bat, sugestivno je ostvarena ideja. Slova, kao konstitutivni element dizajna plakata, veličinom, oblikom, bojom i položajem potpuno se uklapaju u cjelinu.

Izložba umjetnika partizana u Splitu priređena je u suradnji s Klubom kulturnih radnika Hrvatske za Dalmaciju. Sačuvan je katalog s predgovorom Jure Franičevića Pločara. Sudjelovalo je 27 umjetnika: Z. Agbaba, I. Čaće, V. Čerić, L. Čermak, M. Detoni, O. Herman, N. Ignjatović, C. Job, B. Kovačević, R. Marasović, F. Mraz, E. Murtić, M. Ostoja, D. Parać, V. Parać, B. Petrić, O. Postružnik, Z. Prica, V. Radauš, S. Rajković, S. Skopal, P. Šimaga-Šumski, M. Studin, Lj. Šestić, J. Štark, Đ. Tiljak, A. Zupa i radovi pogubljenog I. Lozice. Izloženo je 155 radova. Izložba je otvorena 23. prosinca 1944., a postavio ju je arh. Neven Šegvić. Jedan dio izložbe je prenesen u Dubrovnik, a drugi u Ši-

benik, a potom u Zadar. Sve te izložbe bile su popraćene plakatima, katalogima, predavanjima i kulturnim priredbama. Ovoj izložbi dat je velik publicitet u tisku, posebno u "Slobodnoj Dalmaciji", koja je donosila i reprodukcije pojedinih radova. Posjetiocima su se djelili anketni listići kojima se tražilo mišljenje o izloženim radovima.

Za izložbu u Splitu bio je raspisan natječaj za plakat, a prvu nagradu dobio je kipar Mirko Ostoja, pa je njegov plakat i izveden.

Dragica Pevec

47. TROMJESEČNIM TAKMIČENJEM / 10.VII—10.X. 1945 / UBRZAJMO OBNOVU ZEMLJE

litografija u više boja (svjetlo-plava, smeđa, žuta i sivo-zelena)

1130 x 855 mm

sign. d.l.: Olikprop 15, PEVEC

olovkom g.l. "Tiskara Vjesnik IX 1945"

vlasništvo: NSB

Središnji prizor čine radnici kako lancem i rukama podižu deblo. Pozadina je potpuno drugačije konceptualizirana i prikazuje zapravo arhitektonski nacrti list. U gornjem desnom kutu iza tog savinutog lista vidi se dio porušene kuće. Domišljatim uslojavanjem tako je ispričana cijela priča.

Oton Postružnik

48. IZLOŽBA / UMJETNIKA / PARTIZANA / 20-VI-20-VII-1945 / UMJETNIČKI PAVILJON

dizajn slova oblikovala Dragica Pevec

Zagreb, lipanj 1945. godine

litografija u dvije boje (crna, plavo-siva)

998 x 698 mm

sign. na prikazu sr.1: OP 44 (to je ustvari signatura crteža koji je Oton

Postružnik nacrtao 1944. g., a koji je kasnije korišten kao ilustrativni dio plakata)

površina plakata je na mnogo mjesta pokidana, naročito uz rubove

vlasništvo: MRNH, P-inv.br. 194

U gornjem dijelu vertikalno postavljenog kadra je lik partizana kako nišani puškom. Prikazan je u desnom profilu, i to samo gornji dio tijela, glava i ruke. Izveden je brzim crtačkim postupkom, a zatamjeni dijelovi izgledaju pastelno. U donjem dijelu kadra su štampana slova, raspoređena u pet horizontalnih redova, i to tako da se smanjuju od horizontalne osi prema dolje.

Prva slikarska izložba umjetnika partizana u Zagrebu održana je od 20. lipnja do 20. srpnja 1945. u Umjetničkom paviljonu, pod pokroviteljstvom predsjednika ZAVNOH-a Vladimira Nazora. Bilo je izloženo 212 likovnih radova od 31 umjetnika. Izdat je katalog s popisom djela i 30 crno-bijelih reprodukcija.

Zlatko Prica

49. DOŠLA JE // NAŠA NAJ-MILIJA / BRATSKA / CRVENA ARMIIJA

Topusko, Kulturno-umjetnički odjel ZAVNOH-a, 1944 štamparija "Vjesnik"

linorez u dvije boje (crna i crvena)

585 x 428 mm

sign. nema

plakat je restauriran u Laboratoriju za restauraciju i konzervaciju AH

vlasništvo: MRNH, P-inv.br. 4

U prvom planu su dva vojnika prikazana do pojasa, u desnom profilu. Na glavi imaju šljemove, a u rukama puške. Zauzimaju cijelu donju polovicu kadra. U srednjem, lijevom dijelu naznačeni su šljemovi drugih vojnika. Gore su zastave sa znakovima srpa, čekića i zvijezde. Dijagonalno usmjerenje i način oblikovanja određuju

dinamičnost kompozicije. Crvena slova su na mreži linija glavnog prikaza (prelaze preko tijela vojnika u prvom planu) i zato je potrebna veća udaljenost da bi bila čitljiva. U gornjem lijevom kutu nalaze se crna slova koja koloristički i oblikovno uravnotežuju cjelinu.

(O položaju Crvene armije 1944. vidi br. 37)

Zlatko Prica i Emil Vičić

50. IZLOŽBA DOKUMENTA / NARODNO OSLOBODILAČKE BORBE // Prireduju: MUZEJ NARODNOG / OSLOBODENJA / Političko odjeljenje / Štaba II-Jug. Armije / odjeljenje za štampu / Pretsjedništva nara-/dne vlade Hrvatske / MODERNA GALERIJA / 4.XII-20.XII 1945 Ulaznina 5 din u skupinama din 1

litografija u više boja (zelena, crna, crvena)

908 x 638 mm

sign. d.l.: Prica / Vičić

plakat je 1989. g. restauriran u Laboratoriju za konzervaciju i restauraciju AH i kaširan je na platno

vlasništvo: MRNH, inv.br. 195

Vertikalno postavljenim kadrom dominira dijagonalno postavljena puška, odnosno bajuneta, uz koju su revolver i bomba. Nadriču puške ističe se zvijezda petokraka. Tekstovni dio nalazi se uz gornju granicu kadra i dolje desno.

Izložba dokumenata NOB održana od 4. do 20. studenog 1945. u prostorijama Moderne galerije u Zagrebu prva je izložba (uz ostale organizatore) novoformiranog Muzeja Narodnog oslobođenja Hrvatske. Sam Muzej bio je tada smješten pored Arheološkog i Povijesnog muzeja na Zrinjskom trgu br. 19.

Zvonko Remenar

51. 17-VI / 1945 / ZAGREB / I.

/ OMLADINSKI / KONGRES

litografija u tri boje (crvena, smeđa, bijela)

1000 x 705 mm

sign. d.d.: Z. Remenar 45

Zagreb, lipanj 1945. godine

rubovi plakata su na mnogim mjestima pokidani

vlasništvo: NSB

Shematizirano oblikovan muškarac raširenih nogu i ruku, koje izlaze iz kadra, nalazi se u većem gornjem dijelu. Jačom, crnom obrisnom linijom izvedene su bitne naznake tijela, koje je postavljeno en face, a glava je u desnom profilu. U odnosu na tijelo glava je disproporcionalno smanjena. Na prsima je velika, pravilna zvijezda petokraka. Paralelne linije uz granicu desnog obrisa sugeriraju niz takvih likova. Brojke (oznake datuma) su u gornjem desnom i lijevom dijelu, a najveći tekstovni dio smješten je u izdvojenom okviru, u donjoj šestini kadra. Manja slova prelaze preko većih tamnijih, i djelomično stvaraju zabune u čitanju.

Prvi kongres omladine Hrvatske održan je od 17. do 21. lipnja 1945. u Zagrebu. Ocijenjen je doprinos antifašističke omladine Hrvatske u borbi protiv neprijatelja, djelovanju na fronti i među narodom, posebno u širenju komunističke ideologije. Određeni su budući pravci djelovanja omladinske organizacije u privrednom, kulturnom i političkom životu.

Zdenko Venturini

52. ŽIVJELA / 27. godišnjica / velike / OKTOBARSKO / REVOLUCIJE

Štamparija "Primorski vjesnik", 1944.g.

linorez u tri boje (smeđa, crna, crvena)

562 x 434 mm

sign. na prikazu l.d.: ZV

rubovi papira su oštećeni, a vide se i tragovi presavijanja

vlasništvo: MRNH, P-inv.br. 39

Figuralni i tekstovni prikaz se prožimaju. Prikaz čini geografska karta Jugoslavije i dva vojnika koja dolaze energičnim i "brzim", pokretom. Zahvaćeni su u lijevom profilu, a oblikovani crnim površinama, sa svijetlim linijama. Bez naznaka detalja. Ističe se samo crvena zvijezda na šljemu, odnosno kapi. U podignutoj ruci prvi drži pušku, a drugi bajunetu. Noge su vidljive do koljena.

(O značaju i obljetnicama Oktobarske revolucije vidi br. 16, 37 i 55)

Emil Vičić (?)

53. Živjela / 27-GODIŠNJICA VELIKE / OKTOBARSKO / REVOLUCIJE!

tekst na prikazu, gore: OKTOBAR 1917 / OKTOBAR 1944 / SSSR

1944. g., izdanje štamparije "Vjesnika"

linorez (crno, svijetlo-zeleno, crveno)

650 x 400 mm

plakat je restauriran u laboratoriju za restauraciju i konzervaciju AH

vlasništvo: MRNH, P-inv.br. 25

Glavni dio prikaza čini vojnik u energičnom pokretu (gornji dio tijela je u lijevom tričetvrt-profilu, a nogama se okreće naprijed). Oblikovan je crnim ploham bez određenijeg diferenciranja dijelova. U desnoj ruci drži pušku, a lijevu je stisnuo u pesnicu. Čizmama gazi po zmijsi (ornamentalno ukrašenoj kukastim križevima). Postavljen je dijagonalno, a to usmjerenje prati i velika crvena zastava iza njega. Na trakama, koje su sastavni dio zastave, piše: OKTOBAR 1917/OKTOBAR 1944, a desno su veća slova: SSSR.

(O značaju i obljetnicama Oktobarske revolucije vidi br. 16, 37 i 55)

nepoznati autor

54. Svi u borbu za slobodu / HRVATSKE!

linorez u dvije boje (crna, narandžasta)

575 x 632 mm

oslobođeni teritorij Hrvatske

sign. nema

papir je oštećen po rubovima i požutio je, a postoje i tragovi presavijanja

vlasništvo: MRNH, P-inv.br. 51

Muškarac i žena prikazani su do pojasa i to tako da je lice u strogom desnom profilu, a gornji dio tijela muškarca je postavljen frontalno. U ispruženoj ruci žena drži zastavu, a muškarac podržava remen puške na ramenu. Oboje imaju partizansku kapu na glavi. Izvedeni su jasnim potezima i kontrastima svijetlih i tamnih dijelova. Tekstovni dio je iznad i sastoji se od pisanih i štampanih narandžastih slova raspoređenih u dva reda.

(O mobilizacijskom aspektu NOB-e vidi br. 19)

nepoznati autor

55. ŽIVJELA / OSLOBODILAČKA CRVENA ARMIIJA / ČEDO VELIKOG OKTOBRA

plakat je otisnut na tanjim glatkim papirima u tri različite boje: svijetloželenoj, narandžastoj i plavoj

linorez u dvije boje (crna, crvena)

700 x 565 mm

sign. sr.d.: Izdanje Agitpropa CK KPH

plakat je oštećen lijepljenjem, a na nekim je mjestima nagužvan

vlasništvo: MRNH, P-inv.br. 26

Prikaz je koncentriran u lijevi, gornji dio kadra. Kompoziciju čini: vojnik sa šljemom na glavi i obučen u uniformu s petokrakom na lijevom rukavu; zmija sa znakom kukastog križa; žrtva

muškarac na podu sa zabačenom glavom i rukama koje se grčevito bore protiv opasne nemani. Vojnik probija zmiijin vrat. Oblici su izvedeni kratkim, britkim potezima u stalnom kontrastiranju. Dramatičnost prikaza pojačana je smionim prostornim rasporedom i skraćenjima. Iza je velika, crvena zvijezda petokraka. Crvena, štampana slova su dolje, te zajedno sa zvijezdom, zbog svog plošnog izraza, još više naglašavaju iluzionizam prikaza.

Crvena armija je osnovana 28. siječnja 1918. godine Dekretom Savjeta narodnih komesara kao oružana snaga nove sovjetske vlasti, kao regularna armija. Sredinom rujna 1918. godine pod oružjem je bilo preko 450.000 ljudi kojima je rukovodio Revolucionarni vojni savjet republike. Poslije građanskog rata pristupilo se reorganizaciji armije koja se ubrzo smanjuje od 5.500.000 ljudi u 1920. godini na 610.000 ljudi krajem 1923. godine, da bi taj broj kasnije postepeno počeo rasti. Crvena armija 1946. godine mijenja ime u Sovjetsku armiju.

nepoznati autor

56. Hitlerova / Njemačka / bit će uskoro / uništena

tekst ispod prikaza: Naš je cilj da uništimo njemački militarizam i nacizam i da ostvarimo trajni mir na čvrstim temeljima. Izjavili su na Krimskoj konferenciji

ČERČIL RUZVELT STALJIN

proljeće 1945. godine, oslobođena Slavonija

linorez (crna boja)

515 x 416 mm

sign. sr.d.: Izdanje Oblas.odбора JNOF-e za Slavoniju

plakat je otisnut na tanjim, glatkim papirima u tri različite boje (ljubičasta, žuta, narandžasta)

vlasništvo: MRNH, P-inv.br. 48

S lijeve i desne strane, dijagonalno usmjereni, dolaze tenkovi na kojima su zastave saveznika; SSSR-a, Velike Britanije i SAD-

a. Po sredini su u vertikalnom nizu popucana slova "Njemačka". Na vrhu, iza slova, za koja se ujedno i pridržava, nalazi se karikaturno izveden lik Hitlera. Jačom crnom linijom naznačeni su južni, geografski obrisi Njemačke. Tekstovni dio je gore lijevo, a citat sa Krimске konferencije dolje, ispod prikaza.

Konferencija na Jalti (na Krimu) održana je od 4. do 12. veljače 1945. radi dogovora Staljina, Roosevelta i Churchila o koordinaciji vojnih operacija, podjele Njemačke na okupacione zone i ulaska SSSR u rat protiv Japana, o daljnjem razvoju OUN, te o pitanju balkanskih zemalja. U tom smislu odlučeno je da se ostvare točke sporazuma između predsjednika Nacionalnog komiteta u Londonu Šubašića o stvaranju jedinstvene jugoslavenske vlade, te o proširenju AVNOJ-a članovima posljednje Skupštine Jugoslavije koji nisu surađivali s okupatorom.

nepoznati autor

57. NEPISMENI! / Naučite svi čitati i pisati // Pismenost jača i olakšava / borbu za slobodu!

oslobođeni teritorij Hrvatske

linorez u dvije boje (crna, crvena)

428 x 292 mm

sign. nema

plakat je otisnut na pakpapiru, postoje oštećenja od bušenja

vlasništvo: MRNH, P-inv.br. 42

Grupa naroda i vojske, stoji okrenuta leđima i gleda u školsku ploču. Volumeni su naznačeni kontrastima svijetlih površina i tanjih krivudavih isječaka. Na desnoj strani pojavljuje se velika ruka s olovkom, koja pokazuje naslov plakata "Nepismeni ...". Na crnoj ploči, preko koje prelaze svijetle, horizontalne linije, piše: "B-borba/T-Tito". Svi su oblici izvedeni sigurnim i jasnim potezima. Rukopisna i štampana slova crvene boje nalaze se iznad i ispod glavnog prikaza.

(o prosvjetnom radu u NOB-i vidi br. 20)

nepoznati autor

58. I I i / Idemo u / školu svi!

oslobođeni teritorij Hrvatske, 1944 I.d.: Štamparija "Vjesnik"

litografija u tri boje (crna, crvena, zelena)

455 x 635 mm

sign. nema

papir je požutio

vlasništvo: MRNH, P-inv.br. 45

Kompozicija je podijeljena na lijevu i desnu stranu. U prvom planu su dvije učenice, okrenute leđima, koje sjede na podu i prate vojnika — učitelja. On desnom rukom i kažiprstom pokazuje na slova ispisana na školskoj ploči. U drugom planu je narod u pokretu sa transparentima u rukama. Svi su oblici izvedeni uglavnom plošno i bez detaljiziranja. Plastičnošću se izdvajaju samo likovi učenica. Vojnik je izveden siluetno i svjetlo-zelene je boje; ploča je crna ploha (ide kroz visinu cijelog kadra), a narod je sugeriran fragmentima crvene i svijetlo-zelene boje. Tekstovni dio je dio samog likovnog prikaza. To su, naime, svijetla, pisana slova na crnoj površini: "I I i idemo u školu svi!".

(O prosvjetnom radu u NOB-i vidi br. 20)

nepoznati autor

59. HRVATSKI SINOVI, KAD SLUŽBE U / HRVATSKOJ VOJSCI, SLUŽE SAMO / HRVATSKOM NARODU / POGLAVNIK

litografija u tri boje (zeleno-plava, crvena)

Zagreb, 1944. godine

na poleđini piše: "Promičba 1944"

945 x 618 mm

sign. autora: nema, d.d., ispod tiska: I G O

vidljivi su tragovi uleknuća od presavijanja

vlasništvo: AH

Gigantizirani pojedinac, vođa, poglavnik, lider, Pavelić, nalazi se u središtu vertikalno postavljenog kadra. Tijelo i glava prikazani su u desnom tričetvrt profilu. Odjeven je u uniformu, na glavi ima kapu, a na nogama visoke čizme. Pozadinu čine redovi vojnika. U donjoj polovici kadra, sa svake strane, radijalno su postavljene četiri kolone koje se perspektivno smanjuju i završavaju na bijelom, "aureolnom" pojasu Pavelićeva lika. U gornjem dijelu jedna široka kolona dolazi iz lijevog kuta i ide naprijed, a nekoliko neprijateljskih aviona je u desnom kutu. Raznolikost usmjerenja čini pozadinu dinamičnom. Tekstovni dio je citat iz Pavelićeva govora i nalazi se uz donju granicu. Čine ga crvena štampana slova jednake veličine, a raspoređena u tri reda.

Organizaciju oružanih snaga Nezavisne države Hrvatske čine tri formacije:

1. Oružništvo, formirano od bivše jugoslavenske žandarmerije. Isprva je dio domobranstva, a 1942. godine reorganizira se u okviru Ustaške vojnice;
2. Ustaška vojnica posebna je stranačka oružana vojna organizacija ustaškog pokreta, na čelu joj je Glavni stožer;
3. Domobranstvo čini glavninu oružanih snaga NDH, predstavlja redovnu vojsku koja se stvarala putem regrutacije i mobilizacije.

(o Anti Paveliću vidi br. 96)

nepoznati autor

60. HRVATSKI VOJNIK GDJE GOD SE BORI // ČUVA SVOJ DOM

offset u tri boje (zeleno, crna, žuta)

950 x 625 mm

na poleđini piše: "Rožankovski, Zagreb, 1944."

sign. autora: nema, d.d., IGO

vidljivi su tragovi presavijanja

vlasništvo: AH

U donjem desnom dijelu vertikalno postavljenog kadra nalazi se lik ustaškog vojnika. Prikazan je do pojasa u lijevom profilu. Na glavi ima šljem s ustaškim grbom, a na ramenu pušku. Oblik izlazi iz kadra pa je tako krajnje približen promatraču. Geometriziranim i shematiziranim kontrastima svijetla i sjene sugerirane su naznake volumena. Iznad, lijevo od vertikalne osi, nalazi se lik žene s djetetom u naručju. Oblik je definiran širokim, svijetlim potezima i zahvaćen u desnom tričetvrt profilu. Tekstovni dio čine štampana, svijetla slova uz donju i gornju granicu.

nepoznati autor

61. JEDAN ZA SVE, SVI ZA JEDNOGA

litografija u više boja (crvena, smeđa, narandžasta)

992 x 696 mm

sign. nema

oznaka d.d. P1/F/2/K/1244

na poleđini piše olovkom: Rožankovski XII.44.

postoje oštećenja po rubovima, a i tragovi presavijanja

vlasništvo: AH

Većim dijelom vertikalno postavljenog kadra dominira prikaz ozbiljnog vojnika sa šljemom na glavi i puškom prebačenom o desno rame. Lice je en face, a gornji dio tijela u lijevom tričetvrt profilu. Izveden je širokim, brzim linijskim potezima. U donjem dijelu kadra nalaze se likovi, ustvari reprezentanti pojedinih djelatnosti (intelektualac s naočalama, radnik sa čekićem, medicinska sestra u uniformi, žena koja prede, radnik s kosom prebačenom na desno rame). Tekstovni dio čine štampana slova u jednom redu sasvim pri dnu kadra.

nepoznati autor

62. POJAČAJ SVOJ RAD, // DA SKRATIŠ RAT!

litografija u dvije boje (crvena i crna)

948 x 615 mm

na poleđini piše olovkom: "Promičba 1944"

dolje, sasvim pri dnu piše olovkom: "Partizanska kontraparola: pojačaj brzinu, da preskočiš minu (za željeznicu)"

vidljivi tragovi presavijanja

vlasništvo: AH

Vertikalno postavljenim kadrom dominira lik odlučna mlađeg muškarca kako zamahuje čekićem i kuje na nakovnju. Oblikovan je brzim i sigurnim potezima, a zahvaćen samo do struka. U pozadini je siluetni prikaz hrvatskog vojnika sa šljemom na kojem je oznaka hrvatskog grba. Tekstovni dio je gore i dolje i čine ga štampana slova.

nepoznati autor

63. 1943 // NDH // HRVATI / SLOBODNI NA SVOME / POVIESTNOM PODRUČJU

litografija u više boja (crvena, zelena, žuta)

946 x 630 mm

na poleđini piše: "Zagreb 1943 Rožankovski"

vidljivi tragovi presavijanja i djelomično oštećeni rubovi

vlasništvo: AH

Figuralni prikaz čini hrvatski vojnik odjeven u dugi vojnički kaput, sa šljemom na glavi i puškom prebačenom na desno rame. Tijelo je en face, a glava u lijevom profilu. Iza njega je geografski prikaz s tekstovnim objašnjenjem "NDH", a gore desno je oznaka 1943. godine. Tekstovni dio nalazi se dolje, i to raspoređen u tri, odnosno četiri reda malo zakošena prema gore desno.

nepoznati autor

64. NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA / JEST I OS-

TAT ĆE SELJAČKA DRŽAVA / POGLAVNIK

Zagreb, 1944. godine

litografija u dvije boje (crno-smeđa i žuta)

946 x 932 mm

sign. nema

na poleđini piše: "Promičba 1944."

postoje oštećenja od presavijanja, a na nekim mjestima su pokidani rubovi

vlasništvo: AH

Gotovo cijelu visinu vertikalno postavljenog kadra ispunjavaju glave ljudi iz naroda. Vesele fizionomije seljaka i radnika okružuju lik Pavelića koji je zahvaćen do pojasa i koji se izdvaja položajem i veličinom. Dolje su i gore u uskom horizontalnom pojasu prizori s rada naselu (kopanje, oranje, odvoženje sijena ...). Tekstovni dio nalazi se sasvim pri dnu i čine ga štampana, žuta slova raspoređena u dva reda. S lijeve i desne strane, kroz cijelu visinu kadra ide uža traka s linijski oblikovanim etnografskim i folklornim predmetima: vrčem, kolijevkom, stolicom, gajdama, itd.

Tekstovni dio plakata citat je iz govora Ante Pavelića, koji je i u svojoj Poslanici članovima Hrvatskog državnog sabora od 23. veljače 1943. pisao: "Mi smo seljački narod, pa je seljačko gospodarstvo najveći čimbenik u našem narodnom životu".

nepoznati autor (vjerojatno Ferdo Bis)

65. 1941.10.IV.1944 / BORBA • NEZAVISNOST • CJELOKUPNOST

litografija u tri boje (zeleno-plave, crvena i crna)

950 x 630 mm

na poleđini piše: "Promičba", 1944. godina

sign. autora: nema, d.sr. IGO 219

postoje tragovi od presavijanja

vlasništvo: AH

U središnjem dijelu vertikalno postavljenog kadra nalazi se izrazito geometrizirani i stilizirani lik vladara s mačem u podignutoj desnoj ruci. Oštrica mača okrenuta je prema dolje i stoji u strogoj vertikalnoj liniji. Lice je također izvedeno pravilnim, ujednačenim linijskim potezima. Na glavi ima krunu, a na prsima i na trbuhu su elementi ustaškog grba, slovo "U" u prepletu i veći okvir u obliku slova "U" ispunjen šahovnicom. Gornja granica lika se vidljivo odvađa od pozadine, koja je u tom dijelu rasvijetljena. Donja se granica, međutim, ne razaznaje, već se stapava pozadinom. Velike brojke (oznake obljetnice) i štampana crvena slova raspoređeni su u dva reda i nalaze se u donjem dijelu kadra.

Propagandni plakat izdat u povodu treće godišnjice proglašenja Nezavisne države Hrvatske. "Ovu zemlju osvojili smo mačem i krvi, mi smo si svjestni da je samo mačem u rukama možemo čuvati. Tu smo bili, tu smo danas, tu ostajemo na vekove, dok nas bude pratila milost Svevišnjega i grijalo hrvatsko sunce" (iz govora Slavka Kvaternika 27. veljače 1942.)

nepoznati autor

66. SLAVLJE SLOBODE / SLIKOPISNI PRIKAZ RADA I VELIČANSTVENE PROSLAVE / PRVE GODIŠNJICE NDH U ZAGREBU / I U POKRAJINI

Proizvodnja "Hrvatski slikopis" Zagreb

litografija u više boja (plava, smeđa, crvena)

1000 x 685 mm

sign. autora nema, d.d. ispod tiska: "Tisk.Hrvatskog državnog tiskarskog zavoda"

Zagreb, 1944. godine

na poleđini piše: "Promičba 1944"

postoje uleknuća od presavijanja

vlasništvo: AH

Fotomontažnim postupkom spojeno je nekoliko različitih prizora. Dolje desno je lik muškarca na konju. Muškarac je odjeven u nošnju alkara, a konj je također okićen. Gore lijevo je crkva Sv. Marka, a dijagonalno položen od lijeva na desno, alitako da se savija iza crkve, je fotografski film sa sekvencama iz svakodnevnog života NDH (arhitektura, smotre, parade, rad na polju, ljepote zemlje

...). Iznad crkve je kružni "rasvijetljeni" dio na kojem se nalazi slovo "U" u stiliziranom, linijskom prepletu. Tekstovni dio je dolje u kadru i sastoji se od crvenih štampanih slova, raspoređenih u 4 reda. Najveća slova odnose se na naslov filma.

Film je proizveo "Hrvatski slikopis" (Croatia film), osnovan 19. siječnja 1942. kao državni ured za proizvodnju i uvoz filmova sa sjedištem u Zagrebu. Okružnicom Ravnateljstva za film upozoravalo se na filmsku reklamu, koja mora biti "ozbiljna i primjerena", "kojom će se na stvaran način iztknuti sadržaj i značenje slikopisa, pa čak i njegova tendencija, ako je ona pohvalna i korisna i u duhu novog vremena". Tražila se posebna pažnja pri izboru slika za plakate. "Slikopisnu reklamu treba voditi drugačije nego do sada. U njoj moraju također doći do izražaja nov duh i novo vrieme, koji će se iz dana u dan sve više osjećati u svietlu slikopisa u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj." — (citati iz Spomen knjige prve obljetnice NDH, izd. Državni izvještajni i promičbeni ured u Zagrebu, 1942. godine.)

nepoznati autor

67. EUROPA / PROTIV / 1918 / za slobodu / i KULTURU

offset u tri boje (žuta, narandžasto-crvena i crna)

964 x 638 mm

oznaka tiskare d.d.: "Tipografija Zagreb", u kvadratiću d.l.: "PSK/P1.2"

sign. nema

vlasništvo: MRNH, P-inv.br. 209

Na žutoj podlozi, djelomično zatamnjenom u donjem dijelu, ističu se velike brojke 1918. godine, čiji kolorit iz crvenoga prerasta u žuti. Brojke su položene malo ukoso i naglašene zatamnjenim bridom koji tako stvara utisak plastičnosti.

Godina 1918. označava završetak Prvog svjetskog rata, poraz Centralnih sila i njihovih saveznika, odnosno pobjedu sila Antante i Oktobarske revolucije u Rusiji. Došlo je do novog rasporeda snaga i izmijenjenog međunarodnog poretka. Poražene snage prisiljene su vratiti ili ustupiti određene teritorije, dolazi do potpunog ili ograničenog razoružanja, plaćanja visokih ratnih reparacija, gubitka kolonija. Kao reakcija na takvo stanje, narasta u Njemačkoj nacionalsocijalizam, u Italiji fašizam, što će generirati novim sukobom koji dovodi do Drugog svjetskog rata. Hitler je započeo prekrjanje političke karte Europe i uvođenje svog novog europskog poretka.

nepoznati autor

68. BOŽIĆ / 1944 // NJIH KOJI SE BORE ZA HRVATSKE SPAS. / SJETIMO SE SADA, JER SU DIO NAS! OMOTI I DAROVI HRVATSKIM VOJNICIMA PREDAJU SE OD 6-16. XII.1944 / U ZAPOVJEDNIŠTVU POMOĆNE ŽENSKE SLUŽBE P.T.S-a. ZVONIMIROVA 8 / OD 8 - 14 SATI. NOVČANI PRILOZI NA ČEK. RAČUN POŠT. ŠTED. BR. 49.502

litografija u više boja (crvena, zelena, crna)

950 x 610 mm

sign. autora nema

na poleđini piše: "Rožankovski, XII. 44."

Zagreb, 1944. godine

postoje uleknuća od presavijanja

vlasništvo: AH

Geometrizirana i stilizirana glava vojnika sa šljedom nalazi se u

donjoj polovici vertikalno postavljenog kadra. Dijagonalno nasuprot nalazi se shematizirani ustaški grb. Iz donjeg lijevog kuta radialno se šire tri borove grane kroz cijelu širinu i visinu. Riječ "Božić" sastoji se od vertikalno poredanih štampanih slova smještenih uz gornju, desnu granicu kadra. Veći tekstovni dio nalazi se dolje i sastoji od manjih štampanih slova raspoređenih u 5 redova.

nepoznati autor

69. NACIONALNA / SVIEST / SE BUDI!

litografija u više boja (tamno plava, žuta i crvena)

995 x 700 mm

sign. nema

na poleđini piše olovkom: "Rožankovski, Zagreb, I.II.45"

vidljivi tragovi presavijanja

vlasništvo: AH

Ekspresivni prikaz velikog medvjeda nabodenog na brojna sječiva dominira vertikalno postavljenim kadrom. Sječiva izlaze iz pojedinih dijelova zemaljske kugle nad kojom se i nadvila ranjena životinja. Na svijetlom krznu medvjeda je oznaka crvene zvijezde petokrake. Tekstovni dio čine veća štampana crvena slova što se nalaze dolje desno raspoređena u tri reda.

nepoznati autor

70. ŽIVEO DRUG TITO / ŽIVELA / BRATSKA / CRVENA-ARMIJA / ŽIVELA MIROLJ / UBIVA SOVJETSKA / RUSIJA (ćirilica)

litografija u više boja (smeđa, crvena, žuta, zelena)

Zagreb, početak 1945. godine

995 x 695 mm

na poleđini piše: "Rožankovski I.II.45."

sign. autora nema

vlasništvo: AH

U prvom planu vertikalno postavljenog kadra nalazi se lik žene poderane haljine, raščupane kose i grčevito ispružene ruke. Položena je dijagonalno, i to tako da je zabačena glava na desnoj strani. U drugom planu, na lijevoj strani je karikaturalno izveden lik vojnika. Okrenut je leđima, obučen u dugi, tamni kaput, na glavi ima kapu s crvenom zvijezdom. Lice animalnih karakteristika zahvaćeno je u lijevom profilu. Na djelomično naznačenom porušenom zidu nalazi se tekstovni dio u formi grafita. Da bi poruka ideologijski bila još jasnija, taj je dio ispisan ćirilicom.

nepoznati autor

71. Ali to se neće / nikada dogoditi!

litografija u više boja (smeđa, žuta, zelena, crvena)

zbog veličine plakat je otisnut u dva dijela

vidljiva su uleknuća od presavijanja

sign. autora: nema, d.l.: P.S.K.Pl. 16

1500 x 1092 mm

vlasništvo: AH

Lik robusnog, neurednog vojnika koji vodi zaplakanu djevojčicu nalazi se na desnoj strani vertikalno postavljenog kadra. Odjeven je u dugi poderani kaput, a na glavi ima kapu na kojoj je velika petokraka zvijezda. Gazi po ustaškom grbu. Gleda na lijevu stranu, gdje je na velikoj svijetloj površini, u formi novinske stranice ili nekog proglasa, smješten veći tekstovni dio: "Radnici! Seljaci! Građani! Englezka hoće vašu smrt!", s izrazitim antipropagandnim karakterom. Iznad su u gornjem lijevom dijelu, tankim linijama naznačeni obrisi "nacerenih" lica Churchilla i Roosevelta. Pozadinu vojniku banditu i djevojčici čini zapaljeno selo i zgarišta. Poruka plakata nalazi se uz donju granicu ispisan

crvenim slovima.

nepoznati autor

72. (plakat je bez tekstovnog dijela i naslova)

litografija u dvije boje i nekoliko tonaliteta (žuta, crna)

860 x 615 mm

d.d. sa str. oznaka: x/5/10-216-5k

vlasništvo: AH

Figuralni prikaz čini veliki raskriljeni orao i vuk sa razjapljenim čeljustima. Postavljeni su dijagonalno, i to tako da iz povišenog lijevog kuta orao, s velikim kandžama i otvorenim kljunom, napada razjarenog vuka koji je svoje prednje noge postavio na geografski prikaz SSSR-a. Dramatičnost je sugerirana kompozicijskom postavom dviju suprotstavljenih životinja, te njihovim grabežljivim svojstvima. Tako je zapravo animalnim simbolima ispričana priča sukoba Njemačke i SSSR-a.

nepoznati autor

73. POLJSKA / SRBIJA / BUGARSKA

Zagreb, 1944. godina

litografija u tri boje (smeđa, crveno-narandžasta, plava)

1000 x 700 mm

sign. nema

na poleđini piše olovkom: "Rožankovski XII. 44"

vlasništvo: AH

Iz pauka, što se nalazi u gornjem desnom kutu vertikalno postavljenog kadra, radialno se širi mreža linija. Na leđima pauka je oznaka srpa i čekića, a na gusjenicama u njegovoj lizini piše: "Poljska", "Srbija", "Bugarska". Dijagonalno suprotno postavljena je ruka s nožem koji reže paukovu mrežu. Na ruci je otisnut ustaški grb. Pozadina je tamno-smeđa, a ostali oblici su izvedeni u nijansama narandžasto-crvene.

nepoznati autor

74. RAZMISLI!

litografija u više boja (crveno-narandžasta, zelena, smeđa)

950 x 620 mm

sign. nema

plakat je na više mjesta nagužvan, a postoje i uleknuća od presavijanja

vlasništvo: AH

Vertikalno postavljen kadar ispunjen je raznolikim oblicima koji su komponirani po principima fotomontažnog postupka. Dolje lijevo je otvorena knjiga na kojoj piše "Kultura Hrvata kroz 1000 godina", na vertikalnoj osi nalazi se prikaz spomenika Ivana Meštrovića "Majka Hrvata", a iza toga spomenik Grgura Ninskog. Lijevo, u izrazito perspektivnom smanjenju je zagrebačka katedrala, a nasuprot njoj ruševine kuća, od kojih na jednoj piše: "škola". Na svim tim oblicima nadvija se velika grabežljiva ruka s oznakom srpa i čekića. Osim veličinom i položajem, ova je ruka istaknuta i narandžasto-crvenom bojom. Svi figuralni elementi izvedeni su u jačem ili slabijem stupnju plasticiteta, jedino je tekstovni dio krajnje plošan.

nepoznati autor

75. UDRI TI NJEGA, / DOK NIJE ON TEBE!

Zagreb, 1944. godina

litografija u više boja (crvena, plava, žuta, smeđa)

955 x 635 mm

sign. nema

na poleđini piše olovkom: "Rožankovski XII. 44"

vlasništvo: AH

Veliki čekić sa oznakama zvijezde, srpa i čekića, nalazi se u gornjem lijevom kutu vertikalno postavljenog kadra. Usmjeren je dijagonalno i udara po glavi muškarca odjevenog u narodnu nošnju. Svojim položajem lik seljaka pro-

dužava osnovno usmjerenje od gornjeg lijevog kuta prema donjem desnom. Pozadina je potpuno čista, bez ikakvih naznaka, a tekstovni se dio nalazi gore desno i čine ga svijetla slova raspoređena u dva reda.

nepoznati autor

76. Tko / visoko leti, / taj / NIZKO pada

Zagreb, 1945. godine

litografija u više boja (crvena, plava, zelena)

998 x 697 mm

na poleđini piše: "Tiskara Šufflaya, 3.V.45"

sign. nema

postoje oštećenja od presavijanja, na mnogim mjestima papir plakata je nagužvan

vlasništvo: NSB

Na vrhu ljestava nalazi se karikaturalno prikazan lik Staljina kako ispruženim rukama stremi ka balonu na kojem piše "pobjeda". Dolje lijevo, na valjkastom postamentu s oznakom američke i engleske zastave nalaze se likovi Roosevelta i Churchilla. Oni popucanim užetom podržavaju te ljestve, na kojima između ostalog piše: "laž, krvava diktatura, umorstva, uništenja, mržnja, tiranija". Kontrastnim, dijagonalnim usmjerenjem, te nekim elementima radnje sugerirana je napetost. Dolje je naznačeno polje lubanja, a gore lijevo, u razvedenom plošnom obliku, smješten je glavni tekstovni dio.

nepoznati autor

77. Sarajevo / Trebinje / Priedor / Mostar

litografija u tri boje (žuta, crvena, crna)

1005 x 715 mm

sign. autora nema, d.l. ispod tiska: PSK 57

na poleđini piše: "Tipografija Zagreb 4.III 44"

vidljivi su tragovi presavijanja, djelomično su pokidani rubovi

vlasništvo: AH

Vertikalno postavljenim kadrom dominira karikaturno izveden lik Roosevelta s bombama u ruci. Baca ih po gradovima koji su naznačeni orijentalnom arhitekturom, u donjem, uskom horizontalnom pojasu. Gore, desno je crvenim linijskim potezima izveden lik Staljina. Tekstovni dio čine imena gradova raspoređena u 4 koso položena reda, i to tako da prelaze preko naznačene arhitekture.

nepoznati autor

78. OVAKO / ONI POMAŽU PARTIZANE

litografija u dvije boje (tamno-plava, žuta)

950 x 615 mm

sign. g.1.: IGO 218

postoje oštećenja po rubovima plakata i tragovi od presavijanja

vlasništvo: AH

Figuralni prikaz čini majka s djetetom u naručju kako panično bježi pred naletom bombi na kojima su oznake američke i engleske zastave. U pozadini je sumarnim potezima i crtačkom linijskom postupkom prikazana porušena arhitektura. Ekspresivnim kontrastom žute i tamno plave boje ostvarena je vrlo smiona koloristička kompozicija. Tekstovni dio čine štampana slova položena malo u koso i smještena sasvim dolje u vertikalno postavljenom kadru.

nepoznati autor

79. POSLJEDICA PREGOVARA: / "ENGLJESKA KAPITULIRALAPRED MOSKVOU!"

/ PREPUŠTANJE BALKANA SOVJETIMA POKAZALO JE, DA ENGLEZKA DANAS VIŠE NEMA /

SNAGE, DA KAO TOBOŽNJA ZAŠTITNICA EUROPE NASTUPA PROTIV BOLJŠEVIZMA /

offset u dvije boje (crvena, crna)

1000 x 706 mm

sign. autora nema, d.1., ispod prikaza: PSK 33

na poleđini piše: "Zagreb 1944. Tipografija"

vidljivi tragovi presavijanja

vlasništvo: AH

Veća površina gornjeg dijela vertikalno postavljenog kadra ispunjena je karikaturnim prikazima Staljina kao majmuna, svinje, krvnika i lešinara na srpu i čekiću i sličnim postamentima. Pojavljuje se i lik Churchilla kako sigurno stoji i rukom pokazuje spomenute likove Staljina, i u donjem središnjem dijelu, gdje leđima okrenut kleči pred Staljinom. Tekstovni dio je odvojen od ilustrativnog i nalazi se sasvim dolje. Čine ga štampana slova, različite veličine, raspoređena u 4 reda.

Na konferenciji Roosevelta, Churchilla i Staljina u Teheranu 28. studenog do 1. prosinca 1943. postignuta je puna suglasnost o obimu i vremenu operacija koje je trebalo poduzeti s istoka, zapada i juga za potpuno uništenje njemačkih trupa.

nepoznati autor

80. SPORAZUM

litografija u više boja (crvena, žuta, plava, zelena)

956 x 632 mm

sign. nema

na poleđini piše: "Rožankovsky za III 45."

postoje tragovi presavijanja i lijepljenja

vlasništvo: AH

Prikaz čine tri karikaturno oblikovana lika: Churchill i Roosevelt sa bočnih strana bačve

i Staljin na vrhu. Sva trojica pokušavaju zaustaviti mlazove vode koja izlazi iz bačve. Na gornjem dijelu između dva obruča je tekstovni dio sa riječi "Sporazum". Način oblikovanja i raznolik koloristički izbor čine plakat vrlo atraktivnim.

Konferencija u Jalti (na Krimu) 4-12. veljače 1945. održana je radi sporazuma Staljina, Roosevelta i Churchilla o koordinaciji vojnih operacija podjele Njemačke na okupacione zone i ulaska SSSR-a u rat protiv Japana.

nepoznati autor

81. Čovjek koji je Hrvatskoj / navjestio rat bombama // AMERIKANCI SU BILI TU ... / DA, AMERIKANCI SU BILI TU. GANGSTERI I UBOJICE ...

offset u dvije boje (crvena i crna)

1130 x 850 mm

na poleđini piše olovkom: Tipografija Zagreb, 4.III.44"

sign. nema

vidljivi tragovi presavijanja, a djelomično su oštećeni rubovi

vlasništvo: AH

U gornjem lijevom dijelu vertikalno postavljenog kadra nalazi se fotografski portret nasmijanog Roosevelta, a desno je stilizirani prikaz bombi. Ispod, na svjetlijoj pozadini je, na manjem desnom dijelu, također fotografski isječak porušene arhitekture i ljudi koji bježe, a na većem lijevom dijelu je opširniji tekstovni dio, poput novinskog izvještaja.

Sporazumom između maršala Tita i Saveznika o pomoći NOB-u, započela su anglo-američka bombardiranja strateških ciljeva. Prilikom nepreciznog bombardiranja željezničke pruge u Zagrebu 1944. godine bilo je i civilnih žrtava.

nepoznati autor

82. RED I RAD // NASILJE I

ZLOČIN

litografija u tri boje (zelena, crvena i žuta)

956 x 630 mm

oznaka tiskare d.d.: "Tipografija, Zagreb"

sign. nema

vidljivi tragovi presavijanja i lijepljenja

vlasništvo: MRNH, P-inv.br. 211

Prizor plakata je kontrastno komponiran. U gornjem, svjetlijem dijelu nalazi se prikaz seljaka kako s plugom i konjima radi na polju. U donjem zatamnjenom dijelu radikalno su raspoređena tri naoružana muškarca koji ciljaju na seljaka. Idilični prizor reda i rada tako uništavaju prikazani razbojnici. Tekstovni dio čine štampana svijetla i crvena slova.

nepoznati autor

83. ŠTO TI JE DRAŽE: / Miran rad ili boljševičko nasilje!

litografija u više boja (crvena, žuta, zelena, plava)

842 x 1175 mm

sign. nema

dolje desno oznaka: P.S.K.P1. 20

na poleđini piše olovkom: "Tipografija Zagreb, 1943"

vidljivi tragovi presavijanja

vlasništvo: AH

Horizontalno položen kadar kompozicijski je podijeljen na desnu i lijevu stranu. Na desnoj je prikaz nakaznog, karikiranog, boljševičkog vojnika s kapom na kojoj se ističe crvena zvijezda petokraka. Iskešena izraza lica, velikim rukama dodiruje geografski prikaz NDH. U svim važnijim gradovima naznačena je vatra. Obrnuto, na lijevoj strani je gotovo idiličan prikaz sretnog i urednog seljaka sa svežnjem žita u rukama. Na geografskom prikazu NDH sada je uz sve važnije gradove prikaz crkvi ili važnijih kulturno-histo-

rijskih spomenika. Tekstovni dio nalazi se dolje i formuliran je u obliku retoričkog pitanja.

nepoznati autor

84. Sabotaža // POSLIEDICA / KOJA / POGAĐA SAMO / DOMAĆE PUČANSTVO

Zagreb, 1943. godina

offset u više boja (crvena, plava, smeđa, žuta)

950 x 640 mm

sign. autora: nema, d.d., ispod prikaza: PSK 25

na plakatu se vide uleknuća od presavijanja, naročito po horizontalnoj osi plakata

vlasništvo: AH

U sredini vertikalno postavljenog kadra nalazi se prikaz praznog tanjura sa žlicom. Postavljeni su malo u koso pa takvo skraćanje i fino nijansirano sjenčanje stvara utisak plasticiteta. Taj utisak još više pojačava to što su ostali oblici izvedeni plošno. Pozadina je geografska karta s označenim područjima NDH na koju pada sjena sa riječi "Sabotaža". Ostatak tekstovnog dijela nalazi se dolje i čine ga crvena, štampana slova. Cijela kompozicija je znalački izbalansirana konfrontacijom plošnoga i prostornoga.

nepoznati autor

85. ROB NIKADA!

litografija u više boja (tamno smeđa, sivo-zelena, plava, žuta)

998 x 698 mm

sign. nema

na poleđini piše olovkom: "Rožankovski I.III.45"

vidljivi tragovi presavijanja i djelomično oštećenih rubova

vlasništvo: AH

U središnjem dijelu vertikalno postavljenog kadra prikazan je muškarac kako kleči na zemlji, i to tako da u ispruženoj desnoj ruci

čvrsto drži hrvatsku zastavu, a u lijevoj spuštenoj ruci ima pušku. Tijelo je zahvaćeno en face, a glava u strogom desnom profilu. Gornji dio košulje je poderan pa se tako vidi golo tijelo s naglašenom muskulaturom. Impresioniraju bogati koloristički tonaliteta pozadine.

nepoznati autor

86. SVI NA IZBORE ZA SABOR / N.R. HRVATSKE / 5.XI. 1950

offset u tri boje (plava, žuta i crvena)

1000 x 710 mm

sign. g.1.: ozeha

oznaka tiskare d.d.: ŠZOPZ 1948/1950

plakat je na više mjesta oštećen, a vidljivi su i tragovi presavijanja i lijepljenja

vlasništvo: MRNH, inv.br. 846

U središnjem dijelu vertikalno postavljenog kadra, na tamno — plavoj podlozi nalazi se prikaz geometrizirane i stilizirane zastave i hrvatskog grba. Tekstovni dio je uz donju granicu, a čine ga štampana svijetla slova. Crnim debljim potezima u liniji slova "C" naznačena je tvornička arhitektura.

Novoizabrani Sabor NR Hrvatske na svom zasjedanju u prosincu 1950. godine usvojio je Zakon o savjetima građana i Zakon o zborovima birača, što je bilo u skladu s preoblikovanjem političkog i privrednog sistema zemlje u smjeru samoupravljanja.

nepoznati autor

87. TAKMIČIMO SE // U ČAST GODIŠNJICE V. KONGRESA KPJ

litografija u tri boje (smeđa, narandžasta i žuta)

1000 x 708 mm

sign. d.d.: ozeha

dolje desno sa str.: ŠZOPZ — 1158/49

vlasništvo: MRNH, inv.br. 839

Horizontalno položenim kadrom dominiraju četiri lika "udarnika", 3 muškarca i jedna žena. Prikazani su u desnom tričetvrt-profilu kako nasmijanog lica i otvorenih usta izražavaju svoje zadovoljstvo. Redom u rukama drže: kramp, lopatu, svežanj žita. Tekstovni dio čine štampana slova smještena uz gornju i donju granicu. Dolje lijevo je zastava sa oznakom: "Autoputa/Bratstvo i jedinstvo/1949."

Plakat je izdat u povodu godišnjice održavanja Petog kongresa KPJ, koji je održan od 21. do 28. srpnja 1948. u Beogradu. Bio je to prvi kongres KPJ nakon dvadeset-godišnjeg razdoblja. Njegova najznačajnija odluka bila je odbacivanje Rezolucije Informbiroa o stanju u KPJ, što je značilo početak prekida sa Staljinom i Sovjetskim savezom.

nepoznati autor

88. 14.IV. / 1949. // ŽIVIO III. KONGRES NARODNE OMLADINE HRVATSKE

litografija u više boja (crveno-narandžasta, plava, žuta, zelena)

sign. d.d. ispod tiska: Štamparski zavod Ognjen Prica,

Zagreb, 1949. godine

986 x 705 mm

rubovi plakata su na mnogo mjesta pokidani, a površina nagužvana

vlasništvo: NSB

Vertikalno postavljenim kadrom dominira lik mlađeg muškarca u punoj visini. Zahvaćen je u lijevom tričetvrt profilu kako stoji raširenih nogu i ruku. Velika zastava koju drži u rukama dijagonalno se pruža u daljinu. Muškarac je cijelim tijelom nagnut prema natrag, a napetosti pridonosi i spuštene očište. U zadnjem planu, u izrazitom perspektivnom skraćanju,

nalaze se naznake tvorničke arhitekture. Izražajnim kolorističkim kontrastima, prekrivanjem i smanjivanjem oblika, sugerirana je nerealna prostornost. Velike, crveno-narandžaste površine tako-

đer pridonose ekspresivnosti plakata. Oznake datuma smještene su u gornji lijevi kut, a štampana izdužena slova su uz donju granicu kadra.

Treći kongres Narodne omladine Hrvatske održan je od 14. do 17. travnja 1949. u Zagrebu. Kongres je analizirao dotadašnji rad NOH i postavio zadatke naročito u realizaciji Petogodišnjeg plana, socijalističkog preobražaja poljoprivrede, razvoja marksističko-lenjinističke znanosti i izgradnje socijalizma.

nepoznati autor

89. OMLADINO // NAPRIJED!

Zagreb, lipanj 1945.

litografija u više boja (zelena, žuta, crvena)

940 x 618 mm

sign. nema

gore lijevo oznaka olovkom: "Tipografija, 13. VI. 1945"

vidljivi tragovi presavijanja, lijepljenja i bušenja

vlasništvo: NSB

Vertikalno postavljenim kadrom dominira dijagonalno postavljena ruka (iz donjeg lijevog kuta prema gornjem desnom) kako u šaci čvrsto drži čekić. Dijagonalno usmjerenje ruke definira cijelu dinamiziranu površinu, pa je tako gornja lijeva trokutna pozadina ispunjena shematiziranim prikazom tvorničke arhitekture, a donja desna prikazom porušenih zgrada. Crvena štampana slova nalaze se uz gornju i donju granicu kadra, a ova posljednja se smanjuju od lijeva na desno i tako sugeriraju perspektivno skraćanje.

(O značaju omladine i omladinskim kongresima vidi br. 51 i 88)

nepoznati autor

90. ZAGREBAČKI VELESAJAM // Z / V / U ZAGREBU / OD 31.V.-9.VI.1947

litografija u više boja (smeđa, plava, crvena, žuta)

952 x 638 mm

sign. autora nema, d.d. sa str.: "Snaga"

rubovi plakat su na nekim mjestima oštećeni

vlasništvo: MRNH

Kadrom dominira (veličinom, oblikom, položajem) velika kuka okrenuta na lijevu stranu. Oko nje u gornjem dijelu vijori uska traka s naznakom jugoslavenske i ostalih zastava. Dolje desno je nekoliko krupnijih klasova žita, a lijevo u eliptičnom okviru nalaze se slova "ZV" i grb grada. Izdužena slova nalaze se uz gornju granicu.

U Zagrebu je 31. svibnja 1947. otvoren prvi poslijeratni međunarodni sajam. Dotadašnji naziv Zagrebački zbor mijenja se u Zagrebački velesajam. Osim rezultata na obnovi i izgradnji zemlje, iskazana je privredna politika Jugoslavije i plansko usmjerenje na industrijalizaciju i elektrifikaciju.

Crno bijele reprodukcije plakata

Vasilij Petrović-Antipov

91. SVI / NA FRONT / SVE ZA / FRONT!

oslobođeni teritorij Hrvatske, 1944.

linorez u dvije boje (naranđasta i plava)

620 x 425 mm

sign. nema

vlasništvo: MRNH, P-inv.br. 40

Plakat je otisnut na tanjim papirima čija je prednja strana glatka. Dominira vojnik koji se dijagonalno proteže kroz cijeli kadar. Odjeven je u vojničku uniformu, na glavi ima partizansku kapu, u ruci drži pušku, a oko pojasa dvije bombe. Izveden je plavim obrisnim linijama i naranđastim površinama. Iza njega u lučnom pojasu i izrazitom perspektivnom smanjenju ide kolona vojnika.

Slova su iznad i ispod prikaza te bojom, oblikom i položajem prate ostale elemente.

Belizar Bahorić

92. ŽIVIO / 8. // MART / MEĐUNARODNI DAN ŽENA

1945. godina, logor na Smolniku

linorez u dvije boje (crvena i crna)

357 x 265 mm

sign. tiskare, sr.d.: Štamparija "Primorski Vjesnik"
sign. autora, d.l.: Beli

plakat je u lošem stanju, nedostaje veliki komad na desnoj strani dolje, a postoje i oštećenja od lijepljenja 1989. plakat je restauriran u Laboratoriju za restauraciju i konzervaciju Arhiva Hrvatske

vlasništvo: MRNH, P-inv.br. 5

Kompozicija se sastoji od figuralnog (dvije žene zahvaćene do pojasa) i tekstovnog dijela. Medusobno se prožimaju. Žena na lijevoj strani ima glavu povezanu rupcem, a u rukama drži svežanj žita. Partizanka na desnoj strani u podignutoj ruci drži pušku. Lica su im gotovo identična, a ruke disproporcionalne, odnosno uvećane. Gore lijevo su crvena slova koja se u smjeru čitanja smanjuju, a dolje također crvena slova, ali se ta povećavaju.

Zvonimir Faist

93. Crveni cvijet

gore lijevo u kružnom obrisu: "Production Zvezda Film Beograd 1950"

litografija u više boja (žuta, smeđa, zelena)

980 x 705 mm

oznaka tiskare d.d. sa str.: Nakladni zavod Hrvatske Zagreb

sign. g.d. sa str.: ozeha FAIST

plakat je na više mjesta pokidan, vidljivi tragovi presavijanja i lijepljenja

vlasništvo: MRNH

Nekoliko filmskih portretnih prizora dominira vertikalno postavljenim kadrom. Diferencirani su položajem, bojom i veličinama. Tekstovni dio čine svijetla slova uz donju granicu kadra. Koloristički odnosi i način komponiranja čine plakat izražajnim.

Edo Murtić + I.L.

94. ŽIVIO 1. MAJ / SVENARODNI PRAZNIK

litografija u tri boje (plava, naranđasta, smeđa)

1000 x 700 mm

sign. d.l.: Emur + I.L. Olikprop ispod tiska: Nakladni zavod Hrvatske 1924

gornji lijevi kut je pokidan, a postoje uleknuća od presavijanja

vlasništvo: NSB

Iz donjeg lijevog kuta prema sredini gore pruža se dimnjak. Zahvaćen je iz spuštenog očišta, a na vrhu je okićen cvijećem i zastavama. Pozadina je trapezasto podijeljena na donji manji i gornji veći dio. Donji sugerira veliko izorano polje s traktorom, a gornji nebo s oblakom. Svi su oblici izvedeni u formi trapeza i geometrijski položeni tako da se sijeku pod pravim kutom. Štampana, crvena slova nalaze se dolje desno i raspoređena su u dva reda.

Kazimir Ostrogović-Miro

95. PREHRANIMO / NAŠU VOJSKU / Sve za pobjedu!

linorez u dvije boje (crna i crvena)

610 x 446 mm

sign. d.d. na prikazu: Miro

plakat je oštećen na nekoliko mjesta, papir je požutio, a postoje i masne mrlje

vlasništvo: MRNH, P-inv.br. 41

Prikaz je dijagonalno komponiran.

Dolje desno su dvije djevojčice koje na leđima nose torbe s hranom. Oblikovane su većim crnim

i manjim crvenim plohama. Gore lijevo je prikaz bora. Kolona vojnika, okrenutih leđima izvedena je siluetnim crvenim površinama. Na dijagonalno suprotnoj strani ističe se crvena zvijezda petokraka.

nepoznati autor

96. POGlavNIK, OBNOVITELJ HRVATSKE / DRŽAVNOSTI I NEZAVISNOSTI

litografija u dvije boje

955 x 640 mm

sign. nema

na poleđini piše: "Tipografija, Zagreb, 11.VIII.44"

postoje tragovi od presavijanja

vlasništvo: AH

Fotografski portret Ante Pavelića zahvaćen je u lijevom tričetvrtprofilu. Lice ima ozbiljan i odlučan izraz. Na glavi ima kapu, a vidi se i gornji dio košulje, kravate i uniforme s ustaškim oznakama. Na pozadini, iza Pavelićeve glave, nalazi se ustaški grb. Tekstovni dio je smješten sasvim dolje i čine ga štampana, crvena slova, raspoređena u dva reda.

Dr Ante Pavelić (Bradina, 1889 - Madrid 1959)

Advokat u Zagrebu, gdje je 1919. bio izabran za gradskog zastupnika na listi Hrvatske stranke prava (Frankovci), a 1927. i u Narodnu skupštinu u Beogradu. Od 1929. godine je u emigraciji, gdje organizira ustaški pokret. Poslije agresije osovinskih sila na Jugoslaviju u travnju 1941. godine osniva Nezavisnu državu Hrvatsku pod okriljem Njemačke i Italije. Nakon poraza Hitlerove Njemačke bježi u emigraciju, gdje i umire.

nepoznati autor

97. OVAKO BI IZGLEDALA / SUDBINA HRVATA U / DEMOKRATSKOJ / FEDERATIVNOJ JUGOSLAVIJI

litografija u više boja (smeđa, crvena, naranđasta)

995 x 690 mm

sign. nema

postoje uleknuća od presavijanja

vlasništvo: Arhiv Hrvatske

Vertikalno postavljen kadar ispunjen je naturalističkim prizorom grabežljive ptičurine koja kljuje po tijelu muškarca obješena na križ. Ptica se nalazi u gornjem desnom dijelu i stoji na dršci o koju su privezane dvije zastave sa simbolima srpa, čekića i zvijezde. Muškarac na križu nalazi se na lijevoj strani. Odjeven je u seosku odjeću. Ruke su zabačene unatrag, a glavu je usmjerio gore, pa tako osim izraza boli iskazuje još prkos i izdržljivost.

nepoznati autor

98. ZADNJI / DANI / BOLJEŠEVIZMA

litografija u dvije boje (naranđasto-crvena, žuta)

rubovi plakata su na nekim mjestima pokidani

945 x 634 mm

sign. nema

vlasništvo: AH

U gornjem desnom dijelu vertikalno postavljenog kadra nalaze se dvije bombe dijagonalno usmjerene na raspucanu petokraku zvijezdu čija se donja granica gubi i nestaje. Tekstovni dio nalazi se gore lijevo i dolje uz granicu. Čine ga štampana, pravilna slova raspoređena u tri reda.

Skice i studije za plakat

99. Zvonimir Agbaba: *Hrvatska je slobodna*, 1945. tempera, 396 x 500 mm sign. nema vlasništvo: MRNH

100. Edo Murtić: *Studija za plakat*, 1944. tempera, 220 x 155 mm sign. nema vlasništvo: MRNH, inv.br. 863

101. Edo Murtić: *Studija za plakat*, 1944. tempera, 200 x 145 mm sign. d.g.: Murtić vlasništvo: MRNH, inv.br. 865

102. Edo Murtić: *Studija za plakat*, 1944. tempera, 380 x 230 mm sign. nema vlasništvo: MRNH, inv.br. 866

103. Edo Murtić: *Studija za plakat*, 1944. tempera, 200 x 143 mm sign. d.g.: Murtić vlasništvo: MRNH, inv.br. 867

104. Edo Murtić: *Studija za plakat*, 1944. tempera, 248 x 160 mm sign. nema vlasništvo: MRNH, inv.br. 868

105. Edo Murtić: *Studija za plakat*, 1944. tempera, 248 x 168 mm sign. g.l.: Emur vlasništvo: MRNH, inv.br. 869

106. Edo Murtić: *Skica za plakat*, 1944. tempera, 590 x 423 mm sign. nema vlasništvo: MRNH

107. Edo Murtić: *Skica za plakat*, 1945. olovka, ugljen, 230 x 120 mm sign. nema vlasništvo: MRNH, inv.br. 940

108. Edo Murtić: *Skica za plakat*, 1945. pero, tuš, 355 x 275 mm sign. nema vlasništvo: MRNH, inv.br. 941

109. Edo Murtić: *Skica za plakat "Pobjeda"*, 1945. pastel, 266 x 203 mm sign. d.d.: Edo Murtić / Skica za plakat "Pobjede" / neizvedeno / Šibenik 1945 vlasništvo: MRNH, inv.br. 953

110. Zlatko Prica: *Hrvatska je slobodna*, 1945. tempera, tuš, 566 x 428 mm sign. nema vlasništvo: MRNH

111. Zdenko Venturini: *Studija za plakat*, 1944. pero, tuš, 212 x 170 mm

sign. nema vlasništvo: MRNH, inv.br. 275

112. Zdenko Venturini: *Studija za plakat*, 1944. akvarelirani tuš, boja, 480 x 321 mm sign. nema vlasništvo: MRNH, inv.br. 2185

HRVATSKI
POLITIČKI
PLAKAT
1940–1950

BIOGRAFIJE AUTORA

Zvonimir Agbaba

(Zagreb, 12.12.1919.)

Slikar i scenograf. Završio je grafički odsjek na Obrtnoj školi u Zagrebu. God. 1943. odlazi u NOB. Najprije se bavi ilustracijom, a zatim je scenograf kazališne družine ZAVNOH-a. Od 1947. je scenograf, a od 1955. scensko-tehnički direktor u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu. Radio je scenisku opremu za više dramskih i opernih djela. Slikao je krajolike i portrete. Živi u Zagrebu.

Vasilije Petrović Antipov

(Lenjingrad, 2.2.1889 — Ljeskovic, 21.8.1968.)

U Lenjingradu je završio srednju školu likovnog smjera. Od 1921. godine živi u Beogradu, gdje neko vrijeme radi reklame za kinematografe. 1929. godine dolazi u Slavonski Brod. 1934. postaje kustos Muzeja. U NOB-u dolazi 1944. i radi u Propodjelu Okružnog NOO-a Slavonski Brod.

Oto Antonini

(Zagreb, 17.12.1892—15.2.1959.)

Slikar, grafičar i ilustrator. Privatno je studirao u inozemstvu. Osnivač je i ilustrator umjetničko-humorističkog polumjesečnika "Šišmiš", dugogodišnji ilustrator i urednik tjednika "Svijet". Radio je grafičke listove, osnove za reklamu i publicitet, nacрте za poštanske marke i dr.

Belizar Bahorić

(Rijeka, 24.11.1920.)

Završio je kiparstvo na ALU u Zagrebu 1950. godine. God. 1944. odlazi u NOB, gdje radi u Propagandnom odjelu Okružnog NOO-a za Hrvatsko primorje. Likovni je suradnik Primorskog vjesnika. — Bivio se pedagoškim radom, te je od 1962. do 1976. bio direktor Škole primijenjene umjetnosti u Zagrebu. Osim skulpturom, bavi se crtežom, grafikom i oblikovanjem nakita. Živi i radi u Zagrebu.

Ferdinand Bis

(Zagreb, 5.4.1910. — 28.1.1980.)

Studirao na ALU u Zagrebu od 1929. do 1936. godine. Bivio se oblikovanjem plakata, maraka, grafičkom opremom velikih cjelina, opremom publikacija, prospekata, knjiga, te scenografijom za crtane filmove.

Anton Brilly

(Kranj, 26.6.1910—Ljubljana, 29.7.1973.)

Školovao se u Ljubljani, gdje je studirao na Akademiji za primjenjenu umjetnost, a neko vrijeme i u Münchenu. Do 1940. živio u Kranju, a zatim do 1947. u Zagrebu. Izlagao na izložbi Jugoslavenske primijenjene umjetnosti u Budimpešti 1960. Privatno je učio slikarstvo kod Ljube Babića i Omera Mujadžića. Od 1947. do smrti živi u Ljubljani, gdje je radio na školi.

Rudolf Bunk

(Berlin, 1908—Hamburg, 8.7.1974.)

Slikar, školovao se u Berlinu. Godine 1934. bježi pred nacistima i 1938. dolazi u Split. Za vrijeme okupacije radi kao član grupe umjetnika antifašista. U NOB odlazi 1943. Radi u Agitpropu i kazališnoj družini Okruga srednjestolmatinskog otočja. Sa zbjegom odlazi u El Shatt, gdje radi kao scenograf u Centralnoj kazališnoj družini. U splitskom Narodnom kazalištu radi do 1958., kada se vraća u domovinu.

Lela Čermak

(Karlovac, 1.7.1921.)

Diplomirala na ALU u Zagrebu. U NOB_u sudjeluje od 1943. Radi u uredu lista "Naprijed", kasnije u likovnoj grupi Kulturno umjetničkog odjela ZAVNOH-a. Poslije rata posvećuje se restauratorskom zavodu JAZU u Za-

grebu, čiji je voditelj bila od 1968. do 1979. Živi u Zagrebu.

Marijan Detoni

(Križevci, 18.4.1905—Zagreb, 11.5.1981.)

Završio ALU u Zagrebu 1929. Od 1931. godine pripadnik je grupe "Zemlja". U NOB odlazi 1943. godine, vijećnik je ZAVNOH-a i AVNOJ-a. Poslije oslobođenja djelovao je kao profesor na ALU u Zagrebu, pročelnik je njenog grafičkog odjela i član JAZU. U razdoblju 1942-1952. prevladava u njegovom djelu tematika NOB-a sa ciklusom ratnih kompozicija.

Zvonimir Faist

(s. Morović, 16.2.1914.)

Slikar i dizajner. Završio Obrtnu školu 1931. u Zagrebu. Na ALU u Zagrebu diplomirao je 1941. slikarstvo. Bivio se dekorativnim slikarstvom, dizajniranjem ambalaže, a naročito je mnogo radio filmske plakate. Živi i radi u Zagrebu.

H.K.

Nepoznati crtač. Radio u Slavoniji. Provjera je odbačena pretpostavka da se iza inicijala H.K. krije jedno od slijedećih imena: Kiril Halačev, Hajrudin Kujundžić, Hubert Kruljac i Kosta Hlavaty. — Prema nekim indicijama H.K. je poginuo u NOB-i.

Branka Hegedušić-Frangeš

(Zagreb, 15.4.1906—6.12.1985.)

Diplomirala na ALU u Zagrebu 1928. godine. Bila je angažirana u grupi "Zemlja". Renomirani likovni pedagog, direktor i predavač na Akademiji primijenjenih umjetnosti u Zagrebu, utjecala je na formiranje brojnih likovnih stvaralaca. Likovom obradom i stručnim člancima propagirala je pučku umjetnost, a sama se bavila primijenjenom umjetnošću.

Nikola Kečanin

(Čepin, 6.8.1913—Zagreb, sijecanj 1986.)

Kiparstvo na ALU u Zagrebu diplomirao je 1936. godine. U NOB je otišao 1941. Radio je u Agitpropu Oblasnog komiteta za Slavoniju, crtao brojne plakate, letke, ilustracije. — Poslije rata bavio se spomeničkom skulpturom i likovnom pedagogijom.

Vladimir Kristl

(Zagreb, 24.1.1923.)

Slikar, grafičar, karikaturist, diplomirao na ALU u Zagrebu 1949. godine. U NOB odlazi početkom 1943. godine i radi u Agitpropu CK KPH u Otočcu, a zatim u "Vjesnikovoj" tiskari u Turjanskom. Autor je mnogih plakata i letaka s karikaturnim prikazima. — Jedan je od osnivača grupe EXAT-51 i jedan od pravaka Zagrebačke škole crtanog filma. Živi i radi u Njemačkoj.

Ivan Lovrenčić

(Začretje, 28.12.1917.)

Slikar i grafičar, diplomirao na ALU u Zagrebu 1940. godine. U NOP-u je od 1941. godine, kada s prvom likovnom grupom u Splitu izrađuje seriju plakata lijepljenih ilegalno po gradu. U NOB je otišao 1943. godine i radio u partizanskoj "tehničari" i Agitpropu za Slavoniju. Radio je niz plakata i propagandnih letaka. — Od 1972. do 1978. profesor je na ALU u Zagrebu. Jedan je od najizrazitijih crtača u suvremenoj hrvatskoj likovnoj umjetnosti. Živi i radi u Zagrebu.

Andro Lušičić

(Grižane kod Crikvenice, 22.2.1924.)

Glumac, režiser i crtač, diplomirao glumu i režiju na Filmskoj školi u Zagrebu. U travnju 1942. godine odlazi u NOB, u partizanski logor iznad Crikvenice. Sli-

jedeće, 1943. godine pozvan je u Agitprop CK KPH u Otočac, gdje radi kao slikar s grupom umjetnika. Krajem 1943. godine odlazi u Istru, u Agitprop Oblasnog NOO-a kao ilustrator tiska. Radio je na oblikovanju džepnih novina, brošura, plakata, ilustrirao Početnicu (tzv. istarsku). — Bavi se glumom, režijom i crtanim filmom. Živi i radi u Zagrebu.

Josip Mauri

(Budimpešta, 6.8.1918.)

Polazio srednju tehničku školu, odsjek za građevinarstvo i arhitekturu 1934/36. godine u Zagrebu, zatim Obrtnu školu (klasa E. Tomaševića i E. Kovačevića) 1940. godine, a 1942. godine upisuje se na ALU. Bavi se oblikovanjem izložbi, propagandnih panoa, plakata, plaketa i dr. Živi i radi u Zagrebu.

Andrija Maurović

(Muo, Boka Kotorska, 29.3.1901 — Zagreb, 2.9.1981.)

Slikarstvo studirao na ALU u Zagrebu. Od 1925. godine bavi se ilustratorskim radom, a od 1934/35. počinje crtati stripove. Jedan je od utemeljitelja tzv. autorskog stripa zagrebačke škole. Suradivao je u "Koprivama", "Novostima", zabavnicima "Oko" i "Mickey strip". Godine 1944. odlazi u NOB. Isprva je u VIII udarnoj diviziji, zatim u Propodjelu ONOO-a za Pokuplje, te u likovnoj grupi Kulturno-Umjetničkog odjela ZAVNOH-a. Odmah po završetku rata radi u "Olikpropu" plakate i ostali propagandni materijal.

Franjo Mrz

(Hlebina, 4.4.1910 — Brežice, 26.10.1981.)

Slikarstvom se počeo baviti kao zemljoradnik u okviru hlebinske slikarske grupe. Od 1931. godine suraduje i izlaze s grupom "Zemlja". Krajem 1942. godine odlazi u NOB na teritorij Moslavine, a zatim 1943. godine odlazi u Otočac,

u Agitprop CK KPH. Radi propagandne plakate, crta ilustracije za partizanski tisak. Član je ZAVNOH-a i II zasjedanja AVNOJ-a. Izvjesno vrijeme poslije rata radio je u duhu socijalističkog realizma, a onda se opet vraća lirskim i istodobno dramatičnim prikazima svoje rodne Podravine.

Nikola Mucavac

(Gomirje, 15.11.1922.)

Diplomirao slikarstvo na ALU u Zagrebu 1951. godine. Još za vrijeme studija radio je plakate u "Olikpropu" i suradivao u listu "Kerempuh". Poslije završetka studija, uz slikarstvo, bavi se reklamnom grafikom i oblikovanjem izložbenih paviljona. Živi i radi u Zagrebu.

Edo Murtić

(Velika Pisanica, 4.5.1921.)

Polazio ALU u Zagrebu i Beogradu, studij nastavio u Rimu. U NOB odlazi 1943. Radi u likovnoj grupi Kulturno umjetničkog odsjeka ZAVNOH-a. Intenzivno crta, radi linoreze, litografije, ilustracije partizanskog tiska, inscenacije za kazalište, plakate. — Odmah poslije rata radi u "Olikpropu" velik broj plakata. Jedan je od najznačajnijih ličnosti poslijeratne hrvatske umjetnosti. Živi i radi u Zagrebu.

Mirko Ostoja

(Bol, Brač 6.2.1921.)

Diplomirao kiparstvo na ALU u Zagrebu. U ljeto 1941. godine sudjeluje u Splitu u organiziranoj grupi umjetnika koja radi plakate s pozivom na ustanak. Od 1943. godine je u NOB-i. Od svibnja 1944. radi u Agitpropu Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju, potom u Propodjelu Oblasnog NOO-a za Dalmaciju i Glavnog odbora USAOH-a za Hrvatsku. — Radi u drvu, kamenu, mramoru, bronzi i željezu portrete i figuralne prikaze. Živi i radi u Splitu.

Kazimir Miro Ostrogović

(Sv. Vid na Krku, 7.4.1907 — Zagreb, 15.6.1965.)

Arhitekt, diplomirao na Tehničkom fakultetu u Zagrebu 1934. godine. Godine 1943. uključuje se u NOB. Bio je član gospodarske komisije Oblasnog NO za Liku i Ekonomskog odjela ZAVNOH-a, te predstojnik Odjela tehničkih radova ZAVNOH-a. Od 1946. do 1951. godine šef je arhitektonskog odjela Arhitektonsko-projektnog zavoda u Zagrebu, a zatim otvara arhitektonski biro "Ostrogović". Značajnija ostvarenja su mu zgrade Instituta "Ruđer Bošković", Gradska vijećnica, Strojarsko-brodograđevni fakultet i dr. u Zagrebu.

Dragica Pevec

(Zagreb, 1.11.1919.)

Završila grafički odjel Obrtne škole u Zagrebu. Polazila Majstorsku školu primijenjene umjetnosti (prof. Tomašević) i Akademiju primijenjene umjetnosti u Zagrebu. Od 1945. do 1946. godine radila u "Olikpropu" na oblikovanju plakata, posebno na oblikovanju slova. U Zemaljskom zavodu za narodnu umjetnost radi na primjeni narodnih motiva u suvremenoj modi i postaje tekstilni dizajner. Bavila se i opremom knjiga. Živi i radi u Zagrebu.

Zlatko Prica

(Pečuh, 26.6.1916.)

Diplomirao je na ALU u Zagrebu 1940. godine. U NOB odlazi 1943. godine. Neko vrijeme radi u Tehnici OK KPH za Pokuplje, a zatim je scenograf Centralne kazališne družine. Od proljeća 1944. radi u likovnoj grupi Kulturno umjetničkog odsjeka ZAVNOH-a. Zajedno s E. Murtićem ilustrirao poemu *Jama* I.G. Kovačića. — Jedna od značajnijih ličnosti poslijeratne umjetnosti u Hrvatskoj. Živi i radi u Zagrebu.

Zvonimir Remenar

(Zagreb, 5.6.1915 — 24.6.1956.)

Polazio gimnaziju u Zagrebu. Samouki je ilustrator i aranžer. S prilozima je suradivao u "Kerempuhu", "Koprivama" itd. Bio je suradnik Andriji Mauroviću na izradi plakata.

Zdenko Venturini

(Bakar, 4.8.1922.)

Slikar i scenograf, diplomirao je na ALU u Zagrebu 1951. godine. Ilegalno je radio u Bakru 1942. godine, a 1943. odlazi u NOB. Radi u propagandnom odjelu Okružnog NOO-a za Hrvatsko primorje, osim opreme tiska, radi plakate i letke s karikaturama. Početkom 1945. odlazi u KUO ZAVNOH-a. Po oslobođenju ulazi u redakciju "Kerempuha". — Niz godina radio je kao profesor Pedagoške akademije u Zadru.

Emil Vičić

(Sl. Brod, 3.3.1907 — Zagreb, 24.4.1985.)

Studirao na Tehničkom fakultetu u Zagrebu, na arhitektonskom odsjeku. U NOB odlazi 1944. godine. Isprva radi u propagandnom odsjeku odjeljenja za štampu ZAVNOH-a. Do demobilizacije 1946. godine radio je u propagandnom odjelu Štaba II armije. — Od 1930. godine bavio se oblikovanjem plakata, izložbi i izložbenih prostora.

HRVATSKI
POLITIČKI
PLAKAT
1940–1950

BIBLIOGRAFIJA

Objavljeni izvori

Dokumenti ZAVNOH-a 1943-1945. I-III. Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske. Zagreb. 1964. 1975. 1985.

Knjige

Barnicoat, John. A Concise History of Posters. London. Thames and Hudson. 1972.

Bilandžić, Dušan. Historija SFRJ 1918-1985. Zagreb. Školska knjiga. 1985.

Horvat-Pintarić, Vera. Od kiča do vječnosti. Zagreb. Centar za kulturnu djelatnost SSO. 1979.

Hutchison, Harold F. The Poster. An illustrated History from 1860. London. Studio Vista. 1968.

Iveković, Mladen. Hrvatska lijeva inteligencija 1918-1945. Zagreb. Naprijed. 1970.

Jelić-Butić, Fikreta. Ustaše i Nezavisna država Hrvatska 1941/1945. Zagreb. SN Liber i Školska knjiga. 1977.

Keller, Goroslav. Dizajn. Zagreb. NIŠP Vjesnik. 1975.

Knezović, Zlata. Kulturno stvaralaštvo u revoluciji. Zagreb. Centar za kulturnu djelatnost SSO. 1981.

Konjhodžić, Mahmud. Riječi istine. Novinarstvo, informacije, publicistika i štampa u narodnooslobodilačkoj borbi. Zagreb. Stvarnost. 1974.

Krizman, Bogdan. Pavelić i ustaše. Zagreb. Globus i Delo. 1978.

Müller-Brockmann, Josef. Geschichte der visuellen Kommunikation. Teufen (Schweiz). Verlag Arthur Niggli. 1971.

Speer, Albert. Sjećanje na Treći Reich. Rijeka. Otokar Keršovani. 1969.

Katalozi izložbi

Bajkaj, Eva. 1945-1975 Nemzetközi antifasiszta plakátkiállítás. Budimpešta. Magyar nemzeti galéria. 1975.

Bojko, Szymon. Międzynarodowy plakat rewolucyjny 1917-1967. Varšava. Ministerstwo kultury i sztuki — Muzeum Lenina. 1967.

Ekl, Vanda. Sezona u plakatu. Zagreb. Centar za informacije. 1976.

Gotthardi-Škiljan, Renata. Ivan Picelj, plakat i oprema knjige. Zagreb, Kabinet grafike JAZU 1965.

Gotthardi-Škiljan, Renata. Hans Kasser. Nagradeni švicarski plakati 1960-1962. Zagreb. Kabinet grafike JAZU. 1965.

Gotthardi-Škiljan, Renata. Plakat u Hrvatskoj do 1941. Zagreb. Kabinet grafike JAZU. 1975.

Gotthardi-Škiljan, Renata. John Heartfield. Zagreb. Kabinet grafike JAZU. 1976.

Gotthardi-Škiljan, Renata. Hrvatski sportski plakat 1906-1986. Zagreb. Kabinet grafike JAZU. 1987.

Grubić, Damir. Partizanski ratni plakat 1941-45. Zagreb. RANS "Moše Pijade". 1984.

Haramija, Predrag. 70. godina filmskog plakata u Hrvatskoj. Zagreb. Kabinet grafike JAZU. 1989.

Isaković, Svetlana. Beogradski politički plakat 44-74. Beograd. Muzej primjenjene umjetnosti. 1974.

Košćević, Želimir i Nela Šmidhen. Političko-propagandni plakat 1945-55. Zagreb. Galerija studentskog centra i Nacionalne i sveučilišne biblioteke. 1977.

Krzysztof, Pol. Pracownia plakatu frontowego. Varšava. Krajowa Agencja Wydawnicza. 1980.

Ljubljanić, Srećko. Izložba plakata jugoslavenskog revolucionarnog radničkog pokreta. Zagreb. Muzej revolucije naroda Hrvatske. 1961.

Maleković, Vladimir. Hrvatska likovna umjetnost 1945-1955. Tendenciozni realizam. Zagreb. Zagrebački salon. 1974.

Mateljan, Smiljka. Likovna umjetnost u NOB-i Hrvatske. Zagreb. Umjetnički paviljon. 1974.

Matičević, Davor — Josip Depolo. Ferdo Bis grafička oprema. Zagreb. ULUPUH. 1979.

Matičević, Davor. Boris Bučan. Zagreb. Salon galerije Karas — HDLUZ. 1982.

Mikuž, Marjeta. Partizanski plakat (1941-1948). Ljubljana. Mestna galerija. 1982.

Mikuž, Marjeta. Socijalistični realizem v slovenskem slikarstvu. Ljubljana. Muzej ljudske revolucije Slovenije. 1986.

Putar, Radoslav. 100 plakata iz Jugoslavije. Zagreb. Galerija suvremene umjetnosti. 1972.

Strojnowska-Szczepaniak, Maria. Polnische plakate. Poznan. Muzeum für Geschishte der Arbeiterbewegung. 1974.

Špoljar, Marijan. Plakat u Hrvatskoj 70-tih. Koprivnica. Galerija Koprivnica. 1985.

Vukić, Feđa. Izbori 90. Politički dizajn u Hrvatskoj. Zagreb. O.C. za primijenjenu umjetnost i dizajn. 1990.

Zielinski, Florian-Wojciech Makowiecki. Polski plakat realizmu socjalistycznego. Poznan. Biuro wystaw artystycznych. Muzeum historii ruchu robotniczego. 1978.

Quen, Guido. Muzejski plakat iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt. Rijeka. Savez muzejskih društava Hrvatske. 1975.

Zbornici i časopisi

Borbena riječ omladine. Almanah napredne omladinske štampe u

Hrvatskoj. Zagreb. Centralni komitet Narodne omladine Hrvatske. 1949.

Kultura i umjetnost u NOB-i. Zbornik. Zagreb. Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske i August Cesarec. 1975.

Naš publicitet. I (2.12.1954.). Zagreb. OZEHA. 1954.

Naša štampa u borbi za slobodu i izgradnju socijalizma. Zagreb. Ured za informacije pri Predsjedništvu Narodne republike Hrvatske. 1948.

Štampa u NOB. Istra — Hrvatsko primorje — Gorski kotar. Rijeka. Novi list i dr. 1983.

Članci iz časopisa, kataloga i novina

Bek, Stjepan. "Plakat u NOB-i". *Crvena zvezda* (21.3.1961).

Bešker, Inoslav. "Poklič sa zidova". *Pitanja* br. 1/2 Zagreb. 1976. str. 69.

Bešker, Inoslav. "Poklič sa zidova (2). Plakati prvobitnog socijalizma". *Pitanja* br. 3/4 Zagreb. 1976. str. 35.

Bešker, Inoslav. "Poklič sa zidova (3). Oktobarski impuls". *Pitanja* br. 5/6 Zagreb. 1976. str. 115.

Đorđević, Dragoslav. "Socijalistički realizam 1945-1950". Katalog izložbe *Nadrealizam — socijalna umjetnost 1929-1950*. Beograd. Muzej suvremene umjetnosti. 1969.

Fisković, Cvito. "Plakat". *Slobodna Dalmacija* (29.11.1944).

Gall, Zlatko. "Zidne provokacije". *Nedjeljna Dalmacija* (8.10.1989).

Gall, Zlatko. "Sve izborne boje". *Danas* (17.4.1990). str. 76-77.

Gamulin, Grga. "Uz izložbu udruženja likovnih umjetnika Hrvatske". *Naprijed* (28.12.1946).

Grbac, Željko. "Iz rata u propise". *Oko*. 1986.

Košćević, Želimir. "Poklič sa zidova". *Start* (4.7.1977).

Krleža, Miroslav. Govor na kongresu književnika u Ljubljani (O slobodi kulture). *Naprijed*. (10.10.1952).

Lendvaj, Ana. "Sudbina na plakatu". *Oko* br. 8 (18.4.1990). str. 28-29.

Lučić, Mladen. "Film na plakatu". *Oko* br. 2 (25.1.1990). str. 21.

Maković, Zvonko. "Tko to misli ozbiljno?". *Oko* br. 8 (18.4.1990).

Marijanović, M. "Rebus sa simbolima". *Politika ekspres* (31.5.1984).

Maroević, Tonko. "Plakat na kvadrat". *Oko* br. 3-17 (siječanj 1985). str. 16-17.

Mateljan, Smiljka. "Vrijeme dvadesetih godina". *Oko* (23.6.1973).

Mateljan, Smiljka. "Partizanski plakat u Hrvatskoj 1941-45". *Oko* (4.7.1973).

Munk, Zdenka. "O novom realizmu". *Slobodna Dalmacija* (7.1.1945).

Peten, Žarko. "Vesele pedesete ili briljantin na slovenski način". *Stop*, br. 15 (1.2.1979).

Platzer, Stjepan. "Izum i razvoj štamparstva Hrvata". *Grafičkarevija* br. 8. Zagreb. 1930. str. 151-164.

Ramadanović, Petar. "Predizborni propagandni rat". *Vreme* (10.10.1990).

Razović, Maja. "Zbogom zvijezdo". *Danas* (29.5.1990). str. 35-37.

Rus, Zdenko. "O plakatu". *Oko* br. 23 (19.9.1973). str. 9.

Tirnanić, Bogdan. "Dizajn politike". *Nin* (29.12.1974).

Ugljen, Zorislav. "Likovna umjetnost u revoluciji". *Kulturni radnik*

br. 7/8 (1958).

Zelmanović, Đorđe. "Pucnji plakatom". *Oko* (20.12.1984-31.1.1985).

-. "Istina i laž u umjetnosti". *Vjesnik* (21.4.1950).

-. "Izložba četvorice sovjetskih slikara". *Borba* (18.9.1947).

-. "Degeneracija suvremene buržoaske umjetnosti". *Studentski list* (29.5.1947).

-. "Povodom izložbe sovjetskih slikara". *Naprijed* (11.10.1947).

-. "Španski revolucionarni plakat". *Politika* (dodatak). (23.5.1976).

Opća djela

Enciklopedija likovnih umjetnosti I-IV. Zagreb. LZ FNRJ. 1959-66.

Enciklopedija Hrvatske povijesti i kulture. Zagreb. Školska knjiga. 1980.

Enciklopedija Jugoslavije I-VIII. Zagreb. LZ FNRJ. 1955-71.

Enciklopedija Leksikografskog zavoda. Zagreb. LZ FNRJ 1955-64.

Hrvatski biografski leksikon I-II. Zagreb. JLZ. 1983. 1989.

Hronologija radničkog pokreta i SKJ 1919-1979. I-II. Beograd. Narodna knjiga. 1980.

Likovna enciklopedija Jugoslavije I-II. Zagreb. JLZ "M.K.". 1984. 1987.

Naša domovina I. Zagreb. Glavni ustaški stan. 1943.

Politička enciklopedija. Beograd. Savremena administracija. 1975.

Spomen-knjiga prve obljetnice Nezavisne države Hrvatske. Zagreb. Državni izvještajni i promičbeni ured. 1942.

Izdavač:
HRVATSKI POVIJESNI MUZEJ
(Muzej revolucije naroda Hrvatske)

Odgovorni urednik: **Đurđa Knežević**
Autor izložbe i kataloga: **Snježana Pavičić**
Biografije autora: **Dolores Ivanuša**
Kulturno-povijesne napomene:
Dolores Ivanuša i Snježana Pavičić
Kolor-dijapozitivi: **Fedor Vučemilović**
Crno-bijele fotografije: **Igor Brzoja**
Grafičko oblikovanje kataloga,
plakata, deplijana i pozivnice: **Ante Rašić/ArTresor**
Organizacija tiska: **M. Azinović**
Likovni postav izložbe: **Mirna Vukotić**
Tehnički postav izložbe: **Radionica MRNH**
Prijevod sažetka na engleski jezik:
Sanja Vrhovec-Vučemilović
Prijevod sažetka na njemački jezik:
Silvija Hadžić
Lektor: **Adela Pavičić**
Tisak: **Eurograf**
Naklada: **500 primjeraka**

O B J A Š N J E N J E
S K R A Ć E N I C A

AFŽ
Antifašistički front žena

"Agitprop"
agitacijsko propagandni odjel

AH
Arhiv Hrvatske, Zagreb

ALU
Akademija likovne umjetnosti

AVNOJ
Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja
Jugoslavije

IGO
Izložbeno grafički odsjek

INFORMBIRO
Informacioni biro komunističkih partija

JNOF
Jedinstveni-narodnooslobodilački front

KPH
Komunistička partija Hrvatske

KPJ
Komunistička partija Jugoslavije

KUO ZAVNOH
Kulturno umjetnički odjel Zemaljskog
antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske

MRNH
Muzej revolucije naroda Hrvatske

NDH
Nezavisna država Hrvatska

NOB
narodnooslobodilačka borba

NOO
narodnooslobodilački odbor

NOP
narodnooslobodilački pokret

NOR
narodnooslobodilački rat

NSB
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

"OLIKPROP"
Odjel likovne propagande

OK KPH
Općinski Komitet komunističke partije Hrvatske

ONOO
okružni narodnooslobodilački odbor

OZEHA
Oglasni zavod Hrvatske

"PROMIĆBA"
"Državni izvještajni i promičbeni ured kod
predsjedništva vlade NDH"

USAOH
Ujedinjeni savez antifašističke omladine Hrvatske

USAOJ
Ujedinjeni savez antifašističke omladine Jugoslavije

ZAVNOH
Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja
Hrvatske

